Evaluatie pilot jongerenrechtbanken – Deel 2

Uitgevoerd in opdracht van de Stichting Jongerenrechtbanken Nederland

Universiteit Leiden

Mr. dr. Y.N. van den Brink
Mr. D.S. Verkroost
Prof. mr. dr. E.M. Mijnarends

Faculteit der Rechtsgeleerdheid, afdeling Jeugdrecht
Juni 2018

Colofon

Dit onderzoek is – in opdracht van de Stichting Jongerenrechtbanken Nederland – uitgevoerd door de afdeling Jeugdrecht van de Universiteit Leiden.

Auteurs:
Mr. dr. Yannick van den Brink (universitair docent jeugd- en strafrecht; projectleider)
Mr. Denise Verkroost (promovenda jeugdrecht)
Prof. mr. dr. Isabeth Mijnarends (bijzonder hoogleraar jeugdstrafrecht)

Met medewerking van:
Vera Oosterhuis (stagiaire afdeling Jeugdrecht)
Thijs Hannema LL.B. (student-assistent afdeling Jeugdrecht)
Mr. Céril van Leeuwen (docent afdeling Jeugdrecht)
Lilian de Vries LL.B. (student master Jeugdrecht)
Irene van den Berg LL.B. (student master Jeugdrecht)
Lisa Ruijgrok LL.B. (student master Jeugdrecht)
Vincent van Woerden LL.B. (student master Jeugdrecht)
Princilla Metri LL.B. (student master Jeugdrecht)
Ilse van der Windt LL.B. (student master Jeugdrecht)

Begeleidingscommissie:
Mr. drs. G.S. Crince Le Roy (Rechtbank Amsterdam)
Mr. A.A. de Back (Openbaar Ministerie)
Dr. S. Grotenhuis (Open Schoolgemeenschap Bijlmer)
Drs. J. Oude Groen (Extern projectbegeleider Stichting Jongerenrechtbanken Nederland)
Drs. G.J. Slump (Algemeen projectleider en extern projectbegeleider Stichting Jongerenrechtbanken Nederland)
Dr. S. Verberk (Raad voor de Rechtspraak)
K. de Beer (bestuursassistent Stichting Jongerenrechtbanken Nederland)

Dit rapport had niet tot stand kunnen komen zonder de medewerking van de vier betrokken scholen en de projectbegeleiders van de pilot Jongerenrechtbank. Onze dank gaat uit naar alle betrokken leerlingen, schoolmedewerkers en professionals voor hun medewerking aan de interviews en de observaties.

Inhoudsopgave

Samenvatting 6
1. Inleiding 8
1.1. Pilot Jongerenrechtbanken 8
1.2. Eerder onderzoek naar de pilot Jongerenrechtbanken 11
1.2.1. Eerste procesevaluatie pilot Jongerenrechtbanken door Universiteit Leiden 11
1.2.2. Onderzoek Motivaction 12
1.3. Recente ontwikkelingen in de pilot Jongerenrechtbanken 13
1.4. Onderzoeksvragen 14
1.5. Onderzoeksmethoden 14
1.5.1. Traditionele juridische onderzoeksmethoden 14
1.5.2. Empirische onderzoeksmethoden 15
1.6. Leeswijzer 17
2. Internationaal juridisch kader 18
2.1. Inleiding 18
2.2. Het IVRK en aanverwante internationale regelgeving 18
2.3. Kinderrechten en conflictoplossing binnen het onderwijs 19
2.3.1. De jongerenrechtbank als conflictoplossing binnen het onderwijs 20
2.4. Kinderrechten en het jeugdstrafrecht 20
2.4.1. De jongerenrechtbank als buitengerechtelijke afdoening 22
2.5. De rechten van minderjarige slachtoffers 23
2.5.1. De jongerenrechtbank en de rechten van minderjarige slachtoffers 24
2.6. Jongerenrechtbank en internationale kinderrechten 25
3. De jongerenrechtbank en het formele jeugdstrafrecht 26
3.1. Grondslagen van het Nederlandse jeugdstrafrecht 26
3.2. Werkprocessen en rechtswaarborgen in het jeugdstrafrecht 27
3.3. 'Diversion' in het Nederlandse jeugdstrafrecht: de Halt-afdoening 28
3.3.1. Halt-afdoening 28
3.4. De jongerenrechtbank en het formele jeugdstrafrecht 30
4. De jongerenrechtbank in een jeugdstrafrechtelijke context – percepties en observaties in de praktijk 32
4.1. Inleiding 32
4.2. De jongerenrechtbank als alternatief voor het jeugdstrafrecht? 32
4.3. De jongerenrechtbank en het jeugdstrafrecht: de rol van de politie 34

4.4. De jongerenrechtbank: zaken, afdoeningen en rechtswaarborgen 36
4.4.1. Soort zaken 36
4.4.2. Afdoeningen 37
4.4.3. Zorgsignalen? 37
4.4.4. Rechtswaarborgen? 38
4.5. De jongerenrechtbank als onderdeel van het jeugdstrafrecht? 39
4.6. Conclusie: de positie van de jongerenrechtbank ten opzichte van het jeugdstrafrecht 39
5. De jongerenrechtbank in een educatieve context 41
5.1. Inleiding 41
5.2. Doelstelling 1: Leerlingen nemen verantwoordelijkheid voor hun handelen en herstellen de schade zelf 41
5.2.1. Herstel en conflictoplossing 41
5.2.2. Verantwoordelijkheid nemen 43
5.2.3. Mogelijke aandachtspunten? 44
5.3. Doelstelling 2: Leerlingen leren het rechtssysteem en zijn deelnemers kennen 45
5.3.1. Onderscheid tussen leden van de jongerenrechtbank en de beschuldigde en benadeelde 45
5.3.2. CV-building en beroeps- of studiekeuze 46
5.3.3. De doelstelling brengt een grote verantwoordelijkheid mee 47
5.3.4. Mogelijke aandachtspunten? 47
5.4. Doelstelling 3: Leerlingen leren sociale vaardigheden als het organiseren, presenteren, motiveren en beslissen 48
5.4.1. Welke vaardigheden leren leerlingen door deelname aan de jongerenrechtbank? 48
5.4.2. Mogelijke aandachtspunten? 49
5.5. Doelstelling 4: Leerlingen ontwikkelen betrokkenheid bij de gemeenschap waarin zij leven 49
5.5.1. Burgerschapsvorming 49
5.5.2. Zijn de leden van de jongerenrechtbank een goede afspiegeling van de gemeenschap? 50
5.5.3. De bekendheid van de jongerenrechtbank binnen de schoolgemeenschap 50
5.5.4. Mogelijke aandachtspunten? 51
5.6. Afsluitende reflecties 51
6. Uitbreiding van de jongerenrechtbank? 53
6.1. Inleiding 53
6.2. Zouden alle scholen een jongerenrechtbank moeten hebben? 53

6.3. Zou de jongerenrechtbank ook in andere contexten geïntroduceerd moeten worden? 54
6.4. Uitbreiding van de jongerenrechtbank? 55
7. Conclusies en aanbevelingen 56
7.1. Inleiding 56
7.2. Meerwaarde in de (school-)maatschappelijke context? 56
7.3. Meerwaarde in de jeugdstrafrechtelijke context? 57
7.4. Eén jongerenrechtbank; twee toeleidingsroutes? 58
7.5. Aandachtspunten voor de verdere ontwikkeling van de jongerenrechtbank 60
7.5.1. Aandachtspunten betreffende de jongerenrechtbank in (school) maatschappelijke context 61
7.5.2. Aandachtspunten betreffende de jongerenrechtbank in jeugdstrafrechtelijke context 62
7.5.3. Aandachtspunten betreffende de eventuele uitbreiding van de jongerenrechtbank .. 64
8. Bronnenlijst 65
8.1. Literatuur 65
8.2. Internationale documenten 66
8.3. Kamerstukken 66
Bijlage A Aanbevelingen eerste rapport 67
Bijlage B Topiclijst 69
Bijlage C Observatieformulier 73
Bijlage D Registratieformulier 80
Bijlage E Factsheet 82

Samenvatting

In september 2015 is de meerjarige pilot Jongerenrechtbanken van start gegaan op drie middelbare scholen in Amsterdam. Het doel van dit pilotproject is om incidenten die binnen de school plaatsvinden door de leerlingen zelf op te laten lossen en op deze manier als alternatief voor het formele jeugdstrafrecht te fungeren. Gedurende het laatste pilotjaar (schooljaar 2017-2018) heeft de afdeling Jeugdrecht van Universiteit Leiden de pilot geëvalueerd in opdracht van de Stichting Jongerenrechtbanken. De gepercipieerde effectiviteit en de potentiële meerwaarde van de jongerenrechtbank in de (school)maatschappelijke en jeugdstrafrechtelijke context in Nederland staan hierbij centraal. Ook is aandacht voor de vraag hoe de jongerenrechtbank zich verhoudt tot het internationale kinderrechtenkader en het formele Nederlandse jeugdstrafrecht. Verder is getracht inzicht te verkrijgen in de mate waarin de vier educatieve doelstellingen van het pilotproject ((1) leerlingen nemen verantwoordelijkheid voor hun handelen en herstellen de schade zelf; (2) leerlingen leren het rechtssysteem en zijn deelnemers kennen; (3) leerlingen leren sociale vaardigheden en (4) leerlingen ontwikkelen betrokkenheid bij de gemeenschap waarin zij leven) naar de beleving van de betrokkenen bij het project worden verwezenlijkt.

In het onderzoek is de jongerenrechtbank geanalyseerd in het licht van de relevante internationale kinderrechtenbepalingen en de grondslagen van het Nederlandse jeugdstrafrecht. Verder zijn interviews afgenomen met leerlingen, schoolpersoneel en professionals uit de jeugdstrafrechtspraktijk (werkzaam binnen de rechterlijke macht, het Openbaar Ministerie, de Raad voor de Kinderbescherming, de politie, de Jeugdbescherming, Bureau Halt, de Raad voor de Rechtspraak en de advocatuur). Ook zijn zittingen van de jongerenrechtbanken op de – inmiddels vier bij het pilotproject aangesloten – scholen geobserveerd en geregistreerd.

Een belangrijke bevinding is dat de grondslagen en doelstellingen van de jongerenrechtbank als methode voor herstelgerichte conflictoplossing binnen scholen goed aansluiten bij de uitgangspunten van een kinderrechtenconforme onderwijsomgeving. De meerwaarde van de jongerenrechtbank in de context van de schoolgemeenschap wordt ook herkend door de respondenten. Veel van de respondenten hebben aangegeven dat minstens één van de educatieve doelstellingen zodanig wordt verwezenlijkt dat de jongerenrechtbank meerwaarde heeft binnen de schoolgemeenschap. Onder de meeste respondenten bestaat draagvlak voor het breder uitzetten van de jongerenrechtbank onder de middelbare scholen in Nederland, mits deze uitbreiding niet ten koste gaat van de kwaliteit van de training en uitvoering van de jongerenrechtbank. Over de meerwaarde van de jongerenrechtbank in andere contexten dan de school wordt onder respondenten wisselend gedacht.

De doelstelling van de jongerenrechtbank om een alternatief te bieden voor het formele jeugdstrafrecht sluit in beginsel goed aan bij de kinderrechtelijke uitgangspunten dat re-integratie van de jeugdige in zijn gemeenschap een centrale doelstelling moet zijn van het reageren op strafbare feiten en dat deze reactie waar mogelijk buiten het formele strafrecht moet plaatsvinden. De werkwijze van de jongerenrechtbank lijkt echter niet geheel aan de internationaal vereiste strafrechtelijke rechtswaarborgen voor een informele, buitengerechtelijke afdoening te voldoen. De jongerenrechtbank neemt een paradoxale positie in ten opzichte van het formele jeugdstrafrecht, aangezien de jongerenrechtbank enerzijds uitdrukkelijk beoogt om incidenten buiten het jeugdstrafrecht te houden, maar anderzijds de vaste werkwijze van de jongerenrechtbank voorschrijft dat bij de afdoening van een incident dat als strafbaar feit kan worden aangemerkt contact wordt opgenomen met de politie, waarbij registratie volgt van de beschuldigde en benadeelde in het registratiesysteem van de politie. De percepties van de verschillende respondenten over de positie van de jongerenrechtbank ten opzichte van het formele jeugdstrafrecht lopen uiteen. De respondenten hebben verschillende opvattingen over de kerndoelstelling van de jongerenrechtbank, de rol van de politie, het soort zaken dat geschikt is en de rechtswaarborgen en werkprocessen die toepasselijk moeten zijn. Dit duidt erop dat de kerndoelstelling en status van de jongerenrechtbank aan duidelijkheid hebben te winnen.

Geconstateerd is dat de huidige, ogenschijnlijk tweeledige doelstelling – zowel een alternatief bieden voor het jeugdstrafrecht als een vorm voor conflictoplossing bieden op scholen – vraagt om herbezinning, omdat deze tweeledige doelstelling een inherente spanning met zich brengt. Enerzijds vereist de doelstelling van de jongerenrechtbank om incidenten op school op een informele, educatieve en herstelgerichte wijze op te lossen dat de procedure van de jongerenrechtbank niet te veel wordt geformaliseerd. Anderzijds vereist de doelstelling van de jongerenrechtbank om strafbare feiten buiten het jeugdstrafrecht af te doen dat de procedure van de jongerenrechtbank met bepaalde formele rechtswaarborgen is omkleed. Dit roept de vraag op of de jongerenrechtbank zich primair zou moeten profileren als alternatief voor het formele jeugdstrafrecht en zich zodoende moet positioneren in het justitiële werkveld of dat de jongerenrechtbank vooral een educatieve of burgerschapsvormende aangelegenheid zou moeten zijn die zich primair toelegt op het doel van herstelgerichte conflictoplossing in de (school)gemeenschap.

Een mogelijke oplossingsrichting wordt gevonden in de toeleiding naar de jongerenrechtbank. Voorgesteld wordt om een duidelijk onderscheid te maken tussen zaken die intern kunnen worden afgehandeld binnen de school (de interne route) en zaken waarbij melding bij de politie wenselijk of zelfs noodzakelijk wordt geacht (de jeugdstrafrechtelijke route). De interne route is bedoeld voor incidenten op school die vragen om een herstelrechtelijke interventie, maar waarbij de benadeelde, de ouders en/of de school het niet nodig vinden om de politie hiervan op de hoogte te stellen. De jeugdstrafrechtelijke route is bedoeld voor incidenten op school die vragen om een herstelrechtelijke interventie, maar waarbij de benadeelde, de ouders en/of de school wel de noodzaak voelen om de politie daarvan op de hoogte te stellen. Voorgesteld wordt om in die gevallen formeel aangifte te laten doen, waarna de zaak door de politie of officier van justitie – eventueel via Halt – naar de jongerenrechtbank kan worden verwezen. Door deze jeugdstrafrechtelijke route te volgen, beschikt de beschuldigde over de door het internationale kinderrechtenkader vereiste strafrechtelijke waarborgen voor buitengerechtelijke afdoening.

Door de twee routes expliciet uit elkaar te trekken, ontstaat meer duidelijkheid over de status en doelen van de jongerenrechtbank en de verhouding tot het formele jeugdstrafrecht. Met deze oplossingsrichting kan tegemoet worden gekomen aan zowel de behoefte aan informele procedures voor het afdoen van incidenten op school als aan de kinderrechtelijke noodzaak van (strafrechtelijke) waarborgen zodra de jongerenrechtbank echt als een alternatief voor jeugdstrafrechtelijke afdoening wordt gebruikt en de politie erbij wordt betrokken. Deze oplossingsrichting is meermaals (impliciet) naar voren gebracht tijdens interviews met professionals uit de jeugdstrafrechtspraktijk en biedt concrete aanknopingspunten voor aanscherping van de toekomstvisie van de jongerenrechtbank in het voortgezet onderwijs en eventueel daarbuiten.

Het geheel overziend, luidt de conclusie van het onderzoek in de kern dat de jongerenrechtbank een voor Nederland innovatief concept is waar veel betrokkenen (zowel jongeren als professionals) enthousiast over zijn en dat – ook vanuit kinderrechtenperspectief – een duidelijke meerwaarde kan hebben in de schoolmaatschappelijke context. Voor wat betreft de jeugdstrafrechtelijke aspecten en ambities van de jongerenrechtbank zitten er echter nog wel wat haken en ogen aan, hetgeen om nadere bezinning vraagt. Het rapport biedt – naast de voorgestelde toeleidingsroutes – enkele concrete aandachtspunten die kunnen worden gebruikt om de pilot Jongerenrechtbanken verder te versterken.

1. Inleiding

Het voorliggende rapport presenteert de bevindingen van het tweede deel van het evaluatieonderzoek naar de pilot Jongerenrechtbanken, dat is uitgevoerd door de afdeling Jeugdrecht van de Universiteit Leiden in opdracht van de Stichting Jongerenrechtbanken Nederland. Het gaat om een evaluatie van het programma, het verloop van het proces van uitvoering van de jongerenrechtbank en de (gepercipieerde) effectiviteit van het project. In december 2016 is het onderzoeksrapport met de bevindingen van het eerste deel van de evaluatie gepubliceerd.[1] In dat rapport stonden het programma en het proces centraal. In het onderhavige onderzoeksrapport staat de vraag naar de gepercipieerde effectiviteit en de potentiële meerwaarde van de jongerenrechtbank centraal, waaronder ook de vraag hoe de jongerenrechtbank zich verhoudt tot het internationale kinderrechtenkader en het formele Nederlandse jeugdstrafrecht.

In dit inleidende hoofdstuk zal allereerst de pilot Jongerenrechtbanken nader worden toegelicht (par. 1.1). Vervolgens zal eerder onderzoek naar de pilot Jongerenrechtbanken kort worden besproken (par 1.2) en wordt aandacht besteed aan recente ontwikkelingen in de pilot (par. 1.3). Daarna worden de vragen die in dit onderzoeksrapport centraal staan, gepresenteerd (par. 1.4). Vervolgens worden de onderzoeksmethoden toegelicht (par. 1.5). Tot slot zal in dit hoofdstuk een leeswijzer gegeven worden voor dit rapport (par. 1.6).

1.1. Pilot Jongerenrechtbanken

In 2006 kregen de eerste ideeën rondom het opzetten van een jongerenrechtbank vorm. Naar aanleiding van een bezoek van twee rechters aan het *Red Hook youth court* in Brooklyn (NY) in de Verenigde Staten in 2011, is het idee van een Nederlandse jongerenrechtbank ontstaan. Na positieve reacties vanuit het werkveld en de politie is het plan concreet uitgewerkt. Ook de politiek kreeg interesse in een dergelijk project.[2] De Stichting Jongerenrechtbanken Nederland werd opgericht in 2012. In september 2015 is de pilot Jongerenrechtbanken van start gegaan op drie middelbare scholen in Amsterdam (de Open Schoolgemeenschap Bijlmer (OSB), de Christelijke Scholengemeenschap Buitenveldert (CSB) en het St. Ignatiusgymnasium (IG). Gedurende de pilot is hier een vierde school bij aangesloten, het Comenius Lyceum Amsterdam (CLA). De opstartfase van het project heeft plaatsgevonden in het schooljaar 2014-2015 en in het schooljaar 2015-2016 is de pilot officieel van start gegaan.[3] Inmiddels is het derde en laatste schooljaar (2017-2018) van de pilot afgelopen. Tot op heden zijn 147 leerlingen opgeleid tot lid van de jongerenrechtbank en hebben 91 zittingen plaatsgevonden, waarvan 54 echte zittingen en 37 oefenzittingen (zie bijlage E voor een factsheet van de Stichting Jongerenrechtbanken Nederland). Gedurende het laatste pilotjaar heeft de Stichting zich gericht op twee uitdagingen, namelijk het op basis van ervaringen en onderzoek vaststellen van de voor ons land bruikbare Jongerenrechtbank-formule en het (financieel) zeker stellen dat de Jongerenrechtbank na het pilotproject wordt gecontinueerd, in Amsterdam en ook elders. In het derde pilotjaar is gewerkt met een nieuwe handleiding waarin de aanbevelingen uit het eerste onderzoeksrapport van de afdeling Jeugdrecht van Universiteit Leiden zijn geïmplementeerd.[4]

Missie en doelstelling

De Stichting Jongerenrechtbanken Nederland heeft als doel om de pilot Jongerenrechtbanken in Nederland te implementeren. De missie van de Stichting is als volgt geformuleerd:

> '*Jongeren die zich voor het eerst schuldig maken aan overtredingen met een zekere impact op hun directe omgeving, krijgen de kans zich – teneinde te voorkomen dat zij onmiddellijk in het strafrechtelijk circuit belanden – in eerste instantie ten opzichte van de gemeenschap te verantwoorden voor een door jongeren bemenste Jongerenrechtbank. Op die manier wordt*

[1] Rap e.a. 2016.
[2] *Kamerstukken II* 2011/12, 33000, VI.
[3] Zie het document 'Doorontwikkeling Jongerenrechtbanken Nederland 2017 e.v.', p. 1.
[4] Zie het document 'Doorontwikkeling Jongerenrechtbanken Nederland 2017 e.v.', p. 4.

het perspectief van dader, slachtoffer en directe maatschappelijke omgeving bij elkaar gebracht en versterkt door de nadruk op verantwoordelijkheid voor en de betrokkenheid van de gemeenschap, en op een betekenisvolle afhandeling van het voorval die zicht op herstel biedt voor alle betrokkenen. Tevens worden zodoende binnen de betrokken gemeenschap de vaardigheden vergroot met betrekking tot het zelf op een constructieve manier behandelen, oplossen en verwerken van conflicten'.[5]

Het doel van het pilotproject is kort gezegd om – aan de hand van de ervaringen met de Amerikaanse '*youth'* of *'teen courts'* – een standaardmodel jongerenrechtbank te ontwikkelen dat in verschillende contexten toepasbaar is in Nederland.[6]

Organisatie[7]

Het pilotproject Jongerenrechtbanken is een privaat initiatief van de Stichting Jongerenrechtbanken Nederland die zowel inhoudelijk als financieel verantwoordelijk is voor de uitvoering van het project. Ten eerste is er een stuurgroep ingesteld, waarin de directies van de vier betrokken scholen, de jeugdofficier, politie en vertegenwoordigers van de stichting zitting hebben. De stuurgroep is verantwoordelijk voor de aansturing van het Amsterdamse pilotproject, de afstemming van de pilot of de verschillende scholen en de inbedding daarvan in het schoolbeleid. Daaronder functioneert voor de vier scholen gezamenlijk een projectgroep, waarin docenten, projectleiders, politie en de rechterlijke macht zitting hebben. De projectgroep is verantwoordelijk voor de operationele afstemming en uitvoering van de pilots, de inbedding in de schoolpraktijk en het organiseren van de training.[8]

Werkwijze

Voor aanvang van de pilot is een project- en werkplan opgesteld voor het uitvoeren van de jongerenrechtbank. Het werkproces is volop in ontwikkeling. In het hiernavolgende wordt het project beschreven zoals het is uitgewerkt in de meest recente versie van het project- en werkplan (bestaande uit een Handleiding (versie maart 2018), hierna 'de Handleiding') en Trainingsprogramma 2017-2018. Dit plan is in de periode na het eerste onderzoeksrapport gewijzigd. Voor een bespreking van het project zoals dat in het eerste project- en werkplan was uitgewerkt en een beschrijving van de feitelijke uitvoering van dit plan in de praktijk, wordt verwezen naar het eerste onderzoeksrapport.

Zowel strafbare feiten als niet-strafbare incidenten die door leerlingen onder schooltijd en op of in de directe omgeving van de school hebben plaatsgevonden en die medeleerlingen of de school(gemeenschap) hebben benadeeld, kunnen aan de jongerenrechtbank worden voorgelegd. De school zal steeds per incident bekijken of het zich voor een behandeling door de jongerenrechtbank leent, waarbij ook de aard en ernst van het incident en de visie van de school op burgerschapsvorming worden meegewogen. In de Handleiding worden een aantal strafbare feiten opgesomd die door de jongerenrechtbank behandeld kunnen worden. Het gaat hierbij om Haltwaardige feiten en andere kleine strafbare feiten waarvan aangifte zou kunnen worden gedaan. De Handleiding noemt onder andere diefstal, verduistering, oplichting, baldadigheid, vechtpartijen, verboden wapenbezit (met uitzondering van vuurwapens), vals alarm, mishandeling waarbij geen ziekenhuisbezoek nodig is, ernstige en systematische ordeverstoring, fraude en openbare dronkenschap. Ook 'andere zaken waarvoor schorsing dreigt' kunnen door de jongerenrechtbank worden behandeld. In de Handleiding wordt opgemerkt dat de lijst niet limitatief is en dat de school per incident kan beslissen of de zaak door de jongerenrechtbank behandeld kan worden. De

[5] Project- en werkplan Pilot Jongerenrechtbanken in Nederland 2015.
[6] Project- en werkplan Pilot Jongerenrechtbanken in Nederland 2015.
[7] Deze paragraaf is ongewijzigd overgenomen uit het eerste onderzoeksrapport (zie Rap e.a. 2016, p. 8).
[8] Volg- en evaluatieonderzoek (versie 18.05.12); Organisatie pilots Jongerenrechtbanken Amsterdam (versie 15.06.02).

Handleiding noemt vijf voorwaarden waaraan voldaan moet zijn om een zaak door de jongerenrechtbank te kunnen laten behandelen: (1) er mag geen aangifte zijn gedaan, (2) de schade mag niet meer dan 500 euro bedragen, (3) de leerlingen en ouders kiezen vrijwillig voor een behandeling door de jongerenrechtbank, (4) de leerlingen willen verantwoordelijkheid nemen voor hun aandeel in het incident en de afhandeling ervan, en (5) het gaat in principe om incidenten of conflicten tussen leerlingen of tussen een leerling en de school.[9]

Indien een incident heeft plaatsgevonden, speelt de schoolcoördinator een coördinerende rol als het gaat om de vraag of de jongerenrechtbank ingezet zal worden. Hij[10] voert hierover overleg met de afdelingsleider en eventueel ook met een externe begeleider van de Stichting Jongerenrechtbanken (hierna: externe begeleider). In geval van een (vermoedelijk) strafbaar feit neemt de schoolcoördinator telefonisch contact op met de politie en wordt de zaak informeel en vertrouwelijk besproken. Het doel van dit overleg is om te horen of er contra-indicaties zijn om de zaak niet aan de jongerenrechtbank voor te leggen, bijvoorbeeld omdat de jongere al eerder in beeld is geweest bij de politie voor vergelijkbare zaken. De politie registreert het contact, inclusief de naam van de beschuldigde en benadeelde en het type incident, in haar mutatiesysteem. De schoolcoördinator legt bovendien contact met de ouders van de betrokkenen en verschaft hen informatie over de jongerenrechtbank. Indien de ouders en de leerlingen instemmen met behandeling door de jongerenrechtbank (middels een ondertekend instemmingsformulier), zal de schoolcoördinator de zitting organiseren. Hij neemt contact op met de leden van de jongerenrechtbank, reserveert een lokaal en bepaalt de dag en het tijdstip van de zitting. De schoolcoördinator neemt persoonlijk en individueel contact op met de beschuldigde en benadeelde om hen uit te nodigen voor de zitting. Hij geeft hierbij uitleg over de zitting.[11]

De leden van de jongerenrechtbank zijn leerlingen van de desbetreffende school en zij zijn over het algemeen tussen de veertien en achttien jaar oud. Zij worden op vrijwillige basis geworven en opgeleid door de externe begeleiders. In de jongerenrechtbank zijn de volgende rollen te onderscheiden; drie rechters, de aanklager namens de school, de advocaat van de beschuldigde en de advocaat van de benadeelde. In geval er sprake is van meerdere beschuldigden of benadeelden, zijn er navenant meer advocaten die hen bijstaan. Daarnaast zijn de beschuldigde, de benadeelde en een externe begeleider aanwezig tijdens de zitting. De leerlingen verdelen de rollen van rechter, aanklager en advocaat per zitting. Namens de beschuldigde mag een persoonlijk begeleider (bijv. een ouder of verzorger) op de publieke tribune plaatsnemen.[12] De leden van de jongerenrechtbank bereiden de zitting gedurende dertig minuten voorafgaand aan de zitting met elkaar voor. Hierbij is ook een externe begeleider aanwezig. De advocaten worden aan de beschuldigde of benadeelde gekoppeld en bereiden de zitting met hen voor in een aparte ruimte.

De beschrijving van het verloop van de zitting is weergegeven in de Handleiding en het 'Draaiboek zittingen' zoals opgenomen in het Trainingsprogramma. De leden van de jongerenrechtbank hebben dit draaiboek tijdens de zitting voor zich. De beschrijving is gebaseerd op de Nederlandse strafzitting. De zittingen vinden plaats in een vaste opstelling die vergelijkbaar is met die van een rechtszaal. De vrijwilligers van de jongerenrechtbank dragen allen eenzelfde 'toga-T-shirt.' De jongerenrechtbank kan een zaak afdoen door een herstelmaatregel op te leggen. In een bijlage bij het Trainingsprogramma worden mogelijke hersteltaken opgesomd. Het gaat hierbij om het aanbieden van excuses, het vergoeden van schade (tot maximaal 500 euro), deelname aan herstelbemiddeling, het (gedurende maximaal twaalf uur) verrichten van werkzaamheden die het functioneren van de school ten goede komen, het dringend adviseren om hulp of steun te zoeken naar aanleiding van een vraag om hulp of steun die tijdens de zitting aan de orde komt, het

[9] Jongerenrechtbanken, *Handleiding Jongerenrechtbanken; Een praktische leidraad voor de implementatie en organisatie van een Jongerenrechtbank,* Amsterdam 2018, p. 3-4.

[10] Omwille van de leesbaarheid en het kunnen waarborgen van de anonimiteit van respondenten wordt in dit rapport steeds gesproken over 'hij' en 'zijn.'

[11] Handleiding Jongerenrechtbanken 2018, p. 5-7.

[12] Handleiding Jongerenrechtbanken 2018, p. 5-6.

aanmoedigen om deel te nemen aan de opleiding tot lid van de jongerenrechtbank, het volgen van een training of extra les, voorblijven of nableven in combinatie met een opdracht of werkzaamheden of het adviseren van de schoolleiding tot een (voorwaardelijke) schorsing. De opsomming van mogelijke hersteltaken is niet uitputtend. Het is mogelijk om – wanneer de aanklager of betrokken beschuldigde of benadeelde met een passender voorstel komt – andere maatregelen op te leggen.[13]

Zodra de rechters uitspraak hebben gedaan, werken zij de uitspraak direct uit op de computer. De schoolcoördinator print de uitspraak en laat deze ondertekenen door de rechters. De beschuldigde en benadeelde krijgen direct de uitspraak mee. Ook de afdelingsleiders en ouders krijgen een kopie van de uitspraak. De afdelingsleider ziet toe op de naleving van de uitspraak, waar de schooldirectie eindverantwoordelijk voor is. Indien de opgelegde maatregelen niet zijn nagekomen, wordt dit teruggekoppeld aan de directeur die vervolgens kan handelen als ware de jongerenrechtbank niet was ingeschakeld. In geval sprake is van een strafbaar feit en een melding is gedaan aan de politie, wordt door de schoolcoördinator een afdoeningsbericht naar de politie gestuurd waarin de herstelacties en de nakoming ervan worden vermeld. Indien de herstelmaatregelen niet worden nagekomen, staat in geval sprake is van een strafbaar feit de mogelijkheid van aangifte in feite weer open.[14]

1.2. Eerder onderzoek naar de pilot Jongerenrechtbanken

1.2.1. Eerste procesevaluatie pilot Jongerenrechtbanken door Universiteit Leiden

In december 2016 is het eerste deel van de procesevaluatie van de pilot jongerenrechtbanken gepubliceerd door de afdeling Jeugdrecht van Universiteit Leiden.[15] In dit rapport is verslag gelegd van het onderzoek naar de pilot jongerenrechtbanken dat tijdens het schooljaar 2015-2016 is uitgevoerd. In dat schooljaar werd de pilot op drie scholen uitgevoerd (OSB, CBS en IG). Het onderzoek bestond uit observaties van de zittingen van de jongerenrechtbank, observaties van de trainingen van de leden van de jongerenrechtbank en interviews met betrokken schoolleiders, docenten, projectleiders en leerlingen. In totaal werden vijftien zittingen en 21 interviews met betrokkenen geanalyseerd.[16] Verder werden het relevante kinderrechtenkader en de grondslagen, veronderstelde effectiviteit en doelgroep van de Jongerenrechtbank bestudeerd.

In het rapport wordt onder andere geconcludeerd dat uit het internationale kinderrechtenkader volgt dat vormen van conflictoplossing tussen jongeren onderling zoals binnen de jongerenrechtbank wordt bewerkstelligd, moeten worden bevorderd, ook als het niet gaat om strafbare feiten.[17] Tevens sluit de jongerenrechtbank aan bij het idee dat delicten zoveel mogelijk buitengerechtelijk afgedaan moeten worden; de jongerenrechtbank kan daarin beschouwd worden als *diversion* (d.i. buitengerechtelijke afdoening). Verder is het van belang dat voor de jongeren die betrokken zijn bij de jongerenrechtbank bepaalde rechtswaarborgen en minimum eisen gelden voor een eerlijk proces.[18] Ook moet, op grond van artikel 3 lid 1 van het Kinderrechtenverdrag (IVRK), het belang van het kind bij deze manier van conflictoplossing de eerste overweging vormen. Ten slotte werd in de procesevaluatie geconcludeerd dat het project jongerenrechtbanken gestoeld is op theoretische noties die in de internationale literatuur beschreven worden (zijnde: *herstelrecht, procedurele rechtvaardigheid* en *positieve 'peer pressure')*.[19] Wel werd opgemerkt dat vooral de aanmelding van zaken een belangrijk aandachtspunt vormde. Er bestonden meerdere barrières in het aanmeldingsproces, bijvoorbeeld omdat onduidelijk was wie bepaalde welke zaak al dan niet geschikt was voor een behandeling door de jongerenrechtbank.[20] Tevens werd vastgesteld dat er

[13] Trainingsprogramma 2017/2018, p. 89.
[14] Handleiding Jongerenrechtbanken 2018, p. 7-8.
[15] Zie Rap e.a. 2016.
[16] Zie Rap e.a. 2016, p. 4. Alle ruwe data zijn in ms word bestanden beschikbaar, zie Rap e.a. 2016, p. 13.
[17] Rap e.a. 2016, p. 41.
[18] Rap e.a. 2016, p. 41.
[19] Rap e.a. 2016, p. 42.
[20] Rap e.a. 2016, p. 42.

verwarring zou kunnen ontstaan over welke zaken nu precies geschikt waren voor een behandeling door de jongerenrechtbank, omdat de opsomming van delicten die geschikt zouden zijn voor een behandeling breed geformuleerd is en daarin bovendien verschillende termen worden gehanteerd. [21] Over een aantal incidenten bestond verdeeldheid onder de respondenten als het ging om de vraag of deze incidenten geschikt waren voor een behandeling door de jongerenrechtbank.

Naar aanleiding van deze procesevaluatie werd door de onderzoekers een dertiental aanbevelingen gedaan ter verbetering van de uitvoering van de pilot. Eén van deze aanbevelingen was dat de bekendheid van de jongerenrechtbank op de scholen vergroot zou moeten worden.[22] Verder werd aanbevolen om tot een eenduidige en concrete formulering te komen van de zaken die geschikt zijn voor behandeling door de jongerenrechtbank en deze zaken ook daadwerkelijk voor te brengen bij de jongerenrechtbank.[23] Ook deden de onderzoekers de aanbeveling dat slechts de zaken die een in het Wetboek van Strafrecht omschreven overtreding of misdrijf betreffen en waartegen aangifte kan worden gedaan door het slachtoffer (of een natuurlijke persoon), door de politie geregistreerd zouden moeten worden. Tot dat moment was het namelijk zo dat alle jongeren die betrokken waren bij de jongerenrechtbank – ook indien de gedraging niet als strafrechtelijke gedraging aan te merken was – met een aantekening in het politiesysteem terecht kwamen.[24] Een andere aanbeveling was dat de politie duidelijk in de mutatie op zou moeten nemen welke rol de jongere in de jongerenrechtbank vervulde (beschuldigde of benadeelde), nu dit volgens de onderzoekers niet duidelijk genoeg in de aantekening werd vermeld.[25]

De dertien aanbevelingen zijn opgenomen als bijlage bij dit rapport (bijlage A). Een aantal van deze aanbevelingen is inmiddels opgevolgd (zie par. 1. 3).

1.2.2. Onderzoek Motivaction

Onderzoeksbureau Motivaction heeft in 2016 een kwantitatief onderzoek gedaan naar de pilot Jongerenrechtbanken, waarbij zij hebben getracht in kaart te brengen in hoeverre de jongerenrechtbank de waarden en normen van leerlingen beïnvloedt. Ook heeft het onderzoeksbureau bekeken welke waarden- en normensystemen de leefwereld van de leerlingen op de verschillende scholen typeren.[26] De scholen die aan de pilot meewerkten, werden in dit onderzoek ook op bovenstaande factoren met elkaar vergeleken. Relevante bevindingen uit dit onderzoek zijn onder andere dat de leerlingen op de pilotscholen gekenmerkt worden door een sterke mate van gemeenschapszin, rechtvaardigheidsgevoel en eigen verantwoordelijkheid. Zij vinden het daarnaast belangrijk dat er duidelijke gedragsregels zijn op school. De deelnemende jongeren zien het belang van autoriteit en gedragsregels in en verwachten dat zij structuur kunnen bieden die voor vele andere leerlingen nodig kan zijn.[27] Aan de andere kant vinden de meeste leerlingen dat iedereen de fout in kan gaan, en wordt recalcitrantie – en het bewust overtreden van regels – tot enige mate geaccepteerd.[28] Voorts kwam Motivaction tot de conclusie dat de waarden van de leerlingen in sterke mate overeen komen met de waarden waarop het project Jongerenrechtbanken is gestoeld. Met name op het gebied van verantwoordelijkheid en gemeenschapservaring sluit de jongerenrechtbank goed aan bij de waarden van de leerlingen.[29]

In aanvulling van dit eerdere, kwantitatieve onderzoek heeft Motivaction een kwalitatief onderzoek verricht naar de pilot Jongerenrechtbanken, waarvan de resultaten op 19 maart 2018

[21] Rap e.a. 2016, p. 43.
[22] Rap e.a. 2016, p. 43.
[23] Rap e.a. 2016, p. 43.
[24] Rap e.a. 2016, p. 47.
[25] Rap e.a. 2016, p. 47.
[26] Zie Königs & Ait Moha 2016, p. 4.
[27] Königs & Ait Moha 2016, p. 7.
[28] Königs & Ait Moha 2016, p. 7.
[29] Königs & Ait Moha 2016, p. 8.

gepubliceerd werden.[30] In dit kwalitatieve onderzoek zijn gedurende een schoolweek 26 leerlingen geïnterviewd, die in de hoedanigheid van beschuldigde, benadeelde of lid van de jongerenrechtbank bij een zitting van de jongerenrechtbank betrokken zijn geweest. Uit de interviews is gebleken dat de leerlingen verschillende doelen van de jongerenrechtbank benoemen. Zo noemen sommigen 'conflictoplossing' en anderen 'het voorkomen dat jongeren een strafblad krijgen' als doel van de jongerenrechtbank.[31] Daarnaast hebben leerlingen zorgen met betrekking tot de jongerenrechtbank geuit. Een van die zorgen betreft de angst voor partijdigheid, omdat betrokkenen elkaar soms goed kennen of zelfs vrienden zijn.[32] Verder worden in het onderzoek aspecten van de jongerenrechtbank benoemd waar jongeren positief over zijn. Zij zijn onder andere positief over het feit dat er voor iedereen voldoende ruimte is voor eigen inbreng en dat iedereen voldoende wordt gehoord. Daarnaast wordt als positief ervaren dat de jongeren serieus worden genomen en dat de zittingen leerzaam zijn. Voorts is de uitspraak 'op maat gemaakt', wat in de resultaten van Motivaction ook terugkomt als positief aspect van de jongerenrechtbank.[33] Tevens wordt in het onderzoek aandacht besteed aan mogelijke verbeterpunten. Deze liggen volgens de jongeren onder andere in het feit dat er momenteel te weinig zaken zijn, de zaken soms te lang na het incident plaatsvinden, de aanwezigheid van ouders tot (negatieve) bemoeienis kan leiden, conflicten tussen leerlingen en docenten uitgesloten zijn van de jongerenrechtbanken en op de scholen de naamsbekendheid van de jongerenrechtbank nog onvoldoende is.[34]

1.3. Recente ontwikkelingen in de pilot Jongerenrechtbanken

In de periode na de publicatie van de eerste procesevaluatie van de pilot Jongerenrechtbanken (zie paragraaf 1.2.1) zijn de Handleiding en het Trainingsprogramma op een aantal punten gewijzigd of aangevuld ter versterking en verbetering van de pilot Jongerenrechtbanken. In de Handleiding staat nu bijvoorbeeld expliciet opgenomen dat jaarlijks voorlichting wordt gegeven aan alle ouders en leerlingen. De voorlichting vindt plaats op een voor de school passende manier. Verder is geregeld dat de interne begeleider alle incidenten die op school plaatsvinden ontvangt en met de afdelingsleider overlegt of een behandeling van de zaak door de jongerenrechtbank wenselijk is. In de Handleiding staat vermeld dat de interne begeleider enkel in geval van een (vermoedelijk) strafbaar feit telefonisch contact opneemt met de politie. De samenwerkingsverbanden met de politie zijn vastgelegd in een convenant, waarin onder meer staat dat registraties van de jongeren die als beschuldigde of benadeelde zijn betrokken bij de jongerenrechtbank maximaal vijf jaar worden bewaard in de systemen van de politie en dat daarbij duidelijker wordt aangegeven wie beschuldigde en wie benadeelde was in de zaak. Verder is in de Handleiding opgenomen hoe de rollen van de leden van de jongerenrechtbank verdeeld worden in het geval de beschuldigde of benadeelde een bekende is van een van hen. De Handleiding bepaalt dat in een dergelijk geval de rol van rechter niet wenselijk is. De rol van advocaat wordt in een dergelijk geval juist wel wenselijk geacht. In de meest recente Handleiding is bovendien neergelegd dat de interne begeleider contact opneemt met de ouders van de beschuldigde en benadeelde. Ook is expliciet opgenomen dat de ouders bij de zitting aanwezig kunnen zijn. Tot slot is geregeld dat schooldirectie de eindverantwoordelijkheid draagt voor het controleren van de uitvoering van de herstelmaatregelen. Met deze aanvullingen is tegemoet gekomen aan verschillende aanbevelingen uit het eerste onderzoeksrapport (zie bijlage A).

[30] Azaaj e.a. 2018.
[31] Azaaj e.a. 2018, p. 31.
[32] Zie Azaaj e.a. 2018, p. 31.
[33] Zie Azaaj e.a. 2018, p. 21.
[34] Zie voor alle minder positieve aspecten Azaaj e.a. 2018, p. 23.

1.4. Onderzoeksvragen

Bij aanvang van het onderzoek van de afdeling Jeugdrecht van Universiteit Leiden naar het project Jongerenrechtbank is onderscheid gemaakt tussen drie onderdelen: een programmaevaluatie, een procesevaluatie en een effectevaluatie. In het eerste onderzoeksrapport is reeds verslag gelegd van de eerste twee onderdelen (zie paragraaf 1.2.1). Omdat het, gelet op het kleine aantal zaken dat momenteel door de jongerenrechtbank wordt behandeld (zie tabel 3 verderop in het hoofdstuk), niet haalbaar wordt geacht om een onderzoek te doen naar de effectiviteit van de jongerenrechtbank, hebben de onderzoekers er – in samenspraak met de opdrachtgever – voor gekozen om gedurende het derde pilotjaar te onderzoeken hoe betrokkenen bij de jongerenrechtbank de doelstellingen percipiëren en wat hun opvattingen zijn over de (potentiële) meerwaarde van de jongerenrechtbank. In het onderhavige onderzoeksrapport zijn de resultaten van het onderzoek dat in het derde pilotjaar (schooljaar 2017-2018) is uitgevoerd, neergelegd. Hierbij is er – wederom in samenspraak met de opdrachtgever – voor gekozen om de jongerenrechtbank te analyseren in het licht van het internationale kinderrechtenkader en de beginselen van het jeugdstrafrecht. In het onderzoeksrapport staan dan ook de volgende vragen centraal:

1. Wat is de meerwaarde van de jongerenrechtbank in de huidige (school) maatschappelijke en jeugdstrafrechtelijke context in Nederland?
    - Hoe verhouden principes uit het internationale recht betreffende kinderrechten en jeugdstrafrecht zich tot de jongerenrechtbank?
    - Hoe verhoudt de jongerenrechtbank zich tot het formele Nederlandse jeugdstrafrecht en in hoeverre biedt de jongerenrechtbank een zinvolle aanvulling op de huidige afdoeningsmogelijkheden in het jeugdstrafrecht?
    - Hoe is de jongerenrechtbank ingebed in scholen en welke andere institutionele inbedding is mogelijk (bijv. in gemeenten, sportverenigingen, etc.)?

2. A. In hoeverre worden de vier doelstellingen van het pilotproject jongerenrechtbank verwezenlijkt, naar de beleving van de betrokkenen (te weten: leerlingen, medewerkers van de school en externe betrokkenen) bij het project?
    - In hoeverre nemen leerlingen verantwoordelijkheid voor hun handelen en herstellen zij de schade zelf?
    - In hoeverre leren leerlingen het rechtssysteem en zijn deelnemers kennen en wat is hun beleving van het rechtssysteem na deelname aan de jongerenrechtbank?
    - In hoeverre leren leerlingen sociale vaardigheden, zoals organiseren, presenteren, motiveren en beslissen?
    - In hoeverre ontwikkelen leerlingen betrokkenheid bij de gemeenschap waarin zij leven?

    B. Welke verbeteringen zijn mogelijk om de jongerenrechtbank beter aan te laten sluiten bij de gestelde doelstellingen?

1.5. Onderzoeksmethoden

1.5.1. Traditionele juridische onderzoeksmethoden

De bovenstaande onderzoeksvragen, in het bijzonder de eerste deelvraag, worden in dit rapport deels beantwoord aan de hand van een juridische analyse van het internationaal kinderrechtelijke kader, met daarbij een specifieke focus op de bepalingen met betrekking tot het conflictoplossing binnen het onderwijs, het jeugdstrafrecht en het minderjarige slachtoffer. Een eerste aanzet hiertoe is reeds gegeven in het eerste deelrapport. Vervolgens wordt nader ingezoomd op de plek van de jongerenrechtbank in het formele Nederlandse jeugdstrafrechtsysteem. De verhouding tot de bestaande buitengerechtelijke afdoeningen in het jeugdstrafrecht wordt hierbij nader geanalyseerd aan de hand van nationale wet- en regelgeving met betrekking tot het formele jeugdstrafrecht.

1.5.2. Empirische onderzoeksmethoden

In dit onderzoek wordt – ter beantwoording van de onderzoeksvragen – ook gebruik gemaakt van empirische methoden van onderzoek. Hiertoe zijn twee verschillende kwalitatieve empirische onderzoeksmethoden gehanteerd, namelijk (1) het afnemen van interviews met betrokkenen en ketenpartners en (2) het observeren en registreren van zittingen. De combinatie van de verschillende onderzoeksmethoden versterkt de kwaliteit van de bevindingen (ook wel 'triangulatie' genoemd[35]). De gehanteerde empirische onderzoeksmethoden worden hieronder besproken.

Interviews

In de tweede helft van het schooljaar 2017-2018 zijn interviews afgenomen met betrokkenen bij de jongerenrechtbank – zowel leerlingen als personeel van de scholen (zie tabel 2) – om zo de beleving van deze betrokkenen te onderzoeken ten aanzien van de verwezenlijking van de doelstellingen van de pilot en hun visie op het toepassen van de jongerenrechtbank in andere institutionele contexten buiten het onderwijs. In de interviews werd ook gevraagd naar de implementatie van de aanpassingen die in het eerste onderzoeksrapport zijn voorgesteld en eventuele knelpunten die (nog) bestaan. De topiclijsten die de onderzoekers bij het afnemen van de interviews hebben gehanteerd, zijn als bijlage opgenomen (zie bijlage B). De resultaten van de interviews geven een beeld van de visie en beleving van de betrokkenen bij de jongerenrechtbank, maar hoeven niet representatief te zijn voor alle personen die bij de jongerenrechtbank betrokken zijn.

Tabel 1. Interviews betrokkenen scholen[36]

	Lid JRB	Benadeelde	Beschuldigde	Rector	Zorgcoördinator	Interne begeleider	**Totaal**
School A	2	2	2	1	1	1	9
School B	2	1	2	1	-	1	7
School C	2	1	2	1	1	1	8
School D	3	-	2	1	1	1	8
Totaal	9	4	8	4	3	4	**32**

De twee externe begeleiders ('externe trekkers') die aan het project verbonden zijn, zijn eveneens geïnterviewd. Verder zijn interviews gehouden met professionals uit de jeugdstrafrechtspraktijk (de rechterlijke macht, het Openbaar Ministerie (OM), de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK), de politie, de Jeugdbescherming, Bureau Halt, de advocatuur en de Raad voor de Rechtspraak (RvdR)) om zo de betekenis en potentiële meerwaarde van de jongerenrechtbank te onderzoeken (zie tabel 2). Al deze professionals spreken vanuit hun eigen ervaring en functie als actor in de jeugdstrafrechtspraktijk, steeds op persoonlijke titel. Dit betekent dat hetgeen zij tijdens de interviews gezegd hebben niet per definitie het formele standpunt hoeft te zijn van de organisatie waar zij werkzaam zijn.

Tabel 2. Interviews externe begeleiders en ketenpartners

Respondent	**Aantal interviews**
Externe begeleider	2
Rechterlijke macht	2
OM	2
RvdK	2
Politie	2

[35] Zie Boeije 2010, p. 176-177 en Maesschalck 2016, p. 147-150, zoals aangehaald in: Van den Brink 2018, p. 266.

[36] Het streven was om per school twee leden van de jongerenrechtbank, twee benadeelden en twee beschuldigden te interviewen. Aangezien niet op elke school een benadeelde beschikbaar was om te interviewen, is het niet voor elke school gelukt om twee benadeelde te interviewen. Op één school wenste de zorgcoördinator niet mee te werken aan het onderzoek.

Jeugdbescherming	2
Halt	2
RvdR	2
Advocatuur	2
Totaal	**18**

De interviews zijn afgenomen in de periode van 6 maart 2018 tot en met 22 mei 2018. De interviews met volwassen respondenten duurden steeds circa 45 minuten. De interviews met minderjarige respondenten duurden maximaal twintig minuten. De respondenten hebben een toestemmingsformulier ondertekend waarin zij goed geïnformeerd hun toestemming voor deelname aan het onderzoek hebben verleend. Voor de minderjarige respondenten is het toestemmingsformulier in voor hen begrijpelijke taal opgesteld en zo nodig door de onderzoekers toegelicht.

De interviews zijn steeds door twee onderzoekers afgenomen. De interviews zijn opgenomen met een voicerecorder. Ook zijn tijdens de interviews notities gemaakt van de antwoorden van de respondenten. Alle interviews zijn op basis van de audio-opnames en notities samengevat in tekst en vervolgens systematisch gecodeerd en geanalyseerd. Voor het coderen en analyseren van de data uit de interviews is gebruik gemaakt van het analyseprogramma Atlas.Ti. In dit rapport zijn verschillende passages uit de interviews opgenomen, het betreft hier een woordelijke weergave van hetgeen gezegd is, waarbij steeds is getracht zo dicht mogelijk bij de eigen woordkeuze van de respondent te blijven.

Registraties en observaties van zittingen

In de periode van oktober 2017 tot mei 2018 zijn verschillende zittingen van de jongerenrechtbank door onderzoekers geobserveerd (zie bijlage C voor het gehanteerde observatieformulier). In totaal zijn acht[37] zittingen geobserveerd (vier van school A, twee van school B, één van school C en één van school D).

Bovendien zijn – in samenwerking met de externe begeleiders – alle zittingen die in de periode van september tot juni 2018 hebben plaatsgevonden en niet zijn geobserveerd – gemonitord door middel van het registratieformulier, zoals dat is opgesteld in het eerste deelonderzoek (zie bijlage D). Hierdoor wordt een beeld verkregen van het soort zaken, kenmerken van de benadeelden en de beschuldigen en de herstelmaatregelen. Met de externe begeleiders is afgesproken dat zij alle registratieformulieren van zaken waarvan de zitting niet door onderzoekers is geobserveerd, toesturen. In totaal zijn twaalf registratieformulieren toegestuurd.[38]

Tabel 3. Een overzicht van het aantal geobserveerde zittingen en zittingen waarvan een registratieformulier is ingevuld

	Observaties zittingen door onderzoekers	**Registraties zitting door externe begeleiders**	**Totaal**
School A	4	3	7
School B	2	3	5
School C	1	4	5
School D	1	2	3
Totaal	8	12	20

[37] Mede vanwege het beperkte aantal zittingen dat plaatsvindt is het niet gelukt om bij elke school twee zittingen bij te wonen.

[38] Redenen die er toe hebben geleid dat deze zaken niet geobserveerd konden worden, waren gelegen in de zeer korte tijd die tussen de melding en de zitting zat, waardoor de onderzoekers om praktische redenen niet op tijd geïnformeerd konden worden dan wel aanwezig konden zijn .

1.6. Leeswijzer

In dit rapport komen achtereenvolgens de volgende onderdelen aan bod: het voor de jongerenrechtbanken relevante internationale kinderrechtenkader (hoofdstuk 2), een bespreking van de jongerenrechtbanken in relatie tot het formele jeugdstrafrecht in Nederland (hoofdstuk 3), de jongerenrechtbank in een jeugdstrafrechtelijke context naar de percepties van de bevraagde professionals (hoofdstuk 4), de jongerenrechtbank in een educatieve context naar de percepties van de bevraagde betrokkenen (hoofdstuk 5) en de mogelijke uitbreiding van de institutionele inbedding van de jongerenrechtbanken (hoofdstuk 6). Dit rapport sluit af met conclusies en praktische aanbevelingen ter verbetering van de jongerenrechtbank (hoofdstuk 7).

2. Internationaal juridisch kader

2.1. Inleiding

De grondslagen en doelstellingen van de jongerenrechtbank raken aan verschillende internationale kinderrechten, zoals die zijn neergelegd in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) en aanverwante internationale regelgeving, waaraan Nederland zich heeft gecommitteerd. Zo wordt conflictoplossing binnen het onderwijs in het internationale kinderrechtenkader gereguleerd door het recht op onderwijs en de daaraan gestelde internationale minimumnormen (artikel 28 en 29 IVRK). Het doel van het pilotproject Jongerenrechtbanken om een alternatief te bieden voor het formele jeugdstrafrecht, brengt de jongerenrechtbank voorts binnen de reikwijdte van de internationale kinderrechtelijke bepalingen die betrekking hebben op de wijze waarop zou moeten worden omgegaan met jeugdigen die de strafbare feiten plegen. Artikel 40 IVRK en de 'Riyadh Guidelines' zijn hierbij in het bijzonder van belang. Verder veronderstelt de mogelijke betrokkenheid van minderjarige slachtoffers van strafbare feiten bij de jongerenrechtbank dat ook de kinderrechtelijke bepalingen die de rechtspositie van het minderjarige slachtoffer reguleren, waaronder artikel 39 IVRK en de 'ECOSOC Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime', deel uitmaken van het relevante kinderrechtenkader.

In dit hoofdstuk wordt het voor de jongerenrechtbank relevante internationale kinderrechtenkader uiteengezet. Eerst worden het IVRK en de aanverwante internationale regelgeving besproken (par. 2.2), waarna achtereenvolgens specifiek aandacht wordt besteed aan kinderrechten die betrekking hebben op conflictoplossing binnen het onderwijs (par. 2.3) en kinderrechten die betrekking hebben op het jeugdstrafrecht (par. 2.4) en minderjarige slachtoffers (par. 2.5). Het hoofdstuk wordt afgesloten met een korte reflectie op de vraag hoe de jongerenrechtbank zich verhoudt tot het internationale kinderrechtenkader (par. 2.6).

2.2. Het IVRK en aanverwante internationale regelgeving

Het IVRK is op internationaal niveau het belangrijkste verdrag waarin de fundamentele rechten van kinderen zijn opgenomen. Op 20 november 1989 werd door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties het IVRK unaniem aangenomen.[39] Inmiddels is het IVRK het meest geratificeerde verdrag ter wereld.[40] Met de totstandkoming van het IVRK is ook het VN Kinderrechtencomité in het leven geroepen dat voorziet in algemene commentaren (*General Comments*) en periodieke landenrapportages (*Concluding Observations*).[41] Nederland heeft zich op 8 maart 1995 aan het verdrag gecommitteerd.[42] Dit betekent dat op Nederland de rechtsplicht rust om een zodanige juridisch feitelijke toestand te creëren dat de rechten en belangen die de verdragsbepalingen beogen te beschermen, worden geëerbiedigd.[43]

Het IVRK bevat, zoals gezegd, specifieke bepalingen die betrekking hebben op de rechten van kinderen in het onderwijs en van kinderen die als verdachte of slachtoffer zijn betrokken in het (jeugd)strafrecht. Daarnaast heeft het Kinderrechtencomité vier algemene beginselen (*general principles*) aangewezen, die altijd een rol moeten spelen in de uitoefening van kinderrechten en altijd in samenhang moeten worden bezien met de overige, meer specifieke rechten die zijn neergelegd in het IVRK.[44] Deze vier algemene beginselen betreffen: het non-discriminatie beginsel (art. 2 IVRK), het

[39] *Trb*. 1990, 170. Zie over de historische ontwikkeling van het IVRK ook Blaak e.a. 2012.
[40] Alleen de Verenigde Staten hebben het Verdrag niet geratificeerd. Zie voor de actuele stand van de ratificatie van het IVRK de website van de CRC: www.indicators.ohchr.org (zoek op: *status of ratification interactive dashboard*).
[41] Art. 44 IVRK
[42] *Kamerstukken II* 1992/93, 22855, 3.
[43] Vgl. Gerechtshof Den Haag 27 juli 2010, ECLI:NL:GHSGR:2010:BN2164, r.o. 3.6. Zie ook Van den Brink 2018, p. 15-16.
[44] VN-kinderrechtencomité 1991, par. 13-14.

principe dat het belang van het kind een eerste overweging vormt in alle beslissingen die kinderen aangaan (art. 3 lid 1 IVRK), het recht van het kind op leven en ontwikkeling (art. 6 IVRK) en het recht van het kind om gehoord te worden (art. 12 IVRK).[45]

Om de implementatie van het IVRK in de verdragsstaten te stimuleren en te verbeteren, voorziet het Kinderrechtencomité in algemene commentaren (*general comments*) op het verdrag. In deze commentaren geeft het Kinderrechtencomité een nadere uitleg van een of meer artikelen van het IVRK en concrete aanbevelingen voor verdragsstaten over de implementatie van deze rechten. Deze commentaren worden beschouwd als gezaghebbende interpretaties van de rechten die in het verdrag beschreven staan.[46] Het Kinderrechtencomité heeft onder andere een algemeen commentaar gepubliceerd waarin een specifieke toelichting wordt gegeven op de rechten van kinderen in het onderwijs (*General Comment No. 1*) en een algemeen commentaar waarin de contouren en minimumwaarborgen worden geschetst voor een kinderrechtenconform jeugdstrafrecht (*General Comment No. 10*).[47]

Naast het IVRK, zijn er op internationaal niveau nog meer kinderrechtenstandaarden ontwikkeld die specifiek betrekking hebben op jeugdigen die worden verdacht van een strafbaar feit en op minderjarige slachtoffers van strafbare feiten. Zo hebben de Beijing Rules[48] en de Riyadh Guidelines[49] en de Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crimes[50] ook bijgedragen aan de internationale erkenning van de bijzondere positie van jeugdigen in het strafrecht. Deze VN-resoluties zijn, anders dan het IVRK, op zichzelf niet juridisch bindend. Het Kinderrechtencomité beveelt lidstaten desalniettemin aan om deze richtlijnen eveneens te implementeren om een kinderrechtenconform (jeugd)strafrecht te garanderen.[51]

2.3. Kinderrechten en conflictoplossing binnen het onderwijs

De jongerenrechtbank is bedoeld als een methode voor herstelgerichte conflictoplossing binnen scholen, waarvoor de leerlingen zelf verantwoordelijkheid dragen. Hiermee beoogt de jongerenrechtbank tevens bij te dragen aan de ontwikkeling van sociale vaardigheden van de leerlingen, hun kennis van het Nederlandse rechtssysteem te vergroten en hun betrokkenheid binnen de eigen gemeenschap te stimuleren (zie hoofdstuk 5). Deze educatieve, conflictoplossingsgerichte doelstellingen vallen binnen de reikwijdte van het recht op onderwijs, als bedoeld in artikelen 28 en 29 IVRK.

In artikel 28 lid 1 IVRK is vastgelegd dat alle kinderen recht hebben op onderwijs. Voorts wordt in artikel 29 lid 1 IVRK een aantal basisbeginselen voor kinderrechtenconform onderwijs geformuleerd. Zo moet het onderwijs eraan bijdragen dat de persoonlijkheid, talenten en mentale en fysieke vermogens van het kind zo volledig mogelijk ontplooid worden. Ook moet het onderwijs het kind eerbied voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden bijbrengen. Daarnaast moet het onderwijs zijn gericht op het bijbrengen van eerbied voor de ouders en voor de culturele identiteit, taal en nationale waarden van het land waar het kind woont en waar het is geboren, alsook voor andere beschavingen en de natuurlijke omgeving. Voorts dient onderwijs het kind voor te bereiden op een verantwoord leven in een vrije samenleving, in de geest van begrip, vrede, verdraagzaamheid, gelijkheid van geslachten, en vriendschap tussen alle volken, etnische, nationale en godsdienstige groepen en personen. Alle scholen dienen deze basisbeginselen in hun curriculum en werkwijzen te omarmen, ook in de wijze waarop wordt omgegaan met conflicten op school, zoals vechtpartijen tussen leerlingen en ander grensoverschrijdend gedrag (vgl. art. 29 lid 2 IVRK).

[45] VN-kinderrechtencomité 2003, , par. 12.
[46] Zie ook Rap 2017, p. 17-19.
[47] VN-kinderrechtencomité 2001 en VN-kinderrechtencomité 2007.
[48] UN Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (*Beijing Rules*), UN GA Res. 40/22, 29 November 1985.
[49] UN Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency, UN GA Res. 45/112, 14 December 1990.
[50] ECOSOC Guidelines.
[51] VN-kinderrechtencomité 2007, par.4 en 88.

Het kinderrechtenkader biedt concrete handvatten voor conflictoplossing op scholen. Zo schrijft artikel 28 lid 2 IVRK voor dat disciplinaire maatregelen op scholen geen afbreuk mogen doen aan de waardigheid van het kind en dat deze met het IVRK moeten overeenstemmen. Het Kinderrechtencomité benadrukt in *General Comment No. 1* dat onderwijs moet worden aangeboden op een wijze die de door artikel 28 lid 2 IVRK gestelde grenzen respecteert en bijdraagt aan uitbanning van geweld op scholen.[52] Dit betekent dat pesterijen en gewelddadige en buitensluitende gedragingen op scholen aangepakt moeten worden,[53] maar ook dat kinderen niet zomaar elke disciplinaire straf opgelegd kunnen krijgen en dat fysieke straffen moeten worden uitgesloten.[54] Scholen moeten volgens het Kinderrechtencomité 'kindvriendelijk' zijn in de volste zin van het woord. Kinderen moeten leren over en ervaring opdoen met het realiseren van rechten. Dat kan bijvoorbeeld inhouden dat zij – indachtig het recht op participatie (art. 12 IVRK) – deelnemen aan leerlingenraden, 'peer counseling' en dat zij actief betrokken worden bij procedures die tot disciplinaire maatregelen kunnen leiden.[55] Onderwijs zou volgens het Kinderrechtencomité niet alleen uit rekenen en taal moeten bestaan, maar kinderen ook nuttige vaardigheden voor het leven moeten bijbrengen, zoals het kunnen nemen van weloverwogen beslissingen en het oplossen van conflicten op een niet gewelddadige wijze.[56] Verder moeten kinderen een gezonde leefstijl, goede sociale relaties en verantwoordelijkheden, het vermogen om kritisch te denken, creatieve talenten en andere vaardigheden ontwikkelen die zij nodig hebben om iets te bereiken in het leven.[57] Het is van belang dat kinderen leren over mensenrechten, ook in het kader van conflictoplossing, en dat het onderwijs aansluit bij het dagelijks leven en de ervaringen van kinderen.[58]

2.3.1. De jongerenrechtbank als conflictoplossing binnen het onderwijs

Het voorgaande overziend, kan worden gesteld dat de grondslagen en doelstellingen van de jongerenrechtbank, als methode voor herstelgerichte conflictoplossing binnen scholen, in elk geval in theorie goed aansluiten bij de uitgangspunten van een kinderrechtenconforme onderwijsomgeving. In lijn met de wens van het Kinderrechtencomité, beoogt de jongerenrechtbank kinderen belangrijke levensvaardigheden bij te brengen, waaronder het kunnen nemen van weloverwogen beslissingen en het op een niet gewelddadige wijze oplossen van conflicten. De jongerenrechtbank komt zelfs uitdrukkelijk tegemoet aan de aanbeveling van het Kinderrechtencomité om kinderen op school actief te betrekken in conflictoplossing door middel van 'peer counseling' en in procedures die tot disciplinaire maatregelen kunnen leiden.

2.4. Kinderrechten en het jeugdstrafrecht

De jongerenrechtbank beoogt een alternatief te bieden voor het formele jeugdstrafrecht voor jeugdigen die zich op school schuldig maken aan lichte strafbare feiten of ander grensoverschrijdend gedrag. Hierdoor wordt het relevante internationale kinderrechtenkader tevens gevormd door kinderrechtelijke bepalingen die betrekking hebben op de wijze waarop zou moeten worden omgegaan met jeugdigen die de wet overtreden en (mogelijk) in het jeugdstrafrecht terecht komen. Jeugdigen in het jeugdstrafrecht hebben op grond van het IVRK recht op een eerlijk proces (art. 40 lid 2 IVRK), moeten proportioneel worden behandeld (art. 40 lid 4 IVRK), mogen niet discriminatoir worden behandeld (art. 2 IVRK), en mogen enkel als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke duur van hun vrijheid worden beroofd (art. 37(b) IVRK). Voor wat betreft de jongerenrechtbank – als een vorm van informele, buiten-strafrechtelijke en gemeenschapsgeoriënteerde afdoening – verdienen twee fundamentele kinderrechtelijke uitgangspunten bijzondere aandacht.

[52] VN-kinderrechtencomité 2001, par. 8.
[53] VN-kinderrechtencomité 2001, par. 19.
[54] VN-kinderrechtencomité 2001, par. 8.
[55] VN-kinderrechtencomité 2001, par. 8; Zie ook Riyadh Guidelines, regel 31.
[56] VN-kinderrechtencomité 2001, par. 9.
[57] VN-kinderrechtencomité 2001, par. 9.
[58] VN-kinderrechtencomité 2001, par. 15-16.

Een eerste belangrijk uitgangspunt is dat ieder kind dat wordt verdacht van een strafbaar feit recht heeft op een behandeling die geen afbreuk doet aan het gevoel van waardigheid en eigenwaarde van het kind, die de eerbied van het kind voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden van anderen vergroot, en waarbij rekening wordt gehouden met de leeftijd van het kind en met de wenselijkheid van het bevorderen van de herintegratie van het kind en van de aanvaarding door het kind van een opbouwende rol in de samenleving (art. 40 lid 1 IVRK). Kortom, een reactie op een strafbaar feit van een jeugdige moet zo min mogelijke schade toebrengen aan de ontwikkeling van de jeugdige en uiteindelijk strekken tot re-integratie van de jeugdige in de samenleving. Om deze doelstelling te realiseren, stelt het Kinderrechtencomité dat stigmatisering en sociale isolatie van jeugdige verdachten zoveel mogelijk moet worden voorkomen en dat alle acties erop gericht moeten zijn om de jeugdige een volwaardig en constructief lid van zijn gemeenschap te laten worden.[59] Dit veronderstelt onder meer dat straffen of maatregelen geen vernederend karakter mogen hebben, proportioneel moeten zijn ten opzichte van zowel de ernst van het strafbare feit en de omstandigheden van de jeugdige en dat de privacy van jeugdigen moet worden gewaarborgd.[60]

Een tweede belangrijk uitgangspunt is dat zaken van jeugdigen die worden verdacht van een strafbaar feit, wanneer passend en wenselijk, bij voorkeur worden afgedaan zonder dat toevlucht wordt genomen tot gerechtelijke stappen, mits de rechten van de mens en de wettelijke garanties volledig worden geëerbiedigd (art. 40 lid 3(b) IVRK). Deze buitengerechtelijke afdoening wordt ook wel "*diversion*" genoemd, ofwel 'afbuiging' van een zaak, weg van het formele jeugdstrafrecht.[61] Ook de Beijing Rules en de Riyadh Guidelines stimuleren het gebruik van 'diversion'.[62] In het commentaar bij regel 11 van de Beijing Rules staat dat 'diversion' de negatieve effecten van een strafrechtelijke vervolging kan verminderen, zoals bijvoorbeeld het stigma dat op de beschuldiging en bestraffing rust.[63] In veel gevallen zal de beste reactie zijn om niet strafrechtelijk in te grijpen. Daarom zou buitengerechtelijke afdoening vanaf het begin en zonder doorverwijzing naar andere diensten de meest aangewezen reactie kunnen zijn. Dat is zeker het geval als het incident geen ernstige overtreding betreft en bijvoorbeeld de familie of de school al op een passende en constructieve wijze op de overtreding heeft gereageerd of zal reageren.[64]

'Diversion' moet, op grond van artikel 40 lid 3(b) IVRK, in overeenstemming geschieden met de rechten van de mens, waaronder het recht op een eerlijk proces. Dit betekent volgens het Kinderrechtencomité dat de afdoening van zaken buiten het formele jeugdstrafrecht om met bepaalde rechtswaarborgen moet zijn omkleed.[65] Ook de Beijing Rules en de Riyadh Guidelines schrijven dit voor.[66] Zo mag 'diversion' alleen worden toegepast wanneer er overtuigend bewijs is dat het kind een strafbaar feit heeft gepleegd. Het kind moet vrijelijk en vrijwillig een bekentenis afleggen en er mag geen sprake zijn geweest van intimidatie of druk om aan deze bekentenis te komen. Deze bekentenis mag vervolgens niet in eventuele juridische procedures worden gebruikt. Het kind moet verder vrijelijk en vrijwillig toestemming geven voor de buitengerechtelijke afdoening. Deze toestemming moet gebaseerd zijn op adequate en specifieke informatie over de aard, inhoud en duur van de maatregel en over de consequenties als het kind er niet in slaagt mee te werken, de maatregel uit te voeren en deze te voltooien (vgl. ook art. 12 IVRK). Als het kind nog geen zestien jaar is, kan ook toestemming van de ouder vereist worden. Voorts moet in wet- of regelgeving duidelijk worden gemaakt worden wanneer buitengerechtelijke afdoening toegestaan is. Ook moet de beslisbevoegdheid van de autoriteiten worden gereguleerd en openstaan voor controle, om

[59] VN-kinderrechtencomité 2007, par. 29.
[60] Vgl. art. 37(a) IVRK, art. 40 lid 4 IVRK en art. 16 IVRK jo. art. 40 lid 2 (b) (vii) IVRK. Zie ook VN-kinderrechtencomité 2007, par. 64-67.
[61] VN-kinderrechtencomité 2007, par. 24.
[62] Beijing Rules, regel 11; Riyadh Guidelines, regel 58.
[63] Commentaar bij de Beijing Rules, regel 11.
[64] Commentaar bij de Beijing Rules, regel 11.
[65] VN-kinderrechtencomité 2007, par. 27.
[66] Beijing Rules, regels 11.1-11.4 en het bijbehorende commentaar.

discriminatie te voorkomen. Verder is het van belang dat kinderen juridische of andere passende bijstand krijgen om te kunnen bepalen of 'diversion' passend en gewenst is en om geïnformeerd te kunnen worden over de mogelijkheden om in beroep te kunnen gaan tegen de maatregel. Wanneer het traject van de buitengerechtelijke afdoening is voltooid, moet de zaak definitief en finaal eindigen. Er kan vertrouwelijk informatie over de zaak worden gearchiveerd, maar dit mag niet als strafrechtelijke documentatie gezien worden en een buitengerechtelijke afdoening mag niet als een eerdere veroordeling worden beschouwd. De toegang tot de geregistreerde informatie over de buitengerechtelijke afdoening moet strikt beperkt worden tot maximaal een jaar.[67]

2.4.1. De jongerenrechtbank als buitengerechtelijke afdoening

Het voorgaande overziend, kan worden geconstateerd dat de grondslagen en doelstellingen van de jongerenrechtbank in beginsel goed aansluiten bij de kinderrechtelijke uitgangspunten dat re-integratie van de jeugdige in zijn gemeenschap een centrale doelstelling moet zijn van het reageren op strafbare feiten die door jeugdigen zijn gepleegd en dat deze reactie, waar mogelijk, buiten het formele jeugdstrafrecht plaats moet vinden. Hoewel gesteld kan worden dat de jongerenrechtbank strikt genomen geen vorm van 'diversion' is, omdat de jongerenrechtbank voorkomt dat een zaak überhaupt in het formele jeugdstrafrecht terecht komt (waardoor zaak ook niet hoeft te worden 'afgebogen' uit het jeugdstrafrecht), staat de jongerenrechtbank niet volledig los van het formele jeugdstrafrecht, getuige de ambitie om een alternatieve afdoeningsmodaliteit voor strafbare feiten te bieden én vanwege de werkwijze dat melding wordt gemaakt bij de politie en registratie in de politiesystemen volgt (zie par. 1.1). Deze verwevenheid met het formele jeugdstrafrecht maakt dat de jongerenrechtbank gehouden is om de rechtspositie van de jeugdige beschuldigde zodanig vorm te geven dat deze voldoet aan de eisen die het internationale kinderrechtenkader stelt aan buitengerechtelijke afdoening.

Aan de rechtswaarborgen die het internationale kinderrechtenkader stelt aan buitengerechtelijke afdoening lijkt de jongerenrechtbank slechts deels te voldoen. Zo wordt volgens de Handleiding wel voldaan aan de kinderrechtelijke waarborg dat de jeugdige beschuldigde vrijwillig verantwoordelijkheid wil en kan nemen voor zijn daad en dat zijn instemming en in geval van minderjarigheid die van de ouders is vereist voordat een zaak naar de jongerenrechtbank kan worden verwezen. De Handleiding heeft ook nadrukkelijk aandacht voor het recht van de 'beschuldigde' op privacy, nu zij voorschrijft dat de zittingen van de jongerenrechtbank achter gesloten deuren plaatsvinden en alle betrokkenen een geheimhoudingsverklaring moeten ondertekenen.

Twijfelachtig is daarentegen of de Handleiding voldoet aan de kinderrechtelijke eis dat er duidelijk afgebakende criteria moeten zijn vastgelegd op basis waarvan wordt beoordeeld of een zaak zich leent voor afdoening via de jongerenrechtbank[68] en of de beslisbevoegdheid voor het verwijzen van zaken naar de jongerenrechtbank voldoende is gereguleerd en met de vereiste '*checks and balances*' is omkleed (bijvoorbeeld spreiding en afbakening van beslisbevoegdheden en/of het bestaan van controlemechanismen). Zo zijn de incidenten die in aanmerking komen voor behandeling door de jongerenrechtbank erg ruim geformuleerd en niet-limitatief opgesomd in de Handleiding. Ook is het de vraag of de personen die betrokken zijn bij deze beoordeling en beslissing – of deze beslissing 'controleren' – voldoende distantie hebben ten opzichte van de pilot Jongerenrechtbanken om als waarborg te kunnen fungeren voor de rechten en belangen van de beschuldigde (vgl. de rol die magistraten vervullen in het formele jeugdstrafrecht). Daarbij komt dat – anders dan het kinderrechtenkader voorschrijft – consultatie van een advocaat door de beschuldigde geen onderdeel uitmaakt van het werkproces van verwijzing van zaken naar de jongerenrechtbank.

[67] VN-kinderrechtencomité 2007, par. 27.

[68] Vgl. de niet-limitatieve en weinig specifiek geformuleerde opsomming van strafbare feiten die in aanmerking komen voor behandeling door de jongerenrechtbank, Zie Handleiding Jongerenrechtbanken2018,p. 4.

Verder is het de vraag of voldoende waarborgen zijn vastgelegd die de proportionaliteit van de behandeling van een zaak in de jongerenrechtbank en de daarbij op te leggen maatregelen moeten garanderen. Ondanks dat herstelmaatregelen geen bestraffend, maar een herstelgericht karakter hebben, moeten deze maatregelen in een proportionele verhouding staan tot de ernst van het incident en de omstandigheden van de jongere (art. 40 lid 4 IVRK). In het Trainingsprogramma is voor een aantal concrete herstelmaatregelen een maximumduur vastgelegd. Overige herstelmaatregelen – deze zijn niet-limitatief opgesomd en kunnen in iedere individuele zaak worden bedacht, voorgesteld en opgelegd – lijken qua duur en/of intensiteit niet aan een maximum gebonden. Bovendien lijkt er geen maximum te zijn gesteld aan de cumulatie van herstelmaatregelen.

Tenslotte bepaalt het convenant van de Stichting Jongerenrechtbanken en de politie dat gegevens van de jongeren die als beschuldigde bij de jongerenrechtbank is betrokken in beginsel vijf jaar worden bewaard in de registratiesystemen van de politie, terwijl het Kinderrechtencomité adviseert om dergelijke gegevens niet langer dan een jaar te bewaren.

2.5. De rechten van minderjarige slachtoffers

Minderjarigen die slachtoffer zijn van een strafbaar feit kunnen als 'benadeelde' worden betrokken bij de jongerenrechtbank. Hierdoor zijn de internationale kinderrechten die zich specifiek toespitsen op de rechtspositie van minderjarigen die slachtoffer zijn geworden een strafbaar feit ook relevant voor de jongerenrechtbank. Een belangrijke bepaling voor minderjarige slachtoffers betreft artikel 39 IVRK, dat voorschrijft dat verdragsstaten verplicht zijn om maatregelen te nemen ter bevordering van het lichamelijk en geestelijk herstel en de herintegratie in de maatschappij van een kind dat slachtoffer is van geweld, in welke vorm dan ook (waaronder fysiek geweld, maar bijvoorbeeld ook intimidatie en pesterijen moet worden begrepen). Verdragsstaten moeten daarom zorgen dat minderjarige slachtoffers van geweld, indien nodig, toegang hebben tot professionele ondersteuning en begeleiding om te herstellen van de eventuele fysieke of geestelijke schade en om ervoor te zorgen dat zij weer volledig kunnen re-integreren in hun gemeenschap.[69]

Daarnaast heeft een minderjarig slachtoffer van een strafbaar feit, ook als het geen geweld betreft, het recht op "access to justice". Dit kinderrechtelijke beginsel brengt mee dat op verdragsstaten de verplichting rust om ervoor te zorgen dat kinderen in een geval van een inbreuk op hun rechten toegang hebben tot effectieve rechtsmiddelen, wat veronderstelt dat kinderen moeten beschikken over kindvriendelijke informatie over hun rechtspositie en toegang moeten hebben tot (juridische) begeleiding en advies.[70] Het beginsel van *"access to justice for children"* vindt zijn grondslag in verschillende bepalingen uit het IVRK, waaronder het recht van het kind op informatie en om te worden gehoord (art. 12 IVRK), het belang van het kind (art. 3 IVRK) en het recht op effectieve remedies bij kinderrechtenschendingen, dat volgens het Kinderrechtencomité impliciet ten grondslag ligt aan het IVRK.[71] Vertaald naar het minderjarige slachtoffer van strafbare feiten, betekent dit dat hij of zij, indien gewenst, toegang moet hebben tot een formele rechtsgang, bijvoorbeeld door aangifte te doen bij de politie, zijn rechten als slachtoffer in het strafproces uit te oefenen en een eventuele schadevergoeding bij de rechter te kunnen vorderen.[72] Dit sluit echter geenszins uit dat een effectieve remedie voor een minderjarig slachtoffer ook kan worden gevonden via een informele, buitengerechtelijke procedure.[73] Wel moet het minderjarige slachtoffer goed geïnformeerd en vrijelijk kunnen beslissen welke 'rechtsgang' hij of zij wil doorlopen.

Artikel 12 lid 2 IVRK stelt dat kinderen in een gerechtelijke of bestuurlijke procedure in de gelegenheid worden gesteld om gehoord te worden. Het Kinderrechtencomité benadrukt in *General*

[69] General Comment No. 5, par. 24.
[70] UN High Commissioner for Human Rights 2013, par. 4 en 14.
[71] UN High Commissioner for Human Rights 2013, par. 8.
Zie ook VN-kinderrechtencomité 2003, par. 24.
[72] Vgl. VN-kinderrechtencomité 2003, par. 24.
[73] UN High Commissioner for Human Rights 2013, par. 23 e.v.

Comment no. 12 dat dit ook geldt voor kinderen die als slachtoffer van een strafbaar feit zijn betrokken in een (straf)proces. Volgens het Kinderrechtencomité moeten verdragsstaten er alles aan doen om ervoor te zorgen dat kinderen die slachtoffer zijn geworden goed en duidelijk ingelicht worden over alle zaken die betrekking hebben op het proces. Daarnaast heeft de Economische en Sociale Raad ('ECOSOC') van de Verenigde Naties de 'Guidelines on justice in matters involving child victims and witnesses of crime' ontwikkeld. Dit zijn specifieke richtlijnen die de rechtspositie van minderjarige slachtoffers in het strafproces beogen te versterken.

Deze ECOSOC richtlijnen zijn niet slechts van toepassing op de rechtspositie van minderjarige slachtoffers in formele gerechtelijke procedures, maar kunnen ook worden toegepast op informele procedures, zoals herstelrechtelijke procedures.[74] De rechtsbeginselen die ten grondslag liggen aan de ECOSOC richtlijnen vloeien voort uit de kernbeginselen van het IVRK,[75] en worden specifiek betrokken op de positie van minderjarige slachtoffers en getuigen. Ten eerste moet een minderjarig slachtoffer met waardigheid en compassie worden behandeld en mag hij niet worden gediscrimineerd. Daarnaast heeft hij het recht om te worden geïnformeerd over het proces.[76] Voorts heeft het slachtoffer het recht om zijn mening vrijelijk te uiten en heeft hij recht op ondersteuning tijdens het proces.[77] Daarnaast heeft het kind het recht op leven en ontwikkeling en moet hij beschermd worden tegen mogelijke toevoeging van schade en leed als gevolg van het proces ('secundaire victimisatie'). Het minderjarige slachtoffer heeft daarbij ook recht op privacy.[78] Ook heeft het slachtoffer recht op herstel en moet ervoor gezorgd worden dat slachtoffers die kwetsbaar zijn voor slachtofferschap daar in het vervolg extra tegen beschermd worden.[79]

2.5.1. De jongerenrechtbank en de rechten van minderjarige slachtoffers

De jongerenrechtbank kan het minderjarige slachtoffer een informele, herstelgerichte 'rechtsingang' bieden om zijn recht op een 'effectieve remedie' te realiseren, zonder daarvoor toevlucht te zoeken in het formele strafrecht. Hiermee kunnen eventuele schadelijke effecten voor minderjarige slachtoffers als gevolg van betrokkenheid in een formeel strafproces worden voorkomen. Het kinderrechtenkader eist wel dat minderjarige slachtoffers goed geïnformeerd en vrijelijk een beslissing moeten kunnen nemen over het deelnemen aan de jongerenrechtbank als alternatief voor een formele aangifte bij de politie. Hieraan lijkt de huidige werkwijze van de jongerenrechtbank – zoals opgenomen in de 'Handleiding Jongerenrechtbanken 2018' – te voldoen, nu zij voorschrijft dat aan de betrokken leerlingen, waaronder de minderjarige benadeelde en diens ouders, een informatiebrief wordt verstrekt en dat hun vrijwillig gegeven toestemming is vereist voordat een zaak door de jongerenrechtbank in behandeling wordt genomen. Toegang tot juridische bijstand om hierover een goed geïnformeerde beslissing te kunnen nemen – zoals het kinderrechtenkader voorschrift – lijkt evenwel niet gegarandeerd.

Voorts moet het proces bij de jongerenrechtbank zo zijn ingericht dat het minderjarige slachtoffer met waardigheid en compassie wordt behandeld en effectief kan participeren, dat zijn privacy wordt gewaarborgd en dat voorkomen wordt dat het slachtoffer aanvullende schade oploopt als gevolg van het proces. In dit verband is het relevant dat de 'Handleiding Jongerenrechtbanken 2018' voorschrift dat de zitting van de jongerenrechtbank achter gesloten deuren plaatsvindt, dat alle aanwezigen een geheimhoudingsverklaring hebben ondertekend, en dat de 'benadeelde' een steunfiguur, zoals een ouder of een mentor, mag meebrengen naar de zitting. Dat de minderjarige 'benadeelde' die deelneemt aan de jongerenrechtbank volgens de huidige werkwijze als zodanig

[74] ECOSOC Guidelines, par. 6, noemen hierbij specifiek het voorbeeld van 'restorative justice'.
[75] Het non-discriminatiebeginsel (art. 2 IVRK), het belang van het kind (art. 3(1) IVRK), het recht op leven en ontwikkeling (art. 6 IVRK) en het recht om zijn mening vrijelijk te uiten (art. 12 IVRK).
[76] ECOSOC Guidelines, par. 19.
[77] ECOSOC Guidelines, par. 21-25.
[78] ECOSOC Guidelines, par. 26-29.
[79] ECOSOC Guidelines, par. 35-39.

wordt geregistreerd in de systemen van de politie, vergt daarentegen vanuit kinderrechtenperspectief wel een kritische blik.

Tot slot is het op grond van het internationale kinderrechtenkader van belang dat bij zaken waarbij sprake is van een vorm van geweld, waardoor het minderjarige slachtoffer mogelijk fysieke of geestelijke schade heeft opgelopen, aandacht is voor de mogelijke behoefte aan professionele begeleiding van het slachtoffer. Hoewel hierover in de Handleiding niets wordt vermeld, is het belangrijk dat de behandeling van een zaak door de jongerenrechtbank hier niet aan in de weg staat.

2.6. Jongerenrechtbank en internationale kinderrechten

In dit hoofdstuk is beschreven hoe de jongerenrechtbank zich verhoudt tot het internationale kinderrechtenkader, zoals volgt uit het IVRK en aanverwante regelgeving. Het is duidelijk geworden dat de doelstelling van de jongerenrechtbank om een educatieve, herstelgerichte methode voor conflictoplossing binnen scholen te bieden, in elk geval in theorie goed aansluit bij de uitgangspunten van een kinderrechtenconforme onderwijsomgeving, zoals bedoeld in de artikelen 28 en 29 IVRK. De jongerenrechtbank komt zelfs concreet tegemoet aan de wens van het Kinderrechtencomité om kinderen op school actief te betrekken in conflictoplossing door middel van 'peer counseling' en in procedures die tot disciplinaire maatregelen kunnen leiden.

De doelstelling van de jongerenrechtbank om een alternatief te bieden voor het formele jeugdstrafrecht sluit in beginsel goed aan bij de kinderrechtelijke uitgangspunten dat re-integratie van de jeugdige in zijn gemeenschap een centrale doelstelling moet zijn van het reageren op strafbare feiten die door jeugdigen zijn gepleegd (art. 40 lid 1 IVRK) en dat deze reactie, waar mogelijk, buiten het formele jeugdstrafrecht zou moeten plaatsvinden (art. 40 lid 3(b) IVRK). Hierbij is wel geconstateerd dat de vastgelegde werkwijze van de jongerenrechtbank momenteel niet volledig lijkt te voldoen aan de rechtswaarborgen die het internationale kinderrechtenkader stelt aan buitengerechtelijke afdoening (zie par. 2.4.1).

Voorts brengt de mogelijke betrokkenheid van minderjarige slachtoffers van strafbare feiten in de jongerenrechtbank met zich mee dat ook internationale kinderrechten die zich specifiek toespitsen op de rechtspositie van minderjarige slachtoffers relevant kunnen zijn. De jongerenrechtbank biedt een informele 'rechtsingang' voor minderjarige slachtoffers om een recht op een 'effectieve remedie' te verwezenlijken, waarbij zij gespaard blijven van de mogelijke schadelijke effecten die betrokkenheid in een formeel strafproces met zich kunnen meebrengen voor minderjarige slachtoffers. Hiervoor eist het kinderrechtenkader wel dat ook informele, herstelrechtelijke procedures, zoals de jongerenrechtbank, voldoen aan bepaalde minimumwaarborgen voor minderjarige slachtoffers. Hieraan lijkt de huidige werkwijze van de jongerenrechtbank deels wel, maar deels ook niet te voldoen (zie par. 2.5.1).

Het geheel overziend, kan worden geconcludeerd dat de grondslagen en doelstellingen van de jongerenrechtbank op hoofdlijnen goed aansluiten bij de internationale kinderrechtelijke uitgangspunten met betrekking tot conflictoplossing binnen het onderwijs en kinderen die als verdachte of slachtoffer betrokken zijn (geweest) bij strafbare feiten. Tegelijkertijd moet worden geconstateerd dat de in de Handleiding vastgelegde werkwijze van de jongerenrechtbank, voor zover deze wordt ingezet als alternatief voor afdoening van een zaak volgens het formele jeugdstrafrecht, de rechten van zowel de minderjarige 'beschuldigde' als de minderjarige 'benadeelde' niet zodanig waarborgt dat deze werkwijze volledig kinderrechtenconform kan worden geacht.

3. De jongerenrechtbank en het formele jeugdstrafrecht

De jongerenrechtbank beoogt een alternatief te bieden voor het formele jeugdstrafrecht voor zover het gaat om het reageren op (lichte) strafbare feiten die worden gepleegd door jeugdigen in de context van de school. Dit hoofdstuk richt zich op de vraag hoe de jongerenrechtbank zich verhoudt tot het formele Nederlandse jeugdstrafrecht en daarin bestaande afdoeningsmogelijkheden. Om deze vraag te beantwoorden worden eerst de grondslagen van het Nederlandse jeugdstrafrecht geschetst (par. 3.1), gevolgd door een beknopte uiteenzetting van de werkprocessen en rechtswaarborgen in het jeugdstrafrecht (par. 3.2). Vervolgens zal nader worden ingegaan op de afdoeningsmogelijkheden binnen het jeugdstrafrecht, met bijzondere aandacht voor de buitengerechtelijke afdoening (par. 3.3). Tot slot volgt een reflectie op de positie en mogelijke toegevoegde waarde van de jongerenrechtbank ten opzichte van het huidige Nederlandse jeugdstrafrecht en de bestaande afdoeningsmogelijkheden (par. 3.4).

3.1. Grondslagen van het Nederlandse jeugdstrafrecht

In Nederland geldt sinds 1 december 1905 een apart jeugdstraf(proces)recht.[80] Het jeugdstrafrecht is in beginsel van toepassing op jeugdigen die ten tijde van het plegen van het strafbare feit de leeftijd van twaalf, maar nog niet de leeftijd van achttien jaar hebben bereikt.[81] De maximale leeftijdsgrens is echter flexibel. Onder bepaalde omstandigheden is het mogelijk om voor zestien- en zeventienjarigen straffen en maatregelen uit het volwassenstrafrecht (commune strafrecht) op te leggen.[82] Ten aanzien van jongvolwassenen (adolescenten) tot 23 jaar is het mogelijk om sancties uit het jeugdstrafrecht op te leggen.[83] Het jeugdstraf(proces)recht kenmerkt zich door een pedagogische aanpak die gericht is op een positieve gedragsbeïnvloeding van de jeugdige. In deze aanpak ligt een sterke focus op het voorkomen van recidive en de resocialisatie en de re-integratie van de jeugdige. Dit is anders dan het volwassenenstrafrecht waarin meer gefocust wordt op vergelding.[84] Tegelijkertijd is het Nederlandse jeugdstrafrecht wel degelijk *strafrecht*: materieel strafrechtelijke leerstukken zoals opzet, schuld en wederrechtelijkheid zijn onverkort van toepassing, evenals de procedurele waarborgen voor een eerlijk proces, zoals de onschuldpresumptie en het recht op rechtsbijstand.[85] Voorts kunnen in het jeugdstrafrecht, ondanks de sterk pedagogisch-georiënteerde invalshoek, ook vergelding, algemene preventie, bescherming van de samenleving en de openbare orde en compensatie voor slachtoffers en de samenleving een rol spelen.[86]

Het Nederlandse jeugdstrafrecht kent geen eigen wetboek. De meeste bepalingen uit het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering zijn van toepassing op zowel jeugdigen als volwassenen. Deze wetboeken bevatten echter ook een aantal bijzondere bepalingen met betrekking tot de vervolging, berechting en bestraffing van jeugdigen. Zo is in het Wetboek van Strafvordering een aantal aparte jeugdspecifieke proceswaarborgen opgenomen, zoals de verplichte consultatiebijstand door een advocaat bij aangehouden minderjarige verdachten, de verplichte aanwezigheid van de minderjarige verdachte en diens ouders op de zitting en het behandelen van de jeugdstrafzitting achter gesloten deuren en door een gespecialiseerde kinderrechter.[87] Voorts bevat het Wetboek van Strafrecht een speciaal sanctiestelsel voor jeugdigen, met straffen en maatregelen

[80] Zie over de historische ontwikkeling en grondslagen van het jeugdstrafrecht: de rapporten van de Commissie Overwater (1951) en Commissie Anneveldt (1982) en meer recent Uit Beijerse 2017.
[81] Art. 486 Sv, jo. Art. 488 lid 2 SV en art. 77a Sr.
[82] Art. 77b Sr.
[83] Art. 77c Sr.
[84] Hoewel de focus in het Jeugdstrafrecht ligt op een pedagogische aanpak, spelen, net als in het volwassen strafrecht, ook vergelding, algemene preventie, bescherming van de samenleving en de openbare orde en compensatie voor slachtoffers en de samenleving een rol. Zie Liefaard & Van den Brink 2014, p. 207-208.
[85] Weijers 2014, p. 45.
[86] Liefaard & Van den Brink 2014, p. 207-208.
[87] Zie art. 488 Sv. t/m art. 509 Sv.

die sterk zijn gericht op gedragsbeïnvloeding, heropvoeding, behandeling en re-integratie.[88] Verder zijn verschillende gespecialiseerde instanties betrokken in het jeugdstrafrecht, zoals het Bureau Halt, de RvdK, de jeugdreclassering en justitiële jeugdinrichtingen.

3.2. Werkprocessen en rechtswaarborgen in het jeugdstrafrecht

Als een jeugdige vanwege een aangifte, een betrapping op heterdaad of anderszins in beeld komt bij de politie als verdachte van een strafbaar feit, dan kan hij of zij worden staande gehouden, aangehouden of uitgenodigd om te worden verhoord op het politiebureau.[89] Aangehouden minderjarige verdachten kunnen in beginsel maximaal zes uur in een politiecel worden opgehouden voor verhoor, hetgeen afhankelijk van de ernst van de verdenking en het tijdstip van aanhouding kan oplopen tot maximaal achttien uur.[90] Zowel aangehouden als niet-aangehouden minderjarige verdachten hebben recht op rechtsbijstand.[91] Voor aangehouden minderjarige verdachte is consultatiebijstand door een advocaat voorafgaand aan het verhoor zelfs verplicht.[92] Tijdens het politieverhoor hebben minderjarige verdachten het recht om te worden bijgestaan door een advocaat en/of een vertrouwenspersoon, bijvoorbeeld één van de ouders.[93] Minderjarige verdachten hebben het recht om zich op hun zwijgrecht te beroepen en mogen niet onder druk worden gezet om een verklaring af te leggen.[94] Van het politieverhoor wordt een Proces-Verbaal Minderjarigen (PVM) opgemaakt.[95]

De politie kan bij het staande houden van een verdachte of tijdens of na het verhoor besluiten om de verdachte met een reprimande naar huis te sturen.[96] Dit betekent dat de jeugdige als verdachte wordt geregistreerd in de politiesystemen, maar dat verder wordt volstaan met een mondelinge waarschuwing door de politie aan de jeugdige verdachte, waarvan de ook de ouders in kennis worden gesteld. Omstandigheden die hierbij een rol kunnen spelen zijn de zeer jeugdige leeftijd van de verdachte, de geringe gevolgen en/of aard van het strafbare feit, het optreden van ouders of anderen, zoals school, of het reeds vergoed zijn van toegebrachte schade.[97] Mocht de politie een inhoudelijke sanctie toch aangewezen vinden, dan kan de politie de zaak doorverwijzen naar Bureau Halt, mits de officier van justitie, de minderjarige verdachte en eventueel de ouders daarmee instemmen (zie hierover par. 3.3.1).[98]

Jeugdzaken die misdrijven betreffen en niet door de politie met een reprimande of een verwijzing naar Halt worden afgedaan, worden ingebracht in het afstemmingsoverleg ZSM.[99] Bij dit overleg zitten de officier van justitie, de politie, de RvdK en Slachtofferhulp Nederland bij elkaar aan tafel met als doel informatie uit te wisselen over ingebrachte zaken, waarbij ernaar wordt gestreefd dat de officier van justitie binnen zes uur na aanhouding van de verdachte een afdoenings- of routeringsbeslissing neemt. Als de officier van justitie op ZSM een afdoeningsbeslissing wil nemen, kan hij de zaak terugverwijzen naar Bureau Halt ('Halt-plus') of de zaak zelf afdoen via een sepot, transactie of strafbeschikking (zie hierover par. 3.3.2).[100] Als niet binnen zeven dagen een afdoeningsbeslissing is genomen, dan wordt de zaak ingebracht in het Justitieel Casusoverleg Jeugd

[88] Art. 77a t/m 77hh Sr.
[89] Art. 52 t/m 54 Sv.
[90] Art. 54 Sv. jo. art. 56a lid 2 Sv.
[91] Art. 489 Sv. Zie ook: OM-beleid per 1 maart 2017 inzake bijstand door vertrouwenspersoon bij verhoor minderjarige en procedure bij afstand verhoorbijstand door minderjarige.
[92] Art. 489 Sv.
[93] OM-beleid per 1 maart 2017 inzake bijstand door vertrouwenspersoon bij verhoor minderjarige en procedure bij afstand verhoorbijstand door minderjarige.
[94] Art. 29 Sv.
[95] Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt, par. 4.1.
[96] Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt, par. 4.1.
[97] Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt, par. 4.1.
[98] Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt, par. 4.2.
[99] Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt, par. 3.
[100] Art. 77^{e} Sr. en art. 77f Sr. jo. art. 257a Sv.

(JCO+), een verdiepingsoverleg op basis waarvan de officier van justitie met input van de betrokken ketenpartners kan beslissen over de afdoening.[101] Als de officier van justitie voornemens is om een strafbeschikking of transactie uit te vaardigen, dan nodigt hij in beginsel de jeugdige en zijn ouders uit voor een OM-zitting, waarbij de jeugdige zich – afhankelijk van de hoogte van de strafbeschikking/transactie – mag laten bijstaan door een advocaat.[102] Als het gaat om complexere of zwaardere jeugdstrafzaken, dan zal de officier van justitie beslissen om de zaak niet buitengerechtelijk af te doen.[103] De officier zal de zaak dan voor de kinderrechter of de meervoudige kamer voor kinderstrafzaken van de rechtbank brengen, die de jeugdige zal berechten en bij veroordeling straffen en maatregelen kan opleggen.[104]

Behoudens de reprimande door de politie en de Halt-afdoening, komen afdoeningen van jeugdstrafzaken in de justitiële documentatie van de betreffende jeugdigen terecht. Dat geldt voor afdoeningen door de rechter (zowel vrijspraken als veroordelingen, inclusief de opgelegde straf en/of maatregel), maar ook voor afdoeningen door het Openbaar Ministerie (sepots, transacties en strafbeschikkingen).[105] Deze justitiële documentatie is van belang voor het aanvragen van een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG). Een VOG kan voor verschillende doelen worden aangevraagd, zoals het verkrijgen van werk- of stageplek. Bij een VOG-aanvraag wordt onderzoek gedaan naar het justitiële verleden van de aanvrager. Hierbij wordt het belang van de aanvrager afgewogen tegen het risico van de samenleving in het licht van het doel van de aanvraag. Afhankelijk hiervan wordt al dan niet een aanvraag verstrekt of geweigerd. Het Centrale Orgaan Verklaringen Omtrent het Gedrag (COVOG) kan alle justitiële gegevens uit het Justitieel Documentatiesysteem inzien en betrekken.[106]

3.3. ’Diversion’ in het Nederlandse jeugdstrafrecht: de Halt-afdoening

In het vorige hoofdstuk is duidelijk geworden dat het internationale kinderrechtenkader stimuleert dat jeugdstrafzaken zoveel mogelijk buitengerechtelijk worden afgedaan, mits bepaalde rechten van minderjarige verdachten worden gewaarborgd (‘diversion’; art. 40 lid 3(b) IVRK). Het Nederlandse jeugdstrafrecht kent grofweg twee categorieën van buitengerechtelijke afdoening: (1) afdoening door de politie; en (2) afdoening door het OM. Zo heeft de politie, naast de reprimande, met de Halt-afdoening een mogelijkheid om te reageren op lichte strafbare feiten die worden gepleegd door jeugdigen, zonder daarvoor toevlucht te zoeken in een gerechtelijke procedure en zonder de mogelijke negatieve gevolgen van een strafblad (lees: ‘diversion’). Het OM heeft onder bepaalde omstandigheden ook de bevoegdheid om een jeugdstrafzaak naar Bureau Halt te verwijzen. Voorts heeft het OM de mogelijkheid om een jeugdstrafzaak zelf, zonder tussenkomst van een rechter, af te doen door middel van een (voorwaardelijk) sepot, een transactie of een strafbeschikking. Deze laatstgenoemde vormen van OM-afdoening zijn weliswaar buitengerechtelijk, maar hebben wel een duidelijk strafrechtelijk karakter en komen ook in de justitiële documentatie van de jeugdige terecht, waardoor van ‘diversion’ niet echt sprake is.

In deze paragraaf (3.3.1) wordt de Halt-afdoening nader uitgelicht, nu deze afdoeningsvorm het primaire ‘diversion’-mechanisme is in het huidige Nederlandse jeugdstrafrecht en daarmee ook de meeste raakvlakken heeft met de pilot Jongerenrechtbanken (zie voorts par. 3.4).

3.3.1. Halt-afdoening

De Halt-afdoening is geregeld in artikel 77e Sr[107] en nader uitgewerkt in het Besluit aanwijzing Halt-feiten[108] en de Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten

[101] Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt, par. 3.
[102] Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt, par. 5.
[103] Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt, par. 8 en 9.
[104] Art. 77g en 77h Sr.
[105] Art. 2 t/m art. 5 Besluit justitiële en strafvorderlijke gegevens (Bjsg).
[106] Art. 8 Wet op de Justitiële en Strafvorderlijke Gegevens (Wjsg).
[107] Overigens wordt in artikel 77e Sr niet specifiek gesproken over een ‘Halt-project’, maar over een project in het algemeen. Ook andere projecten zouden hier onder kunnen vallen, zie Bruning e.a. 2016, p. 606.

Halt.[109] Bij de Halt-afdoening (Het ALTernatief) wordt de mogelijkheid geboden om bij 'licht' delictgedrag van jeugdigen een interventie toe te passen en recht te doen aan de gevolgen voor de slachtoffers. De primaire doelstelling van de Halt-afdoening is het bieden van een pedagogische reactie. Deze reactie sluit dan ook zoveel mogelijk aan bij de aard van het desbetreffende strafbare feit en de omstandigheden waaronder het feit is gepleegd.[110]

Artikel 1 van het Besluit aanwijzing Halt-feiten (hierna: het Besluit) bevat categorieën van strafbare feiten die in aanmerking komen voor een Halt-afdoening. Het gaat hierbij om strafbare feiten van eenvoudige aard, waarbij sprake is van overlast veroorzakend gedrag van geringe ernst en die betrekking hebben op onder andere openlijk geweld tegen goederen, het misbruik maken van alarmnummers, diefstal (waarbij de waarde van het ontvreemde goed maximaal 150 euro mag bedragen), vernieling of beschadiging, openbare dronkenschap, het zich bevinden op verboden terrein of bezitten of het vroegtijdig afsteken van vuurwerk. In artikel 2 van het Besluit worden enkele voorwaarden genoemd waaronder, na uitdrukkelijk verkregen toestemming van de officier van justitie, een voorstel tot Halt-afdoening kan worden gedaan in het geval dat een strafbaar feit is begaan die vergelijkbaar is met de in artikel 1 genoemde feiten en bovendien van eenvoudige aard is en waarbij sprake is van overlast veroorzakend gedrag van geringe ernst.

Indien sprake is van een strafbaar feit dat op grond van het Besluit voor een Halt-afdoening in aanmerking kan komen, kan de politie of een daartoe bevoegde bijzondere opsporingsambtenaar doorverwijzen naar een Halt.[111] In het geval dat het strafbare feit een misdrijf betreft, kan een jeugdige door de hulpofficier van de politie naar Halt worden verwezen indien hij voor de eerste keer voor een strafbaar feit wordt geregistreerd en volledig heeft bekend. Bovendien moet duidelijk bewijs aanwezig zijn voor zijn aandeel in het strafbare feit. De overige misdrijven worden via ZSM aan de officier van justitie voorgelegd voor toestemming voor een verwijzing naar Halt. De politie of een andere opsporingsambtenaar stelt de jeugdige voor om deel te nemen aan Halt. Ook de advocaat van de jeugdige wordt hiervan op de hoogte gesteld. De jeugdige wordt medegedeeld dat hij niet verplicht is om het voorstel tot een Halt-afdoening te accepteren en wordt geïnformeerd over de mogelijke gevolgen van een weigering van deelname aan de Halt-afdoening.[112] Indien het strafbare feit een overtreding betreft, wordt de verwijzing naar Halt door de opsporingsambtenaar bij de staande houding afgehandeld. De jeugdige moet hebben bekend dat hij de overtreding heeft begaan.[113] Indien de jeugdige jonger is dan zestien jaar, dienen zijn ouders in te stemmen met de doorverwijzing naar Halt, ongeacht of het feit een overtreding of een misdrijf betreft.[114]

De Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten bevat tevens een recidive regeling. Deze regeling bepaalt onder andere dat, in geval van een misdrijf, de officier van justitie toestemming moet geven voor een verwijzing naar Halt indien reeds eerder een zaak door Halt is afgedaan of een proces-verbaal voor een misdrijf is opgesteld. In geval van een overtreding of een licht vuurwerkdelict kan de politie of bijzondere opsporingsambtenaar maximaal twee keer naar Halt verwijzen zonder dat de officier van justitie voorafgaand toestemming heeft gegeven. Ter zake van leerplichtzaken mogen jeugdigen één keer naar Halt worden verwezen. In totaal kan een jeugdige maximaal drie keer naar Halt worden verwezen.[115]

Zodra een jeugdige naar Halt is verwezen, stuurt een medewerker van Halt een uitnodiging voor een startgesprek naar de jeugdige en zijn ouders. Daarnaast neemt de Halt-medewerker contact op met het slachtoffer in verband met het excuusgesprek en de schadeafhandeling. In het afdoeningsvoorstel wordt het aantal uren (maximaal twintig; art. 77e lid 4 Sr) dat de jeugdige aan de

---

[108] *Stb.* 2010, 680.
[109] *Stcrt*. 2017, 68077.
[110] Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt, par. 4.2.
[111] Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt, par. 4.2.
[112] Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt, par. 4.2.
[113] Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt, par. 4.2.
[114] Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt, par. 4.2.
[115] Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt, par. 4.2.

opdracht moet besteden, opgenomen. Dit afdoeningsvoorstel moet zowel door de jeugdige als door de ouders (indien de jeugdige jonger is dan zestien jaar) worden ondertekend.[116]

Indien de jeugdige verdachte naar behoren aan een project heeft deelgenomen, vervalt het recht tot strafvordering (art. 77e lid 5 Sr). Een positief afgerond Halt-project wordt niet opgenomen in de justitiële documentatie. Een Halt-afdoening wordt wel opgenomen in de politieregisters. Deze gegevens over Halt-straffen worden bij de politie in beginsel voor vijf jaren bewaard.[117] Een positief afgeronde Halt-afdoening vormt geen beletsel voor het verkrijgen van een VOG. In een enkel geval kan een Halt-afdoening wel worden meegewogen in de beslissing voor de toelating tot een opleiding, stage of baan bij bijvoorbeeld de politie of de marechaussee. Op de website van Halt staat vermeld dat een Halt-afdoening niet snel zal leiden tot het weigeren van toestemming, zolang het delict waarvoor de Halt-afdoening is gegeven niet kan worden beschouwd als een 'tamelijk ernstige aantasting van de rechtsorde'.[118] Indien de jeugdige echter niet naar behoren heeft deelgenomen aan de Halt-afdoening, worden de jeugdige, diens wettelijke vertegenwoordiger(s) en de opsporingsambtenaar hiervan zo spoedig mogelijk schriftelijk in kennis gesteld. De opsporingsambtenaar maakt in dit geval een proces-verbaal op en zendt deze aan de officier van justitie. De officier maakt hiervan vervolgens een melding aan de RvdK. De officier zal zich bovendien gaan beraden op andere afdoeningsmogelijkheden, zoals de OM-afdoening of vervolging bij de rechter.[119]

3.4. De jongerenrechtbank en het formele jeugdstrafrecht

De jongerenrechtbank kan worden bestempeld als een vorm van buitengerechtelijke afdoening van lichte strafbare feiten die zijn gepleegd door jeugdigen en heeft daarmee raakvlakken met de OM-afdoening en met de Halt-afdoening. Een belangrijk verschil met de OM-afdoening is echter dat afdoening via de jongerenrechtbank niet wordt opgenomen in de justitiële documentatie van de jeugdige (het strafblad) en geen gevolgen kan hebben voor het verkrijgen van een VOG. Mede hierom heeft de jongerenrechtbank vooral sterke overeenkomsten met de Halt-afdoening. Zowel de jongerenrechtbank als de Halt-afdoening zijn ontwikkeld om relatief lichte strafbare feiten buiten het formele strafrecht af te doen en daarmee de potentieel schadelijke gevolgen van het strafproces en justitiële documentatie te voorkomen. Een belangrijk verschil met de Halt-afdoening is echter dat de jongerenrechtbank de zaak in de eigen (school)omgeving van de jeugdige beoogt af te doen, waarbij de beschuldigde samen met leeftijdsgenoten (mede) de verantwoordelijkheid draagt voor de afdoening. Gesteld kan worden dat de jongerenrechtbank iets nieuws toevoegt aan de bestaande buitengerechtelijke afdoeningsmogelijkheden.

De jongerenrechtbank beoogt zaken af te doen buiten het formele jeugdstrafrecht om, zonder dat er aangifte is gedaan bij de politie. Dit is een groot verschil met zowel de OM-afdoening als de Halt-afdoening. De OM-afdoening moet worden bestempeld als een buitengerechtelijke, maar wel duidelijk strafrechtelijke vorm van afdoening van jeugdstrafzaken. Halt biedt weliswaar een informele afdoening van lichte jeugdstrafzaken, maar maakt tegelijkertijd wel onderdeel uit van het formele jeugdstrafrecht. Halt heeft een wettelijke basis (art. 77e Sr) en er is formele regelgeving ontwikkeld waarin het werkproces en rechtswaarborgen zijn vastgelegd, waaronder een opsomming van strafbare feiten die voor deze afdoening in aanmerking komen en de maximale duur van de op te leggen interventies. Voorts zijn het de ketenpartners uit het formele jeugdstrafrecht (politie, officier van justitie, eventueel geïnformeerd door de RvdK) die de beslissing nemen om de zaak naar Halt te verwijzen. Bovendien moet er voor een Halt-afdoening sprake zijn van een formele verdenking van een strafbaar feit, hetgeen ook bepaalde formele rechtswaarborgen voor de jeugdige verdachte met zich brengt, zoals het zwijgrecht en het recht op toegang tot een advocaat.

[116] Uit Beijerse 2017, p. 95.
[117] Art. 14 Wet Politiegegevens.
[118] Dit is te vinden op de website van Halt: www.halt.nl (zoek op: gevolgen van de Halt-straf).
[119] Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt, par. 4.2.

De jongerenrechtbank neemt een wat paradoxale positie in ten opzichte van het formele jeugdstrafrecht. De jongerenrechtbank heeft als doel om een alternatief te bieden voor formele afdoeningen van jeugdzaken om daarmee jeugdigen buiten het formele strafrecht te houden, maar hanteert wel de werkwijze dat de politie wordt geïnformeerd en dat de gegevens van de jeugdigen worden geregistreerd in de registratiesystemen van de politie. In hoofdstuk 2 is reeds duidelijk geworden dat deze doelstelling en werkwijze op basis van internationale kinderrechten die zijn ontwikkeld in het kader van '*diversion*' verplichtingen met zich brengt met betrekking tot het garanderen van bepaalde rechten van de betrokken jeugdigen. Nu de jongerenrechtbank geen wettelijke basis heeft, er geen formele regelgeving is ontwikkeld, het systeem van '*checks and balances*' uit het formele jeugdstrafrecht (bijvoorbeeld de afbakening en scheiding van bevoegdheden van de politie, de officier van justitie en Bureau Halt) niet van toepassing is op de jongerenrechtbank en de jeugdige nog geen rechten ontleent aan het feit dat hij formeel als verdachte is aangemerkt, maakt dat de rechtspositie van de jeugdige bij de jongerenrechtbank aanmerkelijk minder stevig is vergeleken met bijvoorbeeld de rechtspositie van de jeugdige bij de Halt-afdoening. In hoofdstuk 2 is reeds gesteld dat de rechtspositie van de jeugdige beschuldigde in de pilot Jongerenrechtbanken hiermee niet volledig aan de internationale eisen lijkt te voldoen.

Deze conclusie sluit echter niet uit dat het concept van de jongerenrechtbank in potentie een zinvolle toevoeging kan zijn voor het bestaande jeugdstrafrecht. De pilot Jongerenrechtbanken voorziet immers in een nieuwe mogelijkheid om incidenten die plaatsvinden op school en kunnen worden gekwalificeerd als strafbare feiten op een herstelgerichte wijze, binnen de eigen schoolgemeenschap af te doen, aan de hand van een – ten opzichte van het huidige formele jeugdstrafrecht – innovatief besluitvormingsmodel waarin jongeren veel verantwoordelijkheid dragen voor het afdoening van de zaak. In het volgende hoofdstuk wordt bezien hoe professionals die werkzaam zijn in de jeugdstrafrechtspraktijk aankijken tegen het pilotproject Jongerenrechtbanken, hoe zij de jongerenrechtbank positioneren ten opzichte van het formele jeugdstrafrecht en of zij een meerwaarde zien in afdoening van zaken via de jongerenrechtbank.

4. De jongerenrechtbank in een jeugdstrafrechtelijke context – percepties en observaties in de praktijk

4.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de positie van de jongerenrechtbank ten opzichte van het Nederlandse jeugdstrafrecht belicht vanuit de opvattingen van professionals die werkzaam zijn in de jeugdstrafrechtspraktijk. Op basis van interviews met politiemedewerkers, officieren van justitie, advocaten, rechters, en professionals die werkzaam zijn bij Bureau Halt, de jeugdreclassering, de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) en de Raad voor de Rechtspraak (RvdR) wordt beoogd de vraag te beantwoorden hoe de jongerenrechtbank zich volgens hen verhoudt (of zou moeten verhouden) tot het formele jeugdstrafrecht en in hoeverre de jongerenrechtbank een zinvolle aanvulling biedt op de huidige afdoeningsmogelijkheden in het jeugdstrafrecht. Hierbij moet in ogenschouw worden genomen dat de percepties van de respondenten niet per se representatief zijn voor alle professionals uit de jeugdstrafrechtspraktijk. Ook verdient vermelding dat sommige respondenten wel, en andere respondenten niet zelf betrokken zijn (geweest) bij de uitvoering van de pilot Jongerenrechtbanken. Alle respondenten hebben wel met elkaar gemeen dat zij als professionals werkzaam zijn in, of betrokken zijn bij de jeugdstrafrechtspraktijk en zodoende vanuit hun eigen rol, ervaring en perspectief kunnen reflecteren op de positie en eventuele meerwaarde van het concept 'jongerenrechtbanken' ten opzichte van het formele jeugdstrafrecht. Daarop zijn de respondenten dan ook primair bevraagd tijdens de interviews.

In dit hoofdstuk worden voorts ook bevindingen uit de observaties van zittingen van de jongerenrechtbanken gepresenteerd om een beeld te geven van de zaken die in de praktijk door de jongerenrechtbank worden behandeld en van de herstelmaatregelen die worden opgelegd. Ook deze bevindingen zijn, gelet op het beperkte aantal observaties, niet per se representatief voor alle zittingen van de jongerenrechtbanken, maar geven niettemin een beeld van de uitvoeringspraktijk van de pilot Jongerenrechtbank en diens verhouding tot het formele jeugdstrafrecht.

Het hoofdstuk is als volgt opgebouwd. Eerst wordt aandacht besteed aan de vraag in hoeverre de jongerenrechtbank volgens de respondenten moet worden beschouwd als een alternatief voor het jeugdstrafrecht (par. 4.2), gevolgd door enkele bespiegelingen van respondenten op de rol van de politie bij de jongerenrechtbank (par. 4.3). Vervolgens worden de zaken, afdoeningen en rechtswaarborgen van de jongerenrechtbanken belicht (par. 4.4). Daarna wordt ingegaan op de vraag of de jongerenrechtbank volgens de respondenten onderdeel zou moeten uitmaken van het formele jeugdstrafrecht (par. 4.5), gevolgd door een beknopte slotreflectie (par. 4.6).

4.2. De jongerenrechtbank als alternatief voor het jeugdstrafrecht?

In het voorgaande hoofdstuk is geconstateerd dat de jongerenrechtbank een wat paradoxale positie inneemt ten opzichte van het formele jeugdstrafrecht. Uit de interviews blijkt dat de opvattingen van professionals uit de jeugdstrafrechtspraktijk over de status en positie van de jongerenrechtbank ook niet eenduidig zijn. Een aantal respondenten beschouwt de jongerenrechtbank als een alternatieve afdoening van zaken van jeugdigen die zich schuldig hebben gemaakt aan lichte strafbare feiten, met als doel om deze zaken buiten het formele jeugdstrafrecht te houden. Zo positioneert een geïnterviewde politiemedewerker de jongerenrechtbank in de buurt van de reprimande en de Halt-afdoening:

> "Het heeft geen officiële status. Het hoort ergens in de reprimande of het zou naar Halt toe kunnen gaan. Eigenlijk wordt er gezegd: de school neemt zelf de verantwoordelijkheid en de jongeren handelen het zelf af. Wat je ervan vindt als politie, dat doet er niet meer toe. Het staat er dus eigenlijk los van. Ik zie het eigenlijk als Halt, een soort voorganger. (…) Als je het zou moeten typeren, dan is het een alternatieve afdoening en dat is Halt ook, dus ik zie het daar ergens. Alleen is de

> jongerenrechtbank sneller, minder formeel en het is de eigen groep die zelf een straf verzint. Ik vind het sneller werken en ik vind de straffen ook goed." (Respondent – politie)

In dit verband benadrukt een geïnterviewde officier van justitie desgevraagd dat hij de jongerenrechtbank ziet als een alternatief voor het formele jeugdstrafrecht, maar dat dit wat hem betreft niet betekent dat de strafbare feiten die op deze wijze worden afgedaan, worden "gedecriminaliseerd". De jongerenrechtbank fungeert in zijn optiek als plaatsvervanger van het formele jeugdstrafrecht en zou er ook voor moeten zorgen dat het strafbare feit niet onbestraft blijft.

> "Ik zie het echt wel als een alternatief voor het formele jeugdstrafrecht. Zodat die hele gang naar de rechter niet meer gemaakt hoeft te worden. (…) Maar ik zie het niet als decriminaliseren. De consequenties kunnen minder zwaarwegend zijn, maar je mag wel degelijk laten weten dat iemand buiten zijn boekje is gegaan en dat dat moet worden bestraft. Dus decriminaliseren, hmm, je houdt het uit het formele systeem." (Respondent – officier van justitie)

Er zijn daarentegen ook respondenten die de jongerenrechtbank niet zozeer beschouwen als een alternatieve afdoeningsvorm van jeugdstrafzaken, maar de jongerenrechtbank primair definiëren als een vorm van conflictoplossing binnen de schoolgemeenschap. Zo maakt een respondent die werkzaam is bij de RvdR de vergelijking met tuchtrechtspraak: de schoolgemeenschap lost haar conflicten intern op. Dit zou er volgens deze respondent weliswaar toe moeten leiden dat incidenten op school die niet in het strafrecht thuishoren ook niet in het strafrecht terechtkomen, maar dat maakt van de jongerenrechtbank in zijn optiek nog geen "alternatieve strafrechtelijke tool". De jongerenrechtbank blijft volgens deze respondent primair een "schoolding" en geen "strafrechtding".

> "Als je de school beschouwt als vereniging, als een gemeenschap waar mensen een fors deel van de dag met elkaar samenleven, zich aan allerlei regels houden, zoals in een vereniging, dan vind ik de jongerenrechtbank het meeste lijken op tuchtrechtspraak. (…) Het heeft nog de meeste kenmerken van tuchtrechtspraak, omdat het hier een beoordeling door de jongeren zelf is. Dat is ook de kracht ervan. (…) Het moet niet iets worden dat het een alternatieve strafrechtelijke tool is, waarmee school niets te maken heeft. Ik vind het omgekeerd: het is in mijn beleving juist heel erg iets van de school die op die manier gaat zorgen dat dingen die standaard op school gebeuren niet in het strafrechtelijke circuit terechtkomen waar zij niet horen. Iets wat op school hoort en niet in het strafrecht hoort, moet daar ook niet komen." (Respondent – RvdR)

Een geïnterviewde rechter beschouwt de jongerenrechtbank vooral als een educatieve vorm van conflictoplossing binnen school. Hij ziet de jongerenrechtbank meer als een alternatief voor conflictbemiddeling dan als een alternatieve afdoeningsvorm van jeugdstrafzaken.

> "Het is geen strafrecht. Het is echt bedoeld om te kijken of ze het kunnen oplossen. En iedereen heeft wel zijn eigen rol en ze gaan onderzoeken, dus ze moeten het wel doen volgens de regels van het formele strafrecht. Maar dat is het wel. Het is leuk dat ze het leren en dat ze het zo doen, maar het is geen strafrecht. (…) Ik vind het een alternatief voor conflictbemiddeling." (Respondent – rechter)

Andere respondenten geven aan dat zij niet helemaal scherp voor ogen krijgen wat de exacte positie van de jongerenrechtbank is ten opzichte van het bestaande jeugdstrafrecht. Een respondent die werkzaam is bij Bureau Halt benoemt dit expliciet tijdens een interview en stelt dat hij het daardoor lastig vindt om te beoordelen of de jongerenrechtbank een meerwaarde heeft in de context van het jeugdstrafrecht:

> "Ik vind het lastig wat nou de kern is van de jongerenrechtbank. Is het nou een buitengerechtelijke afdoening met pedagogische werking of is het nou een soort burgerschapsvorming? Soms denk ik één en één is twee, maar soms heb ik ook het idee van één en één is net niks." (Respondent – Halt)

De bevindingen uit de interviews overziend, kan evenwel worden gesteld dat de meeste respondenten in beginsel positief staan tegenover het concept 'jongerenrechtbank', maar niet per se in de jeugdstrafrechtelijke context. Een aantal respondenten vindt dat de jongerenrechtbank zich niet zou moeten profileren als een alternatief voor het formele jeugdstrafrecht en juist ver weg zou moeten blijven van kwalificaties van incidenten als 'strafbare feiten' en het consulteren van de politie. Zij beschouwen de jongerenrechtbank als een methode om conflicten op school zoveel mogelijk binnen de eigen schoolgemeenschap op te lossen en niet als een alternatieve "strafrechtelijke tool". Andere respondenten zien de jongerenrechtbank wel degelijk als een alternatieve afdoeningsmodaliteit van jeugdstrafzaken. Deze uiteenlopende opvattingen lijken ook door te werken in de wijze waarop wordt gekeken naar onder andere de rol van de politie, de soorten zaken die door de jongerenrechtbank kunnen worden behandeld en de waarborgen die daarbij moeten gelden (zie par. 4.3 - 4.5).

4.3. De jongerenrechtbank en het jeugdstrafrecht: de rol van de politie

De lastig te duiden positie van de jongerenrechtbank ten opzichte van het formele jeugdstrafrecht lijkt voor een belangrijk deel terug te voeren tot de rol van de politie ten aanzien van de jongerenrechtbank. De jongerenrechtbank beoogt immers incidenten binnen de eigen gemeenschap op te lossen en buiten het formele jeugdstrafrecht te houden, maar betrekt daarbij wel de politie – een autoriteit die onmiskenbaar deel uitmaakt van het formele jeugdstrafrecht. Volgens de Handleiding wordt de politie bij een incident dat in aanmerking komt voor behandeling door de jongerenrechtbank geconsulteerd door de school om te horen of er contra-indicaties zijn tegen afhandeling door de jongerenrechtbank. De politie registreert daarbij de namen van de betrokken partijen, hun rol (betrokkene of benadeelde), het type incident en – indien bekend – informatie met betrekking tot de uitvoering van de opgelegde herstelmaatregel in haar mutatiesysteem. Een respondent die werkzaam is bij de politie zet tijdens een interview uiteen wat in zijn ervaring de rol is van de politie ten aanzien van de jongerenrechtbank:

> "De rol van de politie is beperkt tot één trainingsdag en een dagdeel werving per jaar en beschikbaarheid voor bevraagbaarheid over casuïstiek over of het wel of niet door de jongerenrechtbank afgedaan kan worden en de daarbij behorende administratie. We kijken dan in de systemen of de politie er iets mee zou kunnen en of er sociale problemen zijn, op straat of thuis. Dat is natuurlijk heel essentieel: waarom een kind zich gedraagt zoals dat zich gedraagt." (Respondent – politie)

Deze respondent vervolgt dat de samenwerking tussen de politie en de scholen wat hem betreft nog voor verbetering vatbaar is, hetgeen ook wordt opgemerkt door een andere respondent die eveneens werkzaam is bij de politie. Gesteld wordt dat scholen terughoudend zijn met het melden van zaken bij de politie, omdat dit leidt tot registratie van de jeugdige in de politiesystemen. De geïnterviewde politiemedewerkers stellen dat er meer wederzijds vertrouwen zou moeten zijn tussen de politie en de scholen.

> "De spanningen zitten meer bij de docenten van scholen, die zich druk maken om dat het bij de politie geregistreerd gaat worden. Maar het is meer controle op, en ook een stukje hulp aan de jeugd om het vroeg te kunnen signaleren als het niet goed gaat. Het is niet om iemand een oor aan te naaien." (Respondent – politie)

Tijdens de interviews wordt het belang van de betrokkenheid van de politie bij de jongerenrechtbank door meerdere ketenpartners uitdrukkelijk onderkend. Zo ook door een respondent werkzaam bij de jeugdbescherming, die de nadruk legt op het belang van de politieregistraties voor de vroegsignalering van zorgen omtrent de jeugdige:

> "De politie heeft systeem waar ze registraties bijhouden. De politie kan ook zorgen hebben om jongeren. En zorgen op school zijn ook belangrijk voor politie om te weten. Op het moment dat je dit

> doet zonder de politie, dan missen zij registraties die van belang zijn." (Respondent – Jeugdbescherming)

De registraties in het mutatiesysteem van de politie blijven in beginsel vijf jaar bewaard.[120] Deze registraties hebben over het algemeen geen gevolgen voor het verkrijgen van een VOG, maar kunnen in bepaalde omstandigheden wel worden verstrekt aan bijvoorbeeld de Marechaussee en inlichtingendiensten. Ook dienen deze registraties, in de woorden van een bij de politie werkzame respondent, als "een soort van vroeg-stadium dossiervorming":

> "Als iemand voor de tweede keer wordt verdacht van een strafbaar feit, dan wordt het bij de rechter wel gezegd dat ze eerder in aanraking zijn geweest met de jongerenrechtbank. Kennelijk is er dus iets gebeurd met die jongere waardoor de jongerenrechtbank hem niets heeft gedaan, zo moet je het zien." (Respondent – politie)

Een geïnterviewde advocaat is daarentegen kritisch op deze registratiepraktijk. Hij wijst op de privacy van de betrokken jeugdigen en illustreert met een concreet voorbeeld dat deze politieregistraties in de praktijk ten nadele van de jeugdige kunnen worden gebruikt.

> "Het is wel gebleken dat de politie geïnteresseerd is in wat er op die scholen gebeurt. Op het moment dat je zegt dat de jongerenrechtbank alleen maar gedaan kan worden op het moment dat de politie weet wat er gebeurd is, dan snap ik dat wel, maar dan is de vraag of je dat wel moet willen. Dat de politie weet dat Jantje dit heeft gedaan en Pietje dit. Dan komt het privacyvraagstuk ook om de hoek kijken. Hoe lang blijft dat in het systeem staan en wat wordt daarmee gedaan? (…) Er is al meegemaakt, dat is één keer gebeurd, dat een jongetje op straat wordt aangehouden voor iets en dat de politie zei van 'ja, maar jij bent ook al bij de jongerenrechtbank geweest vorige week'. Dat was niet helemaal de bedoeling." (Respondent – advocaat)

Een geïnterviewde politiemedewerker haalt dit praktijkvoorbeeld ook aan en benadrukt dat daarbij een fout was gemaakt en dat de registraties daarvoor niet zijn bedoeld. Volgens deze agent legt dit incident wel het risico bloot van het registreren van zaken van de jongerenrechtbank in de politiesystemen: "alles wat je registreert, kan een eigen leven gaan leiden."

Ook tijdens interviews met andere respondenten zijn kritische geluiden naar voren gekomen over de rol van de politie bij de jongerenrechtbank. Een respondent die werkzaam is bij Bureau Halt wijst erop dat hij het vreemd vindt dat de jongerenrechtbank is bedoeld om jeugdigen uit het strafrecht te houden, maar dat vervolgens wel de politie wordt betrokken:

> "Ik vind 'm zo diffuus. Ik snap dat je iets wilt doen met niet onnodig jongeren in de sfeer van het strafrecht trekken, maar dan moet je het ook niet doen en dan moet je ook niet de politie erin betrekken. Dat snap ik gewoon niet zo goed." (Respondent – Halt)

Een officier van justitie legt desgevraagd uit dat de rol van de politie inderdaad een spanningsveld oplevert tussen enerzijds het belang om lichte zaken waarbij jeugdigen zijn betrokken zoveel mogelijk buiten het formele strafrechtelijke circuit te houden en anderzijds het belang van de politie om relevante informatie te vergaren. Hierbij benadrukt hij dat het in elk geval belangrijk is dat de betrokken jeugdigen en ouders goed op de hoogte zijn van het feit dat deelname aan de jongerenrechtbank wordt geregistreerd bij de politie.

> "Dat was ook ons dilemma. We proberen het zo klein mogelijk te houden, namelijk op school, maar we willen wel weten welk vlees we in de kuip hebben. Daar zit echt wel een spanningsveld. De politie heeft zoiets van 'wij vinden het wel relevant, want straks komt de jongere weer in beeld'. Ik vind wel dat we dan ook de ouders en kinderen moeten informeren over dat de politie het registreert. Ik zou niet durven zeggen of dat nu gebeurt." (Respondent – officier van justitie)

[120] Vgl. art. 8 lid 6 jo. 14 lid 1 Wet politiegegevens.

Volgens de geïnterviewde politiemedewerkers worden de jeugdigen en hun ouders goed geïnformeerd over de registraties in de politiesystemen, via het schoolreglement, de informatiebrief en voorlichtingen die de politie zelf geeft op scholen. Desalniettemin gaven meerdere geïnterviewde jeugdigen die als beschuldigde of benadeelde bij de jongerenrechtbank betrokken zijn geweest met verbazing aan dat zij hier niet van op de hoogte waren. Verschillende jeugdigen hebben zelfs met stelligheid aangegeven dat hun zaak niet door de politie wordt geregistreerd, omdat het voorkomen dat een zaak naar de politie gaat juist een van de doelen van de jongerenrechtbank is.

4.4. De jongerenrechtbank: zaken, afdoeningen en rechtswaarborgen

Wat voor soort zaken worden in de praktijk behandeld door de jongerenrechtbank? Welke herstelmaatregelen worden opgelegd? Welke rechtswaarborgen gelden in de procedure van de jongerenrechtbank? En hoe kijken professionals uit de jeugdstrafrechtspraktijk hier tegenaan? Deze vragen worden in deze paragraaf behandeld aan de hand van de bevindingen uit de interviews en de observaties van zittingen van de jongerenrechtbanken.

4.4.1. Soort zaken

In paragraaf 1.1 is reeds beschreven dat volgens de Handleiding een breed scala aan zaken in aanmerking kan komen voor behandeling door de jongerenrechtbank. Dit kwam ook naar voren uit de observaties van zittingen van de jongerenrechtbank en bestudering van de geregistreerde zittingen. In de geobserveerde en geregistreerde zaken ging het onder andere om het meenemen van een stroomstootwapen naar school, het spugen op de deurklink van de meisjeskleedkamer bij gym, diefstal, het filmen van incidenten op school en het verspreiden van dit materiaal op *social media*, vechtpartijen, het blowen onder schooltijd, het inleveren van een absentiebriefjes met een vervalste handtekening, het aanpassen van een cijfer in Magister en brandstichting. Twee beschuldigden hadden de nooddouche in een scheikundelokaal op de laatste dag voor de verhuizing aangezet, terwijl er dozen vol chemicaliën in het lokaal stonden waardoor het water een chemische reactie had kunnen veroorzaken. Een beschuldigde had nadat hij uit het lokaal was gestuurd vanwege een ruzie, een beker met water gevuld en in het gezicht van een ander gegooid. Een andere leerling had een foto van een wiskundetoets gemaakt en deze naar andere leerlingen doorgestuurd.

Deze voorbeelden laten zien dat de zaken die door de jongerenrechtbank behandeld worden, sterk uiteen kunnen lopen en zowel strafbare feiten als niet-stafbare incidenten betreffen. De visies van de respondenten over de soorten zaken die door de jongerenrechtbanken zouden kunnen worden behandeld, lopen ook uiteen. Deze visies hangen op hun beurt weer samen met de visie van de respondenten op de vraag wat of de meerwaarde van de jongerenrechtbank in de strafrechtelijke dan wel educatieve context moeten worden gezocht. Een respondent van Bureau Halt is van mening dat zowel zaken die niet als strafrechtelijk gekwalificeerd kunnen worden als zaken die wel als strafrechtelijk kunnen worden gekwalificeerd voor de jongerenrechtbank zouden moeten kunnen komen. Een advocaat die de meerwaarde van de jongerenrechtbank met name in de strafrechtelijke hoek lijkt te vinden, merkt op dat ervoor gewaakt moet worden dat de jongerenrechtbank geen aanzuigende werking van zaken heeft.

Zoals eerder beschreven, wordt de beslissing of een zaak geschikt is voor een behandeling door de jongerenrechtbank ingevolge de Handleiding bepaald door de schoolcoördinator (de interne begeleider) en afdelingsleider. Deze personen hebben volgens een respondent van de Jeugdbescherming de belangrijke taak om een juiste schifting te maken van zaken die wel of niet voor de jongerenrechtbank komen. Een jeugdbeschermer ziet er echter meerwaarde in als de doelgroep zelf naar de aard en impact van een incident zou kijken en meer inspraak zou krijgen bij deze beslissing. De jongeren kunnen dan zelf beoordelen of een incident licht of zwaar is. “Sommige dingen die wij als slecht zien, zien zij als goed. Is dit licht of zwaar? Dat moet je aan de jongeren voorleggen. En als het verschilt, dan heb je een gesprek te voeren,” aldus deze jeugdbeschermer.

4.4.2. Afdoeningen

De Handleiding noemt diverse herstelmaatregelen die de jongerenrechtbank in een zaak op kan leggen. Deze maatregelen zijn reeds in paragraaf 1.1 onder 'werkwijze' besproken. Maatregelen die in de geobserveerde en geregistreerde zaken zijn opgelegd zijn onder andere het aanbieden van excuses, het assisteren bij opruimen of bij andere klusjes, een bemiddelingsgesprek met de beide partijen onder begeleiding van een lid van de jongerenrechtbank die niet betrokken was bij de zitting, het kopen van een bosje bloemen, nablijven, een gesprek aangaan met de benadeelde en de klas, het geven van een presentatie aan de klas over bijvoorbeeld pesten of een ander onderwerp gerelateerd aan het incident of conflict, een werkstraf of corvee en het maken van een werkstuk over de gevolgen van blowen. De maatregel sluit in de meeste geobserveerde en registreerde zaken goed aan bij het incident. Een leerling die onder schooltijd betrapt is op blowen, moest bijvoorbeeld een presentatie houden over de gevolgen van blowen. En een andere leerling, die de handtekening op absentiebriefjes had vervalst, moest nablijven en een bos bloemen kopen voor zijn moeder.

Tijdens de interviews is aan de respondenten die werkzaam zijn in de jeugdstrafrechtspraktijk de vraag voorgelegd waaraan de maatregelen van de jongerenrechtbank zouden moeten voldoen. Verschillende respondenten geven aan dat deze maatregelen niet alleen inhoudelijk moeten aansluiten bij het incident, maar ook proportioneel en haalbaar moeten zijn en moeten voldoen aan de kernbeginselen voor effectief interveniëren (de '*What Works*-beginselen'). Zo stelt een respondent van de RvdK:

> "Ik kan me voorstellen dat er ergens een kritische grens ligt, die *What Works*-beginselen, als je eigenlijk niet voldoet aan die criteria en je krijgt toch een heftige interventie, dan kan het ook averechts werken. Je zou willen weten waar deze kritische grens ligt. Daar moet je echt alert op zijn." (Respondent – RvdK)

Dit roept de vraag op van de leden van de jongerenrechtbank kan worden verwacht dat zij in staat zijn om zelf te beoordelen of bepaalde herstelmaatregelen proportioneel, haalbaar en effectief zijn. Volgens een respondent van Bureau Halt zou in elk geval enige limitering van, en sturing bij het opleggen van herstelmaatregelen wenselijk zijn om de proportionaliteit te waarborgen.

4.4.3. Zorgsignalen?

In het formele jeugdstrafrecht zijn professionals werkzaam – bijvoorbeeld bij de RvdK, de jeugdreclassering en Bureau Halt – die zijn opgeleid en getraind om eventuele problematiek van jeugdigen te herkennen en passend in te ingrijpen, dan wel te adviseren over bij de problematiek passende interventies. Een respondent van de RvdK vraagt zich af op dit moment voldoende oog is voor de onderliggende problematiek bij de jongeren die in aanraking komen met de jongerenrechtbank. Hij waarschuwt ervoor dat misschien vergeten wordt dat er signalen zijn, doordat iedereen zo gericht is op de methode zelf.

> "Is er voldoende zorg voor probleemkinderen? Is er ook oog voor de zorg naast het oplossen van het conflict. De onderliggende problematiek. Dat is nu een taak voor de politie, maar wat doet een school?" (Respondent – RvdK)

Een geïnterviewde advocaat maakt zich hier minder zorgen over. Hij wijst erop dat er voldoende overleggen zijn op scholen waarin leerlingen worden besproken en, indien nodig, zorgen worden gedeeld met de RvdK of de jeugdhulpverlening,

> "Er zijn allemaal overleggen voor als het mis gaat met een kind. Zo komt bijvoorbeeld de Raad voor de Kinderbescherming in beeld. Op scholen heb je bijvoorbeeld ZAT-overleggen (Zorg Advies Teams), en in die overleggen zitten ook medewerkers en vertegenwoordigers van organisaties. Dus ik denk eerlijk gezegd dat als er iets echt aan de hand is, dat het dan via die teams wel terecht komt bij de Raad. Eigenlijk zou het dan allang bij ZAT-team bekend moeten zijn. Of als je bij de jongerenrechtbank merkt

> dat er veel meer aan de hand is met een kind, dan kan je een melding maken bij ZAT-team." (Respondent – advocaat)

Volgens de Handleiding Jongerenrechtbanken 2018 moeten de zorgcoördinator en veiligheidscoördinator van de school worden geconsulteerd door de schoolcoördinator (de interne begeleider) in de fase dat de wenselijkheid en geschiktheid van behandeling van een incident of conflict bij de jongerenrechtbank wordt onderzocht. Een geïnterviewde zorgcoördinator geeft echter aan geen zorgtaak te zien in de jongerenrechtbank. Als zorgcoördinator heeft deze respondent niets met de jongerenrechtbank te maken gehad. Een geïnterviewde zorgcoördinator van een andere school geeft juist aan dat hij bij elke zaak met de interne begeleiders bekijkt of er zorgen zijn over een kind waardoor een behandeling van een zaak door de jongerenrechtbank niet mogelijk is. Hij noemt een beperkt empathisch vermogen van de leerling als voorbeeld van een omstandigheid waarin de problematiek van een leerling maakt dat de zaak niet geschikt is voor een behandeling door de jongerenrechtbank. Aldus lijkt de betrokkenheid van de zorgcoördinator bij de jongerenrechtbank per school te verschillen..

4.4.4. Rechtswaarborgen?

In de voorgaande hoofdstukken is laten zien dat alternatieve, informele afdoeningen van jeugdstrafzaken op basis van het internationale kinderrechtenkader moeten voorzien in bepaalde rechtswaarborgen en dat de jongerenrechtbank hier momenteel niet volledig aan lijkt te voldoen. De bevraagde ketenpartners denken evenwel wisselend over de noodzaak van meer rechtswaarborgen bij de jongerenrechtbank, hetgeen lijkt samen te hangen met hun visie op de strafrechtelijke en educatieve meerwaarde van de jongerenrechtbank. Verschillende respondenten merken op dat de vraag welke waarborgen er moeten gelden samenhangt met de vraag of sprake is van een feit dat als strafrechtelijk gekwalificeerd kan worden of niet. "Voor de feiten die als strafrechtelijk gekwalificeerd kunnen worden, wil ik wel spelregels hebben," aldus een respondent van Bureau Halt.

Andere respondenten willen de jongerenrechtbank juist zoveel mogelijk lostrekken van het jeugdstrafrecht en zo min mogelijk omkleden met regels. Volgens verschillende respondenten is de meerwaarde van de jongerenrechtbank bij uitstek gelegen in de snelheid en het informele karakter daarvan. Meer rechtswaarborgen en meer regels doen hier volgens hen alleen maar afbreuk aan. Een respondent van de RvdR neemt de positie in dat de jongerenrechtbank wat hem betreft zo min mogelijk geformaliseerd moet worden, maar wel onder de voorwaarde dat de politie er volledig buiten gelaten wordt.

> "Ik geloof in deze vorm van conflictoplossing en ik denk dat het goed is voor leerlingen en de school. Maar ik denk vooral dat het een fantastische mogelijkheid is dat de school niet verder gejuridiseerd wordt. (…) Er gebeurt een heleboel op school waarvan ik zeg dat het geen politiewerk moet worden. Daar zou de jongerenrechtbank enorm mee kunnen helpen. (…) Dus laten we het niet te veel formaliseren." (Respondent – RvdR)

Een respondent van Halt stelt zich op het standpunt dat de jongerenrechtbank, in elk geval voor zover het gaat om afdoening van strafbare feiten, aan dezelfde rechtswaarborgen zou moeten voldoen als de andere vormen van buitengerechtelijke afdoening in het jeugdstrafrecht.

> "Welke waarborgen zitten daar dan bij? Aan de ene kant wil je natuurlijk helemaal niet dat iedereen voor een akkefietje wat een element van een strafbaar feit in zich heeft de politie erbij zou moeten en een advocaat erbij zou moeten, een paar uur op het bureau zou moeten zitten, dat is ook allemaal belastend. Maar tegelijkertijd krijg ik hem dus niet heel scherp van waar zit het hem nou: maak je ook een onderscheid tussen dit zijn echt strafbare feiten en dat pakken we zo en zo aan en dit zijn niet strafbare feiten maar daar hebben we wel dezelfde methodiek voor? En als het gaat om echt strafbare feiten en het wordt deels vanuit Halt afgedaan en deels vanuit het Openbaar Ministerie afgedaan, dan denk ik: wil je dan niet op z'n minst dat je op deze manier overige lichte strafbare feiten buiten het

> strafrecht afdoet? Dat je in elk geval dezelfde waarborgen daarin hebt? Want Halt en OM-afdoening, daar zit wel een werkproces onder, er zitten wel waarborgen onder." (Respondent – Halt)

Het is de vraag of de jongerenrechtbank hieraan kan voldoen zonder onderdeel te worden van het formele jeugdstrafrecht, zoals ook de Halt-afdoening en de OM-afdoening onderdeel uitmaken van het formele jeugdstrafrecht. In de volgende paragraaf staat de vraag centraal of het volgens de respondenten wenselijk is om de jongerenrechtbank onderdeel te laten uitmaken van het formele jeugdstrafrecht, bijvoorbeeld door de mogelijkheid te creëren dat de politie, officier van justitie en/of Bureau Halt (ook) na een formele aangifte een zaak naar de jongerenrechtbank kan verwijzen.

4.5. De jongerenrechtbank als onderdeel van het jeugdstrafrecht?

In de Handleiding wordt als voorwaarde voor de behandeling van een zaak door de jongerenrechtbank genoemd dat er geen aangifte moet zijn gedaan. Dit lijkt uit te sluiten dat de politie of officier van justitie na ontvangst van een aangifte een zaak kan doorverwijzen naar de jongerenrechtbank. In de interviews is ingegaan op de vraag of de jongerenrechtbank een formele plaats zou moeten krijgen binnen het jeugdstrafrecht, bijvoorbeeld door het mogelijk te maken dat de politie of een officier van justitie een zaak afdoet door naar een jongerenrechtbank te verwijzen. Een geïnterviewde officier van justitie geeft desgevraagd aan hier geen voorstander van te zijn en stelt dat een aangifte en een behandeling door de jongerenrechtbank elkaar wat hem betreft bijten. Een geïnterviewde politiemedewerker geeft aan dat inbedding van de jongerenrechtbank in het formele jeugdstrafrecht ten koste zou gaan van de snelheid en het informele karakter van de jongerenrechtbank.

> "Dan krijg je ook dat het aan allerlei formele dingen moet voldoen. Alles wat nu de kracht is, gaat er dan in verloren: de snelheid, de inventiviteit (…) Het jeugdstrafrecht is gebaat bij een zo snel mogelijke afhandeling. Die kracht van de jongerenrechtbank gaat verloren als je ook als optie hebt om het Openbaar Ministerie bijvoorbeeld weer door te laten verwijzen. Je kan het nog groter maken, maar je moet wegblijven bij traag functionerende organisaties, zoals politie en justitie." (Respondent – politie)

Andere respondenten zien meer ruimte om de jongerenrechtbank in het jeugdstrafrecht in te bedden. Een officier van justitie ziet mogelijkheden om, wanneer een zaak bij ZSM besproken wordt, een slachtoffer erop te wijzen dat de jongerenrechtbank de zaak ook kan behandelen. Een respondent van Bureau Halt spreekt de wens uit dat incidenten die als strafrechtelijk gekwalificeerd kunnen worden óf helemaal buiten het strafrecht blijven (dus ook zonder melding en registratie bij de politie), óf dat er juist wel een stap naar de politie gezet wordt en ook aangifte wordt gedaan. In dit laatste geval ziet hij graag dat de zaak dan bij Bureau Halt wordt neergelegd en vervolgens door de jongerenrechtbank wordt uitgevoerd. De jongerenrechtbank zou dan concreet invulling geven aan de Halt-afdoening, waarbij Bureau Halt zicht houdt op het proces. In dit voorstel krijgt de jongerenrechtbank dus een plaats binnen de kaders en rechtswaarborgen van de Halt-afdoening.

Aldus worden door de respondenten zowel bezwaren tegen, als argumenten voor inbedding van de jongerenrechtbank in het formele jeugdstrafrecht opgeworpen. De bezwaren zien vooral op het risico dat de jongerenrechtbank zijn informele karakter en daarmee volgens sommigen haar meerwaarde verliest. De argumenten voor inbedding komen vooral voort uit de wens om de rechtspositie van de beschuldigde jeugdigen te versterken en de bestaande werkprocessen en professionele expertise die aanwezig zijn in het formele jeugdstrafrecht te benutten.

4.6. Conclusie: de positie van de jongerenrechtbank ten opzichte van het jeugdstrafrecht

In dit hoofdstuk is duidelijk geworden dat de percepties van professionals uit de rechtspraktijk over de positie van de jongerenrechtbank ten opzichte van het formele jeugdstrafrecht uiteenlopen. Deze uiteenlopende percepties lijken samen te hangen met de verschillende opvattingen over de

kerndoelstelling van de jongerenrechtbank, de rol van de politie, het soort zaken dat geschikt wordt geacht voor behandeling door de jongerenrechtbank en de rechtswaarborgen en werkprocessen die daarop van toepassing zouden moeten zijn. De uiteenlopende percepties van professionals uit de rechtspraktijk over de positie van de jongerenrechtbank ten opzichte van het jeugdstrafrecht geven er in elk geval blijk van dat de status en de kerndoelstelling van de jongerenrechtbank aan duidelijkheid hebben te winnen.

Deze constatering vraagt allereerst om een fundamentele herbezinning op de vraag hoe het doel van de jongerenrechtbank om een alternatief te bieden voor formele afdoeningen van jeugdzaken om daarmee jeugdigen buiten het formele strafrecht te houden, zich verhoudt tot de werkwijze dat de politie wordt geïnformeerd en dat de gegevens van de jeugdigen worden geregistreerd in de registratiesystemen van de politie. Voorts is behoefte aan een herbezinning op de bredere vraag of de jongerenrechtbank zich wil profileren als een alternatief voor het formele jeugdstrafrecht en zich zodoende wil positioneren in het justitiële werkveld of dat de jongerenrechtbank vooral een school- c.q. onderwijsaangelegenheid zou moeten zijn en zich primair zou moeten toeleggen op het doel van educatieve, herstelgerichte conflictoplossing in de schoolgemeenschap. Als de jongerenrechtbank vast wil houden aan de tweeledige doelstelling – zowel een alternatief bieden voor het jeugdstrafrecht als een vorm voor conflictoplossing op scholen – dan vraagt ook dat om herbezinning, omdat deze tweeledige doelstelling een aantal inherente spanningen met zich brengt. In het concluderende hoofdstuk 7 zal een aanzet worden gegeven tot een dergelijke herbezinning.

Voordat daartoe wordt overgegaan, wordt in het volgende hoofdstuk ingezoomd op de educatieve, conflictoplossingsgerichte doelstelling van de jongerenrechtbank en de ervaringen die direct betrokkenen bij de jongerenrechtbank – leerlingen, personeel van de scholen en externe projectbegeleiders van het pilotproject – en professionals uit de jeugdstrafrechtspraktijk daarmee hebben.

5. De jongerenrechtbank in een educatieve context

5.1. Inleiding

Dit hoofdstuk spitst zich toe op de educatieve, conflictoplossende doelstellingen van de jongerenrechtbank binnen de schoolgemeenschap. De vraag die in dit hoofdstuk centraal staat is in hoeverre deze doelstellingen van het pilotproject Jongerenrechtbanken naar de beleving van de betrokkenen bij het project – leerlingen, medewerkers van de scholen en externe betrokkenen (ketenpartners) – worden verwezenlijkt. De vier educatieve doelstellingen van het pilotproject, die door de Stichting Jongerenrechtbanken zijn opgesteld en aansluiten bij het internationale kader met betrekking tot het recht op onderwijs zoals dat in paragraaf 2.3 van dit onderzoeksrapport is besproken, zijn de volgende:

1. Jongeren leren om verantwoordelijkheid te nemen voor hun handelen, en herstellen de schade en het leed van het slachtoffer dat daardoor is veroorzaakt, zoveel mogelijk zelf.
2. Jongeren leren op een actieve en positieve manier het rechtssysteem en zijn deelnemers kennen.
3. Jongeren leren door hun deelname sociale vaardigheden, zoals organiseren, presenteren, motiveren en beslissen. Deelname aan de jongerenrechtbank laat hen leren en groeien.
4. Jongeren ontwikkelen commitment ten aanzien van de gemeenschap waarin zij leven. Dit draagt bij aan sociale cohesie en gemeenschapszin.

De verwezenlijking van de doelstellingen is tijdens de interviews niet alleen expliciet bevraagd, maar ook impliciet aan de orde gekomen bij de beantwoording van vragen over wat de jongerenrechtbank volgens de betrokkenen inhoudt, wat volgens hen het belangrijkste doel van de jongerenrechtbank is en wat de meest positieve en minder positieve ervaring van de respondenten met de jongerenrechtbank is. De leerlingen, medewerkers van de scholen en professionals uit de jeugdstrafrechtspraktijk zijn ook gevraagd om – indien dat volgens hen nodig is – aan te geven welke verbeteringen er volgens hen mogelijk zijn om de jongerenrechtbank (nog) beter te laten aansluiten bij de doelstellingen van het pilotproject. Ook hier geldt dat de opvattingen van de respondenten niet per se representatief zijn voor de opvattingen van alle betrokkenen bij de pilot Jongerenrechtbanken, maar dat de bevindingen wel een beeld geven van de beleving van de jongerenrechtbank door de betrokken leerlingen en professionals.

In dit hoofdstuk worden de doelstellingen in bovengenoemde volgorde behandeld. Steeds wordt per doelstelling weergegeven in hoeverre deze doelstelling naar de beleving van de respondenten wordt verwezenlijkt. Ook worden eventuele verbeterpunten weergegeven die ofwel door de respondenten expliciet zijn aangedragen ofwel door de onderzoekers uit of naar aanleiding van de interviews en observaties zijn geformuleerd (par. 5.2 - 5.5). Het hoofdstuk wordt afgesloten met een reflectie op de educatieve doelstellingen van de jongerenrechtbank (par. 5.6).

5.2. Doelstelling 1: Leerlingen nemen verantwoordelijkheid voor hun handelen en herstellen de schade zelf

De eerste doelstelling, namelijk dat leerlingen de verantwoordelijkheid voor hun handelen nemen en de schade zelf herstellen, is tijdens de interviews die met de betrokkenen op de scholen zijn afgenomen, meermaals aan de orde gekomen. De doelstelling kan worden opgeknipt in twee onderdelen die nauw met elkaar samenhangen: het nemen van verantwoordelijkheid voor het eigen handelen en het herstellen van schade.

5.2.1. Herstel en conflictoplossing

Het herstellende en conflictoplossende karakter van de jongerenrechtbank kwam in veel interviews al aan de orde bij de vraag wat de jongerenrechtbank en het doel ervan is. Zo gaven verschillende respondenten bij de beantwoording van de vraag wat de jongerenrechtbank is, aan dat de jongerenrechtbank te maken heeft met herstelrecht en het oplossen van conflicten. Een externe begeleider noemt het een ‘herstelrechtbank,’ en een lid van de jongerenrechtbank omschrijft de

jongerenrechtbank als “een plek waar leerlingen een oplossing zoeken om *chill* met elkaar verder te gaan.” Volgens een beschuldigde “zoekt [de jongerenrechtbank] echt naar een oplossing en geeft [de jongerenrechtbank] geen straffen”. Een benadeelde stelt: “ze lossen dingen op, dus je gaat er niet boos weg, maar juist vrolijk.” Ook een geïnterviewde rechter uit de jeugdstrafrechtspraktijk ziet een grote meerwaarde in het herstelgerichte karakter van de jongerenrechtbank ten opzichte van ingrijpen door bijvoorbeeld de rector van een school:

> “Voordeel van de jongerenrechtbank in vergelijking met de rector is dat kinderen het zelf oplossen, hopelijk leren zij daarvan en wordt er een zaadje gelegd voor conflicten die later terugkomen in het leven.” (Respondent – rechterlijke macht)

De maatregelen die door de jongerenrechtbank opgelegd kunnen worden, worden volgens de Handleiding ‘herstelmaatregelen’ genoemd. Deze term beoogt het herstellende karakter van de jongerenrechtbank te benadrukken. Tijdens de interviews spreken de respondenten echter lang niet altijd over ‘herstelmaatregelen’, maar ook geregeld over ‘straffen’ die worden opgelegd door de jongerenrechtbank. Desalniettemin wordt tijdens de interviews herhaaldelijk naar voren gebracht dat niet het straffen, maar het oplossen van een conflict en het herstellen van de schade centraal staan bij de behandeling van een zaak door de jongerenrechtbank.

> “Het doel van de maatregelen is dat beide partijen elkaar weer aan kunnen kijken in de school. (…) En dat ze tevreden zijn en die druk van zich af kunnen laten vallen.” (lid jongerenrechtbank)

> “Het doel van de herstelmaatregel is om mij dat niet nog een keer te laten doen. Dat excuus ook echt serieus is, dat ik verantwoordelijkheid neem.” (beschuldigde)

In het licht van de hiervoor vermelde passages uit de interviews waarin het herstelrechtelijke en conflictoplossende karakter van de jongerenrechtbank naar voren komt, is het opvallend dat bij de meeste van de registreerde en geobserveerde zittingen van de jongerenrechtbank geen benadeelde bij de behandeling van de zaak door de jongerenrechtbank aanwezig was. Zeker in zaken waarin de benadeelde een medeleerling betreft en beoogd wordt om de relatie tussen de benadeelde en de beschuldigde te herstellen, lijkt het wenselijk dat – niettegenstaande dat de beslissing om aanwezig te zijn uiteindelijk bij de benadeelde zelf ligt – zoveel mogelijk te bevorderen dat beide partijen aanwezig zijn bij de behandeling van de zaak.

Een aantal beschuldigden heeft tijdens de interviews aangegeven dat de opgelegde herstelmaatregel heeft geholpen en dat het contact met de benadeelde(n) weer goed is.

> “Later besefte ik wel dat het die meester het meeste pijn deed. (…) Ik had bij de jongerenrechtbank afgesproken dat ik een excuusbrief zou schrijven, dus dat had ik gedaan en daarna hebben wij met elkaar gesproken. De meester zei dat hij het fijn vond dat het op deze manier werd opgelost.” (beschuldigde)

Veel van de geïnterviewde beschuldigden en benadeelden hebben echter aangegeven dat de relatie met de andere partij hersteld is, maar dat deze relatie ook zonder een behandeling van de zaak door de jongerenrechtbank hersteld had kunnen worden. Een benadeelde geeft bijvoorbeeld aan dat het conflict al opgelost was voordat de zaak door de jongerenrechtbank werd behandeld.[121] Een andere benadeelde geeft aan dat de jongerenrechtbank het herstel wel heeft versneld, maar het herstel niet veroorzaakt heeft. Een belangrijke vraag die hierbij naar voren komt uit de observaties en de interviews is hoe de verantwoordelijkheden van de beschuldigde, de benadeelde en de leden van de jongerenrechtbank zich tot elkaar verhouden voor wat betreft het herstel. Deze vraag is bijvoorbeeld

[121] Vergelijk hetgeen aan het eind van par. 5.2 geschreven is over de tijd tussen het incident en de behandeling door de jongerenrechtbank.

prangend in een geobserveerde zaak waarin de benadeelde aangaf het niet nodig te vinden dat er herstelmaatregelen werden opgelegd, maar de jongerenrechtbank daar toch toe overging. Dit roept de vraag op of de jongerenrechtbank gehouden is aan de maatregelen die beschuldigden en benadeelden zelf aandragen of dat zij hier ook te buiten kunnen gaan.

Voorts wijst een zorgcoördinator van een school tijdens een interview op het belang om ook goed zicht te houden op de uitvoering van de herstelmaatregelen en de impact daarvan op de beschuldigde. Om daadwerkelijk herstel te realiseren, is het van belang dat het veiligheidsgevoel van de benadeelde wordt hersteld, maar ook dat het veiligheidsgevoel van de beschuldigde niet wordt aangetast door de uitvoering van de herstelmaatregelen.

> "Bij de uitvoering van de straf denk ik heel soms terug aan een Middeleeuws dorpsplein waar je iemand met een ezelstaart of met ezelskop op een schandblok zet en het hele dorp staat eromheen. Nu chargeer ik, maar je moet heel goed zorgen dat, ook al is iemand een dader, dat je het veilige gevoel van dat kind ook blijft waarborgen. Het kan heel onveilig worden als jij ten overstaan van een hele groep iets moeilijks moet doen. De bescherming van dader binnen strafuitoefening vind ik heel belangrijk. Dat nazorgaspect zie ik nog te weinig terug in de protocollen of draaiboeken van de jongerenrechtbank. Dit gebeurt in de praktijk niet goed genoeg. Eigenlijk herstel je het veiligheidsgevoel van het slachtoffer, terwijl je op hetzelfde moment iemand anders zijn veiligheidsgevoel kan aantasten. Ik zeg niet dat het altijd gebeurt, maar het kan wel. Je moet de lijn van A tot Z borgen. Het is niet klaar met de zitting en we hebben het opgelegd, en nu moet jij het nog even moet doen. Daar hoop ik hier op school goed op te letten, maar ik vraag mij af of genoeg mensen op die manier nadenken over de opvolging van de zitting." (zorgcoördinator)

De betreffende zorgcoördinator onderstreept dat het hersteltraject niet stopt bij de uitspraak van de jongerenrechtbank en dat ook de uitvoering van de herstelmaatregelen en eventuele nazorg aandacht verdienen. Deze constatering hangt ook samen met hetgeen in paragraaf 4.4.2 is opgemerkt over het signaleren van zorgen met betrekking tot een bij de jongerenrechtbank betrokken leerling. Voorts geeft een aantal betrokkenen bij de jongerenrechtbank aan dat hij heeft meegemaakt dat bepaalde afspraken en maatregelen niet werden nageleefd. Hier ligt volgens hen een belangrijke taak voor de school, aangezien de school verantwoordelijk is voor de uitvoering van de herstelmaatregelen.

Tot slot verdienen de 'doorlooptijden' van de zaken van de jongerenrechtbank aandacht. Volgens de Handleiding vindt de behandeling van een zaak door de jongerenrechtbank idealiter binnen een week na het incident plaats. Een snelle behandeling van de zaak wordt belangrijk geacht voor het herstel van de conflictsituatie. Uit de gegevens van de geobserveerde en geregistreerde zittingen blijkt dat de tijd tussen het incident en de behandeling daarvan door de jongerenrechtbank in de praktijk varieert van een paar dagen tot een maand. Hierbij was één uitschieter zichtbaar waarbij tussen het incident en de behandeling van de zaak ruim drie maanden zat.

5.2.2. Verantwoordelijkheid nemen

Het doel van de jongerenrechtbank om leerlingen verantwoordelijk te maken voor hun handelen hangt nauw samen met het herstellende karakter van de jongerenrechtbank. Dit onderdeel van de eerste doelstelling is in de interviews meermaals aan de orde gekomen. Het wordt door verschillende respondenten als een sterk punt van de jongerenrechtbank beschouwd.

> "De jongerenrechtbank heeft meerwaarde ten opzichte van andere interventies doordat het meer dwingt tot eigen verantwoordelijkheid." (Respondent - RvdR)

> "Bewustwording van je verantwoordelijkheid is veel groter als je eigenlijk toch wel bijna uur of een uur en een kwartier direct met deze jongeren bezig bent, in gesprek met ze gaat, met de advocaat praat, een rechtszaak hebt en je de uitspraak ook moet gaan uitvoeren. Dat zorgt voor veel meer verantwoordelijkheid dan een gesprek van vijf minuten met 'ga daar maar zitten tot na half vijf en als je een toets hebt mag je hem maken, maar verder ben je geschorst.'" (interne begeleider)

Op grond van de Handleiding Jongerenrechtbanken is een voorwaarde voor de behandeling van een zaak door de jongerenrechtbank dat de jongere verantwoordelijkheid neemt voor zijn aandeel in het incident of het conflict en de afhandeling ervan. Verschillende respondenten onderschrijven dat dit een belangrijke voorwaarde is voor de vraag of een zaak geschikt is voor de jongerenrechtbank.

> "Als je kijkt naar de jongerenrechtbank dan staat heel duidelijk voorop dat er sprake is van herstelrecht. Dit betekent dat alle partijen – met name de partij die het gedaan heeft - dat ze een bepaalde verantwoordelijkheid nemen. Dit hoeft in het formele jeugdstrafrecht niet zo te zijn. Daar kan je zeggen dat je het niet gedaan hebt. Als er sprake is van ontkenning kan het niet bij de jongerenrechtbank komen." (Respondent - advocatuur)

Een lid van de jongerenrechtbank stelt in dit verband zelfs dat leerlingen wat hem betreft niet twee keer als beschuldigde voor de jongerenrechtbank zouden moeten kunnen verschijnen.

> "Als je één keer bij de jongerenrechtbank komt, dan kan je er niet nog een keer komen. Dat zou betekenen dat je er niets van hebt geleerd." (lid jongerenrechtbank)

De beschuldigden beantwoorden de vraag of zij wat van de behandeling van het incident door de jongerenrechtbank hebben geleerd overwegend positief. Een beschuldigde heeft bijvoorbeeld aangegeven door de behandeling van de zaak door de jongerenrechtbank in te hebben gezien dat wat hij gedaan had "niet normaal" was. Ook een andere beschuldigde heeft aangegeven dat hij in het vervolg "beter na zal denken" voordat hij iets doet. Een uitzondering is een beschuldigde die op een overigens enigszins recalcitrante toon aangaf dat hij het incident zal herhalen als de omstandigheden hiernaar zijn. Ook andere maatregelen hadden volgens deze beschuldigde niet geholpen. Aangezien het hier gaat om een reactie van één beschuldigde, kunnen hier echter geen verstrekkende conclusies aan worden verbonden.

5.2.3. Mogelijke aandachtspunten?

Op basis van de bevindingen kunnen een aantal aandachtspunten worden geformuleerd die verband houden met de doelstelling dat leerlingen de verantwoordelijkheid voor hun handelen nemen en de schade zelf herstellen.

Allereerst is het opvallend dat lang niet in alle zaken een benadeelde bij de zitting aanwezig is. Gelet op het herstelrechtelijke karakter van de jongerenrechtbank zou de aanwezigheid van de benadeelde bevorderd moeten worden. De aanbeveling uit het eerste onderzoeksrapport dat ervoor gezorgd moet worden dat de benadeelde of een vertegenwoordiger van de benadeelde aanwezig is tijdens de zitting en dat deze in de gelegenheid wordt gesteld zijn visie te geven, zodat daarmee het herstelrechtelijke karakter van de jongerenrechtbank beter vorm krijgt (aanbeveling 6; zie bijlage A), blijft dan ook een aandachtspunt.

Ten tweede moet worden geconstateerd dat, ondanks dat een aantal beschuldigden tijdens de interviews heeft aangegeven dat de opgelegde herstelmaatregel heeft geholpen en dat de relatie met de benadeelde(n) hersteld is, een aantal benadeelden en beschuldigden de meerwaarde van de jongerenrechtbank in het herstellen van de relatie minder duidelijk lijkt te zien. Zij hebben aangegeven dat de relatie met de andere partij ook zonder een behandeling van de zaak door de jongerenrechtbank had kunnen worden hersteld. Hetzelfde geldt voor de vraag of de beschuldigde iets geleerd heeft van de behandeling van de zaak door de jongerenrechtbank. In dit verband zou een aandachtspunt kunnen zijn om een zitting ook met de beschuldigde en benadeelde zelf te evalueren, en niet alleen met de leden van de jongerenrechtbank, zodat aan het licht kan komen waar eventuele verbeterpunten op dit vlak liggen. Hierbij kan bijvoorbeeld ook gedacht worden aan een afsluitend gesprek van de 'advocaten' (lees: leerlingen die optreden als advocaten) met de beschuldigde respectievelijk benadeelde.

Een derde aandachtspunt betreft de termijn waarbinnen een incident door de jongerenrechtbank wordt behandeld, nu de in de Handleiding voorgeschreven termijn van een week in de praktijk niet altijd blijkt te worden gerealiseerd. Snelle doorlooptijden zijn een belangrijke voorwaarde voor het bevorderen van het herstel van de relatie tussen de betrokken partijen. Een korte tijd tussen het incident en een behandeling van het incident door de jongerenrechtbank kan ook bijdragen aan de educatieve meerwaarde van de jongerenrechtbank.

Een vierde aandachtspunt heeft betrekking op de uitvoering van de herstelmaatregelen en de eventuele nazorg voor betrokkenen. Tijdens de interviews is gesteld dat zowel de Handleiding als de uitvoeringspraktijk nog te weinig aandacht voor heeft. Het ligt op de weg van de school om de uitvoering van de herstelmaatregelen zorgvuldig te monitoren en zorg te dragen voor eventuele nazorg voor de betrokkenen.

5.3. Doelstelling 2: Leerlingen leren het rechtssysteem en zijn deelnemers kennen

De verwezenlijking van de tweede doelstelling, het leren kennen van het rechtssysteem en zijn deelnemers, is eveneens bevraagd. Ook deze doelstelling kwam tijdens de interviews op verschillende momenten aan de orde, bijvoorbeeld wanneer de training van de leden van de jongerenrechtbank ter sprake kwam.

5.3.1. Onderscheid tussen leden van de jongerenrechtbank en de beschuldigde en benadeelde

Verschillende ketenpartners zien het leren over het rechtssysteem en zijn deelnemers als een belangrijke meerwaarde van de jongerenrechtbank. Een jeugdbeschermer ziet de jongerenrechtbank bijvoorbeeld als een vorm van “burgerschapsles”, waarbij de leerlingen leren wat fatsoenlijk gedrag is en beseffen welke rechten en plichten zij hebben. Een officier van justitie ziet een toegevoegde waarde van de jongerenrechtbank in het ontwikkelen van een “rechtsgevoel” bij de leerlingen. De leerlingen leren volgens een rechter ervaren hoe het is om een aanklager, verdachte, rechter en advocaat te zijn. En een respondent van de politie geeft aan dat de jongerenrechtbank inzicht geeft in de Nederlandse wetgeving en de justitiële keten.

Uit de interviews met leerlingen, schoolpersoneel en andere direct betrokkenen blijkt dat de meningen over de vraag of leerlingen daadwerkelijk iets opsteken over het rechtssysteem en zijn deelnemers verdeeld zijn. Een zorgcoördinator geeft aan dat de leerlingen meer inzicht krijgen in de aspecten van de rechtbank en het strafrechtssysteem. Een lid van de jongerenrechtbank betwijfelt daarentegen of jongeren iets leren over het rechtssysteem. Een rector ziet dat leerlingen wat meekrijgen van hoe een zitting in zijn werk gaat, maar vraagt zich af of de leerlingen zich er bewust van zijn dat het in de buitenwereld ook zo werkt.

Veel respondenten maken bij de vraag of de tweede doelstelling verwezenlijkt wordt, onderscheid tussen de leerlingen die als lid deelnemen aan de jongerenrechtbank en hiertoe worden opgeleid en leerlingen die als beschuldigde of benadeelde bij de jongerenrechtbank betrokken zijn.

> “Ik denk dat de leden van de jongerenrechtbank wel veel leren, alhoewel in maatschappijleer het recht ook een hoofdstuk of een thema is. Maar dat zij het in de praktijk kunnen brengen, is natuurlijk wel heel bijzonder. (…) Voor eersteklassers die als beschuldigde moeten opdraven is het niet helder wie [ter zitting] precies wat doet en dat wordt ook niet uitgelegd. Ik denk dat zij niet weten dat de aanklager een belangrijk onderdeel is van het systeem tijdens zo’n zitting en dat wordt ook niet toegelicht.” (interne begeleider)

> “De jongeren [die als beschuldigde of benadeelde deelnemen] leren niet echt iets over de werking van het rechtssysteem. Wel op een basisniveau, maar het is niet de bedoeling om ze daarin te onderwijzen. Ik heb er zelf wel veel van geleerd en wil ook rechten gaan studeren.” (lid jongerenrechtbank)

> "Nee, eigenlijk heb ik niet echt iets geleerd over hoe het rechtssysteem werkt. De mensen van de jongerenrechtbank zelf wel die daaraan meedoen. Voor mij was het meer voor de straf." (beschuldigde)

> "Advocaat, officier, rechter: bij maatschappijleer heb ik deze namen geleerd. De jongerenrechtbank heeft aan deze kennis niets toegevoegd." (benadeelde)

Toch geeft een geïnterviewde beschuldigde desgevraagd aan dat zijn meest positieve ervaring met de jongerenrechtbank is dat hij hierdoor weet "hoe het in het echte leven later is, waar je kan belanden als je domme dingen doet."

Hoewel de mate waarin leerlingen iets opsteken over het rechtssysteem en zijn deelnemers per individu zal verschillen en onmogelijk valt te meten aan de hand van interviews, komt uit de interviews wel naar voren dat onder veel respondenten de opvatting leeft dat het vooral de leden van de jongerenrechtbank zijn die kennis en ervaring opdoen met het rechtssysteem en zijn deelnemers. Deze doelstelling wordt in de optiek van de meeste respondenten in mindere mate verwezenlijkt voor de leerlingen die als beschuldigde of benadeelde deelnemen aan de jongerenrechtbank.

5.3.2. CV-building en beroeps- of studiekeuze

Uit de interviews blijkt dat sommige leerlingen er bewust voor kiezen om lid te worden van de jongerenrechtbank om zo meer te leren over het rechtssysteem en de opgedane kennis en ervaringen te kunnen gebruiken bij het maken van hun beroeps- of studiekeuze. Ook is naar voren gekomen dat leerlingen het gebruiken ter verrijking van hun CV. Bij de ene school lijkt dit evenwel een prominentere beweegreden te zijn om mee te doen aan de jongerenrechtbank dan bij de andere school, hetgeen ook lijkt samen te hangen met het niveau van de opleiding die zij volgen en de mogelijkheden om na afronding van de middelbare school bijvoorbeeld rechten te gaan studeren

> "Ik vind rechten heel interessant en wil het gaan studeren, dus misschien is dit een goed opstapje naar de praktijk. Het is waarschijnlijk niet echt zo in de praktijk, maar je leert wel echt een beetje in de lessen hoe het eraan toegaat." (lid jongerenrechtbank)

> "De jongerenrechtbank heeft geholpen om te kijken of ik dit later wil doen en ik wil ook nog steeds advocaat worden." (lid jongerenrechtbank)

Een interne begeleider geeft bovendien aan dat de jongerenrechtbank en de training van de leerlingen ervoor zorgt dat de leerlingen even uit hun eigen leefomgeving komen en bijvoorbeeld een beter beeld van de politie krijgen.

> "Een doel van de training is, voor mij in ieder geval, is dat deze leerlingen die niet zo heel snel uit hun eigen buurt komen, dat ze even uit hun buurt worden getrokken en naar de rechtbank van Amsterdam gaan en we gaan ook langs de politie dat ze een wat positiever beeld krijgen van de politie. Dat hebben ze meestal wel, dat is altijd niet zo negatief, maar dat ze even de andere kant zien. En dat zij met professionals in aanraking komen, zoals rechters en advocaten. Die komen zij ook niet dagelijks tegen. Dat vind ik wel belangrijk voor deze leerlingen."

Een politiemedewerker noemde dit ook als een positief punt van de jongerenrechtbank. Hij noemt het als een mogelijkheid om op een andere manier met jongeren in contact te komen en als een kans om jonge collega's te werven.

> "We zouden ook jongeren kunnen werven en dat zouden andere ketenpartners ook moeten en kunnen doen. Dat doen we nu nog niet genoeg. Je krijgt contact met een groep waar je eigenlijk heel moeilijk contact mee krijgt, dat is voor de politie het meest waardevol." (Respondent – politie)

Aldus wordt de meerwaarde van de jongerenrechtbank voor de beroepsoriëntatie van de leden van de jongerenrechtbank door meerdere respondenten benoemd. Hiervan zouden volgens hen zowel de jongeren als de professionele organisaties in de rechtspraktijk profijt kunnen hebben.

5.3.3. De doelstelling brengt een grote verantwoordelijkheid mee

Enkele respondenten die werkzaam zijn in de rechtspraktijk wijzen erop dat het feit dat de leerlingen iets meekrijgen van het rechtssysteem en de deelnemers ervan, een grotere verantwoordelijkheid met zich meebrengt voor de betrokkenen bij de jongerenrechtbank. Wanneer een leerling de jongerenrechtbank als positief ervaart, zal het zijn beeld van het rechtssysteem ook positief kunnen beïnvloeden en *vice versa*.

> "Als het voor jongere als onrecht voelt wat er gebeurt op de jongerenrechtbank, dan kan hij een hekel krijgen aan de rechtspraak." (Respondent – jeugdbescherming)

In het licht daarvan is het positief te noemen dat zowel beschuldigden als benadeelden aangeven dat zij goed betrokken werden bij de zaak. Meerdere beschuldigden en benadeelden geven aan dat zij hun verhaal hebben kunnen doen en dat er naar hen geluisterd is (vgl. art. 12 IVRK, zoals dat in hoofdstuk 2 is besproken).

> "Ik vond het beter dat ze naar je luisteren en dan gaan ze bepalen wat je moet doen om het beter te maken. Dat vind ik eigenlijk goed, dat je samen bepaalt wat je moet doen." (beschuldigde)

> "Leerlingen zelf weten misschien beter hoe het is. Ik weet niet hoe het gaat bij een afdelingsleider, maar bij ons word je verdedigd door een advocaat. Je krijgt meer ruimte voor je eigen verhaal en wordt gestraft door mensen die je beter begrijpen." (lid jongerenrechtbank)

In dit verband wordt door verschillende leerlingen expliciet aangeven dat zij het belangrijk vinden dat de leden van de jongerenrechtbank de zaak serieus nemen. Eén geïnterviewde beschuldigde heeft hier een mindere positie ervaring mee. Hij geeft aan dat verschillende leerlingen van de jongerenrechtbank om zijn zaak moesten lachen. Hij geeft aan dat hij de rechters daardoor ook niet serieus nam. Hoewel deze ervaring niet representatief is voor de ervaringen van alle beschuldigden, brengt deze ervaring wel aan het licht dat ook hiervoor een grote verantwoordelijkheid ligt bij degenen die de leden van de jongerenrechtbank opleiden en begeleiden (zie ook par. 6.3).

5.3.4. Mogelijke aandachtspunten?

Voor de verwezenlijking van de doelstelling van de jongerenrechtbank om leerlingen kennis te laten opdoen van het rechtssysteem en zijn deelnemers, lijkt de groep van beschuldigden en de benadeelden bijzondere aandacht te verdienen. Het streven om ook beschuldigden en benadeelden kennis te laten opdoen van het rechtssysteem kan mogelijk nog effectiever worden gerealiseerd door voorafgaand en tijdens de zitting (nog) meer informatie te geven over de zitting zelf, de aanwezigen en hun rol. Ook is tijdens een interview geopperd om jongeren die als benadeelde of beschuldigde hebben deelgenomen aan de jongerenrechtbank na een goede afronding van de herstelmaatregelen actief te benaderen om zelf lid te worden van de jongerenrechtbank, zodat zij de kans krijgen om vanuit een andere rol deel te nemen aan de jongerenrechtbank en daarbij hun eerdere ervaring kunnen meenemen. Voorts is duidelijk naar voren gekomen dat de ambitie dat de leerlingen door deelname aan de jongerenrechtbank iets meekrijgen van het rechtssysteem en de deelnemers ervan, een grote verantwoordelijkheid meebrengt voor de trainers en begeleiders van de leden van de jongerenrechtbank.

5.4. Doelstelling 3: Leerlingen leren sociale vaardigheden als het organiseren, presenteren, motiveren en beslissen

Het aanleren van sociale vaardigheden, zoals het organiseren, presenteren, motiveren, beslissen en conflict oplossen, wordt door verschillende respondenten die werkzaam zijn in de jeugdstrafrechtspraktijk uitdrukkelijk benoemd als meerwaarde van de jongerenrechtbank.

> "Ik vind het heel belangrijk dat jongeren op die leeftijd iets leren over hoe je iets kunt oplossen, behalve een grote mond en vechten. Ik vind het belangrijk dat je ze alternatieven biedt voor wat ze thuis hebben meegekregen of wat ze in hun omgeving zien. Ik vind het ook belangrijk dat je jongeren leert zelfstandig te laten denken en niet met de meute meegaan, maar je mening op feiten baseren. Ik vind daarnaast het goed dat ze moeten leren over herstelrecht, dat een jongen die een keer op je schoenen spuugt niet per se je vijand is, maar dat je even in gesprek gaat en er samen uitkomt." (Respondent – officier van justitie)

> "Als jongens en meisjes die meedoen aan dit project ervaren hoe het is om knopen te moeten doorhakken over een bepaald geschil dan worden ze gedwongen goed erover na te denken en niet te handelen uit onderbuikgevoel. Hier heb je als rechter ook mee te maken. Zij zien ook dat je anders kan oordelen dan mensen aan de zijlijn." (Respondent – rechterlijke macht)

De vraag in hoeverre leerlingen daadwerkelijk sociale vaardigheden leren *doordat* ze aan de jongerenrechtbank deelnemen, is niet te beantwoorden aan de hand van interviews en observaties. Wel kan op basis van de observaties worden gesteld dat het format van de jongerenrechtbank leerlingen ertoe dwingt om sociale vaardigheden toe te passen, omdat zij met elkaar in gesprek moeten gaan, zich in elkaars standpunten moeten verplaatsen, belangen moeten afwegen en gezamenlijk tot een beslissing moeten komen. Tijdens het observatieonderzoek zijn voorbeelden van zaken langsgekomen waarbij dit heel vloeiend verliep en de jongeren echt zelf tot een oplossing zijn gekomen. Er zijn echter ook zaken geobserveerd waarbij dit minder goed verliep en de volwassen begeleider sterk zijn stempel drukte (dan wel moest drukken) op de behandeling van de zaak en op de uiteindelijke beslissing.

5.4.1. Welke vaardigheden leren leerlingen door deelname aan de jongerenrechtbank?

Tijdens de interviews noemen verschillende leden van de jongerenrechtbank, in reactie op de vraag wat voor hen de meerwaarde is van deelname aan de jongerenrechtbank, dat zij door deze deelname communicatievaardigheden en conflictoplossingsvaardigheden hebben opgedaan. Voorts is tijdens interviews ook specifiek gevraagd aan leerlingen en schoolpersoneel of jongeren door deelname aan de jongerenrechtbank vaardigheden opdoen. Ook in reactie op deze vraag worden communicatievaardigheden genoemd, zoals het actief luisteren, samenvatten en doorvragen. Ook wordt het leren omgaan met meningsverschillen genoemd als vaardigheid die de leerlingen leren door deelname aan de jongerenrechtbank. Evenals het leren om verlies te nemen en om te leren van fouten. Andere vaardigheden die worden genoemd zijn argumenteren, bemiddelen, samenwerken en het maken van afwegingen. Een zorgcoördinator van een school noemt ook dat leerlingen leren om sociaal en moreel te redeneren. Een lid van de jongerenrechtbank stelt:

> "Je leert heel veel op sociaal gebied en hoe je moet doorvragen, hoe je oogcontact moet maken en hoe je iemand een vertrouwd gevoel moet geven." (lid jongerenrechtbank)

Verschillende respondenten merken evenwel op dat met name de leerlingen die lid zijn van de jongerenrechtbank vaardigheden aanleren. Volgens deze respondenten is de jongerenrechtbank in de praktijk niet primair gericht op het aanleren van vaardigheden van de beschuldigden en de benadeelden. Toch hebben meerdere beschuldigden aangegeven dat zij hebben geleerd om samen te werken, om iemand te vergeven en om na te denken over of een bepaalde gedraging verstandig is om te doen of niet.

5.4.2. Mogelijke aandachtspunten?

Voor wat betreft de verwezenlijking van de doelstelling van de jongerenrechtbank om leerlingen sociale vaardigheden aan te leren, spelen de volwassenen die de jongeren opleiden en de zittingen van de jongerenrechtbank begeleiden een cruciale rol. Het is belangrijk dat de begeleider steeds de juiste balans vindt door de leden van de jongerenrechtbank enerzijds voldoende sturing te geven, maar anderzijds genoeg ruimte te laten om zelf, gezamenlijk tot een oplossing te komen. Dit is een complexe rol waarvan de invulling ook per school lijkt te verschillen. Regelmatige intervisie tussen begeleiders van de jongerenrechtbanken van verschillende scholen, waarbij begeleiders bij elkaar meekijken en opbouwende feedback geven, kan mogelijk van meerwaarde zijn. Voorts verdient het ook aanbeveling de betrokken jongeren regelmatig om feedback te vragen op zowel de training als op de wijze waarop de zittingen worden begeleid. Verder zou kunnen worden bezien in hoeverre de mate en wijze van begeleiding beter op de betreffende scholen en leerlingen kan worden toegesneden. In dit kader heeft een interne begeleider van het pilotproject tijdens een interview opgemerkt dat er wat hem betreft behoefte is aan meer op het specifieke onderwijsniveau van de betreffende leerlingen toegesneden trainingsprogramma's voor de leden van de jongerenrechtbank (zie ook hoofdstuk 6). Tot slot verdienen de beschuldigden en benadeelden bijzondere aandacht. Dit vraagt om bezinning op de vraag hoe ook deze leerlingen zodanig kunnen worden voorbereid op en betrokken in de procedure van de jongerenrechtbank dat ook zij hun sociale vaardigheden optimaal kunnen ontplooien door deelname aan de jongerenrechtbank.

5.5. Doelstelling 4: Leerlingen ontwikkelen betrokkenheid bij de gemeenschap waarin zij leven

De vierde doelstelling beoogt de betrokkenheid van leerlingen bij de gemeenschap waarin zij leven te ontwikkelen. In deze paragraaf wordt allereerst kort ingegaan op hetgeen de respondenten zeggen over deze betrokkenheid van de leerlingen bij de schoolgemeenschap. Vervolgens wordt ingegaan op de vraag of de leden van de jongerenrechtbank een goede afspiegeling vormen van de gemeenschap en de bekendheid van de jongerenrechtbank bij de gemeenschap.

5.5.1. Burgerschapsvorming

De vraag in hoeverre leerlingen betrokkenheid bij de gemeenschap waarin zij leven ontwikkelen, is tijdens de interviews voornamelijk indirect ter sprake gekomen. In het kader van de betrokkenheid van de leerlingen bij de gemeenschap wordt door respondenten die werkzaam zijn bij scholen of in de jeugdstrafrechtspraktijk regelmatig gesproken over 'burgerschapsvorming,' waarbij de leerlingen leren inzien dat zij in relatie staan met de maatschappij. De leerlingen wordt inzicht gegeven in de consequenties van hun handelen voor henzelf en voor de gemeenschap.

> "Jongeren worden verantwoordelijk gemaakt hoe je met elkaar samenleeft en -werkt. Het is hun school, wij zijn te gast." (zorgcoördinator)

In de Handleiding wordt de visie van de school op burgerschapsvorming ook als criterium genoemd bij het bepalen van de geschiktheid van de zaak voor behandeling van de jongerenrechtbank. Op deze manier zou de jongerenrechtbank zich vormen naar de cultuur en omgeving waarin deze wordt ingezet.

De betrokkenheid bij de gemeenschap kan ook verder voeren dan alleen de schoolgemeenschap. Zo stelt een geïnterviewde officier van justitie:

> "Zelf inzicht krijgen van waarom is er iets gebeurt, met elkaar kijken hoe kunnen we dit oplossen. Als je dat leert en daar kundig in bent, dan levert dat een heel grote bijdrage aan de maatschappij, want er zijn heel veel volwassenen die dat nooit leren." (Respondent – officier van justitie)

Een lid van de jongerenrechtbank geeft aan dat hij, nadat hij 'rechter' was geweest in een zaak, een paar keer heeft gecheckt hoe het met de benadeelde ging en of de maatregelen die waren opgelegd hielpen. "Eerst zat de benadeelde altijd alleen in de pauzes en nu zie ik hem steeds vaker met andere leerlingen zitten. Dat is wel fijn," aldus het lid van de jongerenrechtbank. Bij een andere zaak was hij advocaat van een leerling die niet geaccepteerd werd in de klas en iets gedaan had waardoor hij nog minder geaccepteerd werd. Hij heeft nu allemaal vrienden en dat vindt hij wel belangrijk. "Dat ze met een fijn gevoel naar school kunnen gaan, dat vind ik heel belangrijk."

5.5.2. Zijn de leden van de jongerenrechtbank een goede afspiegeling van de gemeenschap?

Een lid van de jongerenrechtbank noemt als verbeterpunt dat ook leerlingen van andere opleidingsniveaus betrokken moeten worden als leden voor de jongerenrechtbank. Volgens deze respondent worden op zijn school vooral leerlingen die op havo of vwo zitten uitgenodigd om opgeleid te worden tot lid van de jongerenrechtbank. De leerlingen worden in het derde jaar pas gevraagd voor de jongerenrechtbank, terwijl de leerlingen die op het vmbo zitten in het vierde jaar examen doen. Het geïnterviewde lid van de jongerenrechtbank vindt dat ook die leerlingen erbij betrokken moeten worden, ook al hebben zij er iets meer moeite mee. Voorts geeft een ander lid van de jongerenrechtbank tijdens een interview aan dat er wat meer naar de huidskleur van de leden van de jongerenrechtbank moet worden gekeken op zijn multiculturele school, zodat de jongerenrechtbank een goede weerspiegeling vormt van de leerlingen op de school. Het is niet gezegd dat deze uitspraken voor alle leerlingen en scholen opgaan, maar de uitspraken laten wel zien dat deze leerlingen het belangrijk vinden dat de jongerenrechtbank een goede afspiegeling vormt van de schoolgemeenschap.

Een ander aandachtspunt dat in een interview door een rector naar voren wordt gebracht is dat er meer taken bij de interne begeleiders moeten worden gelegd die nu door externen worden uitgevoerd. De interne begeleiders hebben namelijk al een veel betere band met de leerlingen en kunnen de stof beter op maat maken voor de leerlingen. Een interne begeleider heeft bovendien de wens uitgesproken dat het concept beter wordt afgestemd op de specifieke school en het opleidingsniveau van de betrokken leerlingen. Uit de interviews en observaties blijkt dat de sfeer of cultuur van de school inderdaad invloed heeft op de wijze waarop uitvoering wordt gegeven aan de jongerenrechtbank. Deze constatering lijkt de wens van de begeleider te ondersteunen.

5.5.3. De bekendheid van de jongerenrechtbank binnen de schoolgemeenschap

De bekendheid van de jongerenrechtbank binnen de schoolgemeenschap is door meerdere respondenten aan de orde gesteld. Sommige respondenten zijn van mening dat de jongerenrechtbank goed bekend is op school, terwijl anderen hebben aangegeven dat de bekendheid verbetering behoeft. De algemene lijn lijkt te zijn dat de jongerenrechtbank bij docenten wel goed bekend is, maar bij de leerlingen minder. Over het algemeen vinden respondenten dat de bekendheid vergroot moet worden. Het bestaan van de jongerenrechtbank zelf, maar ook hetgeen de jongerenrechtbank doet en hoe dit in zijn werk gaat, moet volgens respondenten bekender worden.

> "Kinderen weten niet echt wat het idee van herstelrecht is. Dan komt het over als een redelijk slappe maatregel." (interne begeleider)

Verschillende respondenten hebben nagedacht over mogelijke manieren om de bekendheid van de jongerenrechtbank te vergroten. In een school gaan de leden van de jongerenrechtbank een openbare zitting houden in de aula voor onderbouwleerlingen, waarbij een 'echte' jongerenrechtbankzitting wordt nagespeeld. Andere respondenten noemen dat het inzetten van leerlingen bij de voorlichtingen in de klassen en bij de docenten en afdelingsleiders over de jongerenrechtbank belangrijk is. Verschillende scholen hebben hier ook al mee geëxperimenteerd.

Een respondent merkt op dat het hebben van een zaak ook de bekendheid van de jongerenrechtbank vergroot. Een zaak kan namelijk leiden tot meer enthousiasme onder de leerlingen als het gaat om de jongerenrechtbank. Vergroting van de bekendheid zal ook leiden tot een vergroting van het aantal zaken dat voor de van de jongerenrechtbanken zal worden gebracht en de jongerenrechtbank zal daarmee ook serieuzer worden genomen. Een geïnterviewde zorgcoördinator geeft voorts aan dat leerlingen beter geïnformeerd moeten worden over de jongerenrechtbank, zodat zij ook meer inspraak krijgen wanneer zij willen dat er een zaak door de jongerenrechtbank wordt behandeld. De jongeren- of leerlingenraad zou hier ook aan bij kunnen dragen, aldus deze zorgcoördinator.

5.5.4. Mogelijke aandachtspunten?

Voor wat betreft de verwezenlijking van de doelstelling van de jongerenrechtbank om de betrokkenheid van leerlingen bij de gemeenschap waarin zij leven te ontwikkelen, zijn uit de bevindingen een aantal aandachtspunten naar voren gekomen.

Een eerste aandachtspunt betreft de samenstelling van de jongerenrechtbank. Door enkele leerlingen is er tijdens de interviews expliciet op gewezen dat zij het belangrijk vinden dat de jongerenrechtbank een afspiegeling vormt van de schoolgemeenschap, zowel voor wat betreft opleidingsniveau als etnische en culturele achtergrond, dan wel huidskleur.

Ten tweede is de bekendheid van de jongerenrechtbank binnen de schoolgemeenschap volgens meerdere respondenten een belangrijk aandachtspunt. Niet alleen het begrip jongerenrechtbank, maar ook de invulling ervan moet beter onder de aandacht komen van leerlingen, docenten en afdelingsleiders. De jongeren zelf kunnen hierbij een grote rol spelen.

5.6. Afsluitende reflecties

In dit hoofdstuk stond de vraag centraal in hoeverre de vier educatieve, op conflictoplossing gerichte doelstellingen van het pilotproject Jongerenrechtbanken naar de beleving van de betrokkenen bij het project – leerlingen, medewerkers van de scholen en externe betrokkenen (ketenpartners) – worden verwezenlijkt. Geconcludeerd kan worden dat de meeste respondenten zich op het standpunt stellen dat één of meer van deze doelstellingen zodanig wordt verwezenlijkt dat de jongerenrechtbank meerwaarde heeft binnen de schoolgemeenschap. Verschillende respondenten bevestigen dat jongeren door deelname aan de jongerenrechtbank leren om verantwoordelijkheid te nemen voor het oplossen van conflicten en de schade zelf te herstellen. Ook wordt door meerdere respondenten bevestigd dat leerlingen door deelname aan de jongerenrechtbank op een actieve en positieve manier het rechtssysteem en zijn deelnemers leren kennen en sociale vaardigheden ontwikkelen. Ook lijkt de jongerenrechtbank te kunnen bij dragen aan de betrokkenheid van jongeren bij de schoolgemeenschap. Dit zijn ook vanuit kinderrechtenperspectief belangrijke bevindingen die een beeld geven van de bijdrage die de jongerenrechtbank kan leveren aan het effectief realiseren van het recht op onderwijs (art. 28 en 29 IVRK), dat volgens het Kinderrechtencomité ook bestaat uit het bijbrengen van nuttige vaardigheden, zoals het leren nemen van weloverwogen beslissingen en het oplossen van conflicten op een niet gewelddadige wijze (zie par. 2.3).

Dit gezegd hebbende, is in dit hoofdstuk ook geconstateerd dat de verwezenlijking van deze doelstellingen naar de beleving van de betrokkenen mogelijk (nog) niet optimaal is. Per doelstelling zijn in de bovenstaande paragrafen concrete aandachtspunten geformuleerd die uit de observaties en interviews naar voren zijn gekomen. Het verdient aanbeveling dat deze aandachtspunten worden meegenomen in de verdere ontwikkeling van de jongerenrechtbank. Hiermee kan de meerwaarde van de jongerenrechtbank als educatieve methode voor conflictoplossing binnen de schoolgemeenschap mogelijk worden versterkt en kan nog beter worden aangesloten bij de uitgangspunten die voortvloeien uit het kinderrecht op onderwijs uit artikelen 28 en 29 IVRK, waarmee ook de kinderrechtelijke legitimatie van de jongerenrechtbank kan worden verstevigd.

In het concluderende hoofdstuk 7 wordt nader ingegaan op de vraag hoe de verwezenlijking van de educatieve, conflictoplossingsgerichte doelstellingen van de jongerenrechtbank zich verhouden tot de doelstelling van de jongerenrechtbank om een alternatief te bieden voor een

formele afdoening via het jeugdstrafrecht. Eerst wordt echter in het volgende hoofdstuk stilgestaan bij de vraag of de jongerenrechtbank ook in andere instituties dan de school zou kunnen worden ingebed.

6. Uitbreiding van de jongerenrechtbank?

6.1. Inleiding

Het pilotproject Jongerenrechtbanken loopt momenteel bij vier middelbare scholen in Amsterdam. In dit hoofdstuk wordt – aan de hand van de interviews die gehouden zijn met leerlingen, docenten, rectors, zorgcoördinatoren, interne en externe projectbegeleiders en ketenpartners – gekeken naar vraag of jongerenrechtbanken breder zouden moeten worden uitgezet op meer (of zelfs alle) middelbare scholen in Nederland (par. 6.2) en of er nog andere institutionele inbeddingen van de jongerenrechtbank – bijvoorbeeld bij sportverenigingen – denkbaar zijn (par. 6.3). Het hoofdstuk wordt afgesloten met een korte reflectie op de mogelijkheid en wenselijkheid van uitbreiding van de jongerenrechtbank (par. 6.4).

6.2. Zouden alle scholen een jongerenrechtbank moeten hebben?

De meeste respondenten – leerlingen, schoolpersoneel en professionals uit de rechtspraktijk – beantwoorden de vraag of elke school in Nederland een jongerenrechtbank zou moeten hebben om conflicten op school op te lossen over het algemeen positief, mits het goed wordt opgezet en ingericht en er voldoende tijd in wordt gestoken (vgl. de positieve percepties en ervaringen zoals beschreven in hoofdstukken 4 en 5). Voor verschillende respondenten die werkzaam zijn in de jeugdstrafrechtspraktijk is het antwoord op deze vraag wel sterk afhankelijk van de positie die de jongerenrechtbank dan zou krijgen ten opzichte van het formele jeugdstrafrecht (vgl. hoofdstuk 4).[122] Verder geven leerlingen en respondenten van de scholen aan het belangrijk te vinden dat de kwaliteit wordt gewaarborgd en dat er genoeg mensen beschikbaar moeten zijn om trainingen te geven en de jongeren te begeleiden. Een lid van de jongerenrechtbank vindt het belangrijk dat er een goede selectieprocedure komt voor wat betreft de leerlingen die tot de jongerenrechtbank toe willen treden. Verder geven verschillende respondenten aan dat het wel een eigen keuze van de school moet zijn om een jongerenrechtbank in te stellen.

> "Het is belangrijk dat het op vrijwillige basis gaat en dat er een interne trekker is die er tijd voor vrij kan maken. Als je het goed wilt neerzetten, dan is de rol van interne trekker heel belangrijk. Op alle scholen een jongerenrechtbank moet geen doel op zich zijn, maar moet worden gedaan omdat ze het willen." (interne begeleider)

Een lid van de jongerenrechtbank geeft aan dat het breder uitzetten van de jongerenrechtbank bij meerdere scholen het mogelijk maakt om van elkaar te leren. Verder valt op dat meerdere leerlingen die als beschuldigde bij de jongerenrechtbank betrokken waren de vraag of alle scholen een jongerenrechtbank moeten hebben, bevestigend beantwoorden:

> "In heel Nederland, op elke school een jongerenrechtbank, dat is de toekomst!" (beschuldigde)

> "Dat zou de wereld echt verbeteren, met elke situatie kan je het goed oplossen." (beschuldigde)

Ook een aantal professionals uit de jeugdstrafrechtpraktijk is enthousiast over het introduceren van een jongerenrechtbank op alle scholen in Nederland. Een geïnterviewde rechter geeft bijvoorbeeld aan een sterk geloof te hebben in het concept van de jongerenrechtbank en de achterliggende gedachte ervan. Deze rechter heeft ook de hoop uitgesproken dat meer scholen zich aansluiten.

[122] Zoals reeds in hoofdstuk 4 naar voren is gekomen, is dit afhankelijk van onder andere de percepties over de kerndoelstelling van de jongerenrechtbank, de rol van de politie, het soort zaken dat geschikt wordt bevonden voor een behandeling door de jongerenrechtbank en de rechtswaarborgen en werkprocessen die daarop van toepassing zouden moeten zijn.

Voorts hebben verschillende respondenten het idee geopperd om de jongerenrechtbanken te clusteren door één jongerenrechtbank voor meerdere scholen in te stellen.

> "Jongerenrechtbanken in heel Nederland is niet per se nodig, maar misschien wel geclusterd. Want jongeren van andere scholen kunnen misschien beter andere jongeren straffen." (lid jongerenrechtbank)

> "De vraag is of het de bedoeling is dat kinderen op een school berecht worden door kinderen op dezelfde school. Ik heb het idee dat je dat breder moet trekken en moet zeggen dat kinderen berecht moeten worden door kinderen." (advocaat)

Dit clusteren zou ook een oplossing kunnen bieden voor het probleem dat er momenteel te weinig zaken zijn, aldus een schoolmedewerker. De leden van de jongerenrechtbanken op scholen waar te weinig zaken zijn, krijgen hierdoor op dit moment te weinig kans om het behandelen van een zaak in de vingers te krijgen. Door een poule te creëren van verschillende scholen, krijg je beter getrainde leerlingen, omdat zij meer ervaring op kunnen doen. Dit zal ook de kwaliteit van de uitspraak en het proces kunnen verbeteren, aldus een advocaat. Die poule van verschillende scholen moet wel een goede weerspiegeling zijn van de verschillende leerniveaus, aldus een respondent van de jeugdbescherming. Hij is van mening dat het niet werkt om vmbo-leerlingen en vwo-leerlingen over elkaar te laten rechtspreken: "Bij jongeren draait het om respect, anders trekken ze er niks van aan. Macht, respect zit er aan vast."

Tegelijkertijd wordt door sommige respondenten opgemerkt dat het dan niet meer leerlingen van de eigen school zijn die voor de jongerenrechtbank komen en dat het dan misschien een ander effect gaat hebben. Het is de vraag of de jongerenrechtbank dan nog voldoende tegemoet komt aan haar doelstelling om de betrokkenheid van leerlingen bij, en de cohesie binnen de eigen schoolgemeenschap te versterken (zie par. 5.5). De kans bestaat dat de jongerenrechtbank dan weer verder van de leerlingen afstaat. Meerdere respondenten geven aan dat de jongerenrechtbank op de ene school nuttiger zal zijn dan op de andere school. Dit is ook goed terug te zien bij de vier scholen waar het pilotproject is uitgerold: op de ene school komt de pilot beter van de grond en komen er meer zaken voor de jongerenrechtbank dan op de andere school. Een advocaat acht het mogelijk dat de omgangsnormen per school verschillen en dat de zwaarte van de feiten die op de scholen voorkomen ook uiteen kunnen lopen. Een interne begeleider oppert het idee om het mogelijk te maken dat het concept per school afgestemd kan worden, bijvoorbeeld door scholen de vrijheid te geven om verschillende trainingsprogramma's in te kopen.

6.3. Zou de jongerenrechtbank ook in andere contexten geïntroduceerd moeten worden?

Tijdens de interviews is ook gesproken over de vraag of de jongerenrechtbank in andere contexten geïntroduceerd zou moeten worden, zoals bij sportverenigingen of buurthuizen. Hierover zijn de meningen verdeeld. Een aantal respondenten geeft aan dat er bij sportverenigingen en in wijken ook conflicten kunnen zijn en dat een jongerenrechtbank dan een goede oplossing kan bieden. Verder worden door respondenten zorginstellingen (met name instellingen van gesloten jeugdhulp), justitiële jeugdinrichtingen, basisscholen en 'mbo-scholen genoemd als mogelijke plekken waar een jongerenrechtbank kan worden ingesteld.

> "Je zou alle zaken van jongeren door een jongerenrechtbank af kunnen laten doen." (politie)

Andere respondenten leggen de nadruk op het verschil tussen een school en een vereniging. Zij noemen verschillende bezwaren tegen het introduceren van een jongerenrechtbank in andere contexten. Een lid van de jongerenrechtbank verwacht dat er op scholen vaker incidenten voorkomen. Ook geven meerdere respondenten aan dat je vijf dagen in de week op school zit, terwijl je op een sportvereniging maar een paar uur per week bij elkaar bent.

> “Hier [op school] zie je mensen elke dag. Het is dan wel handig om een goede band te hebben met bijna iedereen.” (beschuldigde)

Bovendien is het leeftijdsverschil tussen de jongste en oudste leerling op een school minder groot dan bij de meeste sportverenigingen. “Je gaat niet iemand van acht door een rechter laten beoordelen die achttien jaar is”, aldus een lid van de jongerenrechtbank. Verder geeft een respondent die werkzaam is op een school aan dat de jongerenrechtbank het beste past bij een school vanwege de educatieve aspecten ervan.

> “Het hele idee van het naspelen van een rechtspraak is onlosmakelijk verbonden met het onderwijs. Dat doe je niet met voetbalclubs. Het past meer bij een school. Het past bij een educatieve doelstelling.” (interne begeleider)

Ook een rechter noemt als grootste bezwaar tegen het introduceren van een jongerenrechtbank op bijvoorbeeld verenigingen dat de waarborgen die bij de jongerenrechtbank op de scholen gelden, niet verzekerd zijn. Op pedagogisch vlak ligt er bij een school veel meer verantwoordelijkheid dan bij een sportvereniging, aldus deze rechter. Ook een respondent van de RvdR vindt de jongerenrechtbank echt een “schoolding”, waarvan de educatieve doelstellingen onlosmakelijk zijn verbonden met het onderwijs. Deze respondent oppert zelfs om de jongerenrechtbank om te dopen tot een “schoolrechtbank”, omdat deze naam meer recht zou doen aan de context waarbinnen deze vorm van geschilbeslechting volgens hem zou moeten opereren. Een lid van de jongerenrechtbank vraagt zich bovendien af of de tijd en het geld die geïnvesteerd zouden moeten worden in het implementeren van jongerenrechtbanken in bijvoorbeeld sportverenigingen opwegen tegen de meerwaarde van het project. Er moet dan immers tijd en geld worden geïnvesteerd in het opleiden van de jongeren op sportverenigingen. Als de jongeren niet goed opgeleid worden om deel te nemen aan de jongerenrechtbank, wordt het namelijk niet serieus genomen, zo stelt ook een andere leerling.

Tot slot wijst een aantal respondenten erop dat bij bijvoorbeeld sportverenigingen en in andere verbanden al goede systemen bestaan, waaronder tuchtrechtspraak. Hierdoor is het volgens hen niet nodig is om een jongerenrechtbank in deze contexten te introduceren.

6.4. Uitbreiding van de jongerenrechtbank?

Samenvattend, is in dit hoofdstuk duidelijk geworden dat onder een groot deel van de respondenten in beginsel wel draagvlak lijkt te bestaan voor uitbreiding van de jongerenrechtbanken naar meer scholen in Nederland. Dit draagvlak is met name onder de professionals uit de jeugdstrafrechtspraktijk wel afhankelijk van de status die de jongerenrechtbank dan zou krijgen ten opzichte van het jeugdstrafrecht. Verder wordt hieraan door een aantal respondenten expliciet de voorwaarde gesteld dat deze uitbreiding niet ten koste zou mogen gaan van de kwaliteit van training en de uitvoering van de jongerenrechtbank. Dit betekent dat er tijd en geld geïnvesteerd zou moeten worden. In dit kader is geopperd om jongerenrechtbanken te clusteren, waardoor er voor meerdere scholen één jongerenrechtbank bestaat. Hier zijn echter ook bezwaren tegen geuit, omdat de jongerenrechtbank dan verder van de leerlingen en hun eigen schoolgemeenschap af komt te staan.

Over de vraag of de jongerenrechtbank ook zou moeten worden geïmplementeerd in andere institutionele contexten wordt onder de respondenten wisselend gedacht. Sommige respondenten zijn van mening dat de jongerenrechtbank uitgebreid kan worden naar bijvoorbeeld sportverenigingen, buurten of jeugdinstellingen. Anderen zien minder meerwaarde in het uitbreiden van de jongerenrechtbank naar andere contexten. Naast praktische bezwaren die zijn opgeworpen, stelt een aantal respondenten zich op een meer fundamenteel standpunt dat de jongerenrechtbank – gelet op het educatieve karakter daarvan – onlosmakelijk verbonden is met het onderwijs en dus uitsluitend een “schoolrechtbank” zou moeten zijn.

7. Conclusies en aanbevelingen

7.1. Inleiding

In dit rapport zijn de bevindingen gepresenteerd van het tweede deel van het evaluatieonderzoek naar de pilot Jongerenrechtbanken. Concreet is aan de hand van juridisch en empirisch onderzoek (observaties en interviews) gezocht naar antwoorden op de vraag wat de meerwaarde is van de jongerenrechtbank in de huidige (school-)maatschappelijke en jeugdstrafrechtelijke context in Nederland. Ook is getracht inzicht te verkrijgen in de mate waarin de vier educatieve, op conflictoplossing gerichte doelstellingen van het pilotproject Jongerenrechtbank naar de beleving van de betrokkenen (te weten: leerlingen, medewerkers van de school en externe betrokkenen) bij het project worden verwezenlijkt. Tevens is getracht om aandachtspunten in kaart te brengen die kunnen worden gebruikt om de uitvoering van de jongerenrechtbank (nog) beter te laten aansluiten bij de gestelde doelstellingen. In dit concluderende hoofdstuk worden, voortbouwend op de bevindingen uit de voorgaande hoofdstukken, antwoorden op deze onderzoeksvragen gepresenteerd.

In de kern luidt de conclusie dat de jongerenrechtbank een voor Nederland innovatief concept is waar veel betrokkenen (zowel jongeren als professionals) enthousiast over zijn en dat – ook vanuit kinderrechtenperspectief – een duidelijke meerwaarde kan hebben in de schoolmaatschappelijke context. Voor wat betreft de jeugdstrafrechtelijke aspecten en ambities van de jongerenrechtbank zitten er echter nog wel wat haken en ogen aan, hetgeen om nadere bezinning vraagt. Deze conclusie wordt in de navolgende paragrafen nader uitgewerkt.

In paragraaf 7.2 zal eerst worden ingegaan op de meerwaarde van de jongerenrechtbank in de (school-)maatschappelijke context. Vervolgens wordt in paragraaf 7.3 de vraag beantwoord hoe de jongerenrechtbank zich verhoudt tot het formele jeugdstrafrecht en wat de meerwaarde is (of zou kunnen zijn) ten opzichte van de bestaande afdoeningen. Duidelijk zal worden dat simultane verwezenlijking van zowel de educatieve, op conflictoplossing en herstel gerichte doelstellingen van de jongerenrechtbank als het doel om een kinderrechtenconform alternatief te bieden voor het formele jeugdstrafrecht een aantal spanningen in zich draagt. In paragraaf 7.4 zal daarom worden gezocht naar een mogelijke oplossing om deze spanningen het hoofd te bieden. Tot slot wordt in paragraaf 7.5 een overzicht gegeven van aandachtspunten voor de verdere ontwikkeling van de jongerenrechtbank, zoals die naar voren zijn gekomen uit het onderhavige onderzoek. De resultaten van dit onderzoek kunnen worden gebruikt om de pilot Jongerenrechtbanken verder te verbeteren en na te denken over het toekomstperspectief van de jongerenrechtbank in het voortgezet onderwijs en eventueel daarbuiten.

7.2. Meerwaarde in de (school-)maatschappelijke context?

In dit onderzoek is duidelijk geworden dat de grondslagen en doelstellingen van de jongerenrechtbank, als methode voor herstelgerichte conflictoplossing binnen scholen, goed aansluiten bij de uitgangspunten van een kinderrechtenconforme onderwijsomgeving (vgl. artt. 28 en 29 IVRK). Overeenkomstig de wens van het Kinderrechtencomité, beoogt de jongerenrechtbank kinderen belangrijke levensvaardigheden bij te brengen, waaronder het kunnen nemen van weloverwogen beslissingen en het op een niet gewelddadige wijze oplossen van conflicten. De jongerenrechtbank komt daarbij zelfs uitdrukkelijk tegemoet aan de aanbeveling van het Kinderrechtencomité om kinderen op school actief te betrekken in conflictoplossing door middel van '*peer counseling*' en in procedures die tot disciplinaire maatregelen kunnen leiden. Geconcludeerd kan worden dat hierin vanuit kinderrechtenperspectief een duidelijke meerwaarde van de jongerenrechtbank is gelegen.

Dat de jongerenrechtbank een meerwaarde heeft in de context van de schoolgemeenschap wordt ook herkend door veel geïnterviewde leerlingen en schoolpersoneel die betrokken zijn bij de uitvoering van het pilotproject Jongerenrechtbanken. Geconcludeerd kan worden dat de meeste

respondenten zich op het standpunt stellen dat tenminste één of meer van de educatieve, conflictoplossingsgerichte doelstellingen van de jongerenrechtbank zodanig wordt verwezenlijkt dat de jongerenrechtbank meerwaarde heeft binnen de schoolgemeenschap. Zo bevestigt een aantal respondenten dat jongeren door deelname aan de jongerenrechtbank leren om verantwoordelijkheid te nemen voor het oplossen van conflicten en de schade zelf te herstellen. Ook stellen meerdere respondenten dat leerlingen door deelname aan de jongerenrechtbank op een actieve en positieve manier het rechtssysteem en zijn deelnemers leren kennen en sociale vaardigheden ontwikkelen. Voorts brengen meerdere respondenten tijdens de interviews naar voren dat de jongerenrechtbank naar hun opvatting bijdraagt aan de betrokkenheid van jongeren bij de schoolgemeenschap. Hoewel op basis van deze bevindingen niet kan worden vastgesteld of de jongerenrechtbank 'effectief' is in het verwezenlijken van deze doelstellingen, is in elk geval wel gebleken dat de ervaringen van veel van de geïnterviewde leerlingen en schoolpersoneel met betrekking tot deze doelstellingen overwegend positief zijn. Tegelijkertijd is ook een aantal concrete verbeterpunten aangedragen door respondenten, dan wel naar voren gekomen uit de observaties. Deze aandachtspunten worden opgesomd in paragraaf 7.5.1.

Verder zijn de respondenten gevraagd of de jongerenrechtbank in hun optiek breder uitgezet moet worden onder middelbare scholen in Nederland. Hiervoor lijkt onder de meeste respondenten draagvlak te bestaan, mits deze uitbreiding niet ten koste gaat van de kwaliteit van de training en de uitvoering van de jongerenrechtbank. Verschillende respondenten uit de jeugdstrafrechtspraktijk stellen hun visie op de uitbreiding van de jongerenrechtbank naar meer scholen afhankelijk van de status die de jongerenrechtbank dan zou krijgen ten opzichte van het jeugdstrafrecht (zie par. 7.3). Over de vraag of de jongerenrechtbank ook een meerwaarde kan hebben in andere institutionele contexten dan de school wordt onder de respondenten wisselend gedacht. Sommige respondenten zijn van mening dat de jongerenrechtbank uitgebreid kan worden naar bijvoorbeeld sportverenigingen, buurten of jeugdinstellingen. Andere respondenten stellen zich op het standpunt dat het educatieve karakter van de jongerenrechtbank onlosmakelijk verbonden is met het onderwijs en zich dus zou moeten beperken tot het zijn van een "schoolrechtbank". In paragraaf 7.5.3 wordt een aantal concrete aandachtspunten benoemd die in overweging zouden moeten worden genomen bij de overdenking van de mogelijke uitbreiding van de jongerenrechtbank.

7.3. Meerwaarde in de jeugdstrafrechtelijke context?

Uit het onderzoek komt naar voren dat de doelstelling van de jongerenrechtbank om een alternatief te bieden voor het formele jeugdstrafrecht in beginsel goed aansluit bij de kinderrechtelijke uitgangspunten dat re-integratie van de jeugdige in zijn gemeenschap een centrale doelstelling moet zijn van het reageren op strafbare feiten die door jeugdigen zijn gepleegd (art. 40 lid 1 IVRK) en dat deze reactie, waar mogelijk, buiten het formele jeugdstrafrecht zou moeten plaatsvinden (art. 40 lid 3(b) IVRK). Wel is geconstateerd dat de werkwijze van de jongerenrechtbank momenteel niet volledig lijkt te voldoen aan de rechtswaarborgen die het internationale kinderrechtenkader stelt aan informele, buitengerechtelijke afdoeningen (ofwel '*diversion*'). Deze signalering brengt belangrijke aandachtspunten voor de verdere ontwikkeling van de jongerenrechtbank met zich mee, die in paragraaf 7.5.2 zullen worden benoemd.

Voorts eist het internationale kader van kinderrechten dat de jongerenrechtbank ook tegemoet komt aan de rechten van minderjarige slachtoffers. De jongerenrechtbank biedt een informele 'rechtsingang' voor minderjarige slachtoffers (ofwel benadeelden) om hun recht opeen 'effectieve remedie' te verwezenlijken, waarbij zij gespaard blijven van de mogelijke schadelijke effecten die betrokkenheid in een formeel strafproces voor hen met zich kunnen meebrengen (vgl. par. 2.5). Hiermee kan de jongerenrechtbank ook voor minderjarige slachtoffers van (lichte) strafbare feiten een meerwaarde hebben ten opzichte van het formele jeugdstrafrecht. Wel schrijft het kinderrechtenkader voor dat de procedure van de jongerenrechtbank, als informele, herstelrechtelijke afdoeningsmodaliteit, moet voldoen aan bepaalde minimumwaarborgen voor

minderjarige slachtoffers. Hieraan lijkt de huidige werkwijze van de jongerenrechtbank deels wel, maar deels ook niet te voldoen (zie wederom par. 7.5.2).

Ten opzichte van de huidige afdoeningsmogelijkheden in het Nederlandse jeugdstrafrecht heeft de jongerenrechtbank de meeste raakvlakken met de Halt-afdoening. Een belangrijk verschil met de Halt-afdoening is echter dat de jongerenrechtbank de zaak in de eigen (school)omgeving van de jeugdige beoogt af te doen, waarbij de beschuldigde samen met leeftijdsgenoten (mede) de verantwoordelijkheid draagt voor de afdoening. Gesteld kan worden dat de jongerenrechtbank vernieuwend is ten opzichte van de bestaande buitengerechtelijke afdoeningsmogelijkheden in het jeugdstrafrecht. De jongerenrechtbank beoogt – anders dan Halt – strafbare feiten die zijn gepleegd door jeugdigen af te doen zonder dat er formeel aangifte wordt gedaan bij de politie, om jeugdigen buiten het formele strafrecht te houden. Hiermee neemt de jongerenrechtbank een wat paradoxale positie in ten opzichte van het formele jeugdstrafrecht, want de vaste werkwijze van de jongerenrechtbank schrijft wel voor dat bij afdoening van een incident dat als strafbaar feit in de zin van het Wetboek van Strafrecht is aan te merken contact wordt opgenomen met de politie en dat daarvan een registratie wordt opgenomen in het registratiesysteem van de politie. Dit roept vragen op over de rechtspositie van de jeugdige beschuldigde die te maken krijgt met de jongerenrechtbank. Anders dan bijvoorbeeld de Halt-afdoening, heeft de jongerenrechtbank geen wettelijke basis, is er geen andere formele regelgeving ontwikkeld, is het systeem van '*checks and balances*' uit het formele jeugdstrafrecht (bijvoorbeeld de afbakening en scheiding van bevoegdheden van de politie, de officier van justitie en Bureau Halt) niet of nauwelijks van toepassing op de jongerenrechtbank en ontleent de jeugdige geen rechten aan het feit dat hij formeel als verdachte is aangemerkt in een strafrechtelijke procedure (vgl. par. 2.4.1). Hiermee lijkt de rechtspositie van de jeugdige beschuldigde in de pilot Jongerenrechtbanken, zoals gezegd, niet volledig aan de internationale eisen te voldoen (zie wederom par. 7.5.2).

Uit het empirische onderzoek blijkt voorts dat de percepties van professionals uit de jeugdstrafrechtspraktijk over de positie van de jongerenrechtbank ten opzichte van het formele jeugdstrafrecht uiteenlopen (zie hoofdstuk 4). Deze uiteenlopende percepties lijken samen te hangen met de verschillende opvattingen over de kerndoelstelling van de jongerenrechtbank, de rol van de politie, het soort zaken dat geschikt wordt geacht voor behandeling door de jongerenrechtbank en de rechtswaarborgen en werkprocessen die daarop van toepassing zouden moeten zijn. De uiteenlopende percepties van professionals uit de rechtspraktijk over de positie van de jongerenrechtbank ten opzichte van het jeugdstrafrecht geven er in elk geval blijk van dat de status en de kerndoelstelling van de jongerenrechtbank aan duidelijkheid hebben te winnen.

7.4. Eén jongerenrechtbank; twee toeleidingsroutes?

De bovengenoemde onderzoeksbevindingen laten zien dat er behoefte is aan herbezinning op de doelstellingen en ambities van de jongerenrechtbank. De uiteenlopende opvattingen van de respondenten over de doelstellingen van de jongerenrechtbank roepen de vraag op of de jongerenrechtbank zich primair moet profileren als een alternatief voor het formele jeugdstrafrecht en zich zodoende zal moeten positioneren in het justitiële werkveld of dat de jongerenrechtbank vooral een educatieve dan wel burgerschapsvormende aangelegenheid moet zijn die zich primair zou moeten toeleggen op het doel van herstelgerichte conflictoplossing in de (school)gemeenschap. Als de jongerenrechtbank wil vasthouden aan de huidige, ogenschijnlijk tweeledige doelstelling – dus zowel een alternatief bieden voor het jeugdstrafrecht als een vorm voor conflictoplossing bieden op scholen – dan vraagt ook dat om herbezinning, omdat deze tweeledige doelstelling een inherente spanning met zich brengt. Enerzijds vereist de doelstelling van de jongerenrechtbank om incidenten op school op een informele, educatieve en herstelgerichte wijze op te lossen dat de procedure van de jongerenrechtbank niet te veel wordt geformaliseerd. Anderzijds vereist de doelstelling van de jongerenrechtbank om strafbare feiten buiten het jeugdstrafrecht af te doen dat de procedure van de jongerenrechtbank met bepaalde formele rechtswaarborgen is omkleed.

Om deze spanning het hoofd te bieden, zou een oplossingsrichting kunnen worden gevonden in de toeleiding naar de jongerenrechtbank, door in dat stadium een duidelijker onderscheid te maken tussen zaken die echt intern kunnen worden afgehandeld binnen de school en zaken waarbij melding bij de politie wenselijk of zelfs noodzakelijk wordt geacht. Voorstelbaar is om de toeleiding van zaak naar de jongerenrechtbank zo te regelen dat twee routes expliciet worden onderscheiden: (1) de informele, 'interne route', en (2) de formele, 'jeugdstrafrechtelijke route'.

De *interne route* naar de jongerenrechtbank is bedoeld voor incidenten op school die vragen om een herstelrechtelijke interventie, maar waarvan de benadeelde, de ouders en/of de school het niet nodig vinden om de politie daarvan op de hoogte te stellen. Het kan dan gaan om incidenten die volgens het Wetboek van Strafrecht niet als strafbaar feit kunnen worden gekwalificeerd, maar ook om incidenten die wel als (licht) strafbaar feit zouden kunnen worden gekwalificeerd.[123] Naar het uitgangspunt van informele conflictbeslechting worden de incidenten die via deze route naar de jongerenrechtbank worden geleid volledig intern afgehandeld binnen de schoolgemeenschap, *zonder* melding bij de politie. Het is dan dus de school die in samenspraak met de beschuldigde en de benadeelde (en hun ouders) bepalen of de zaak naar de jongerenrechtbank gaat, zonder inmenging van de politie. Deze route heeft als voordeel dat de jongerenrechtbank haar informele karakter kan behouden, hetgeen door veel respondenten als een belangrijke kracht van de jongerenrechtbank wordt beschouwd. De zaak blijft dan immers volledig weg bij het formele jeugdstrafrecht, waardoor de procedure bij de jongerenrechtbank niet op basis van internationale kinderrechten hoeft te voorzien in formele, strafrechtelijke rechtswaarborgen, zoals toegang tot een advocaat. Als deze route naar de jongerenrechtbank wordt gevolgd, staat het doel van educatieve en herstelgerichte conflictoplossing binnen de schoolgemeenschap centraal. Dat hiermee ook een aangifte bij de politie wordt voorkomen kan een bijkomend voordeel zijn, maar is dan niet de primaire legitimatie en doelstelling van de behandeling van de zaak door de jongerenrechtbank. In deze route is de jongerenrechtbank echt een "schoolrechtbank", bedoeld voor interne geschilbeslechting en educatieve doeleinden. Uiteraard blijven de algemene kinderrechtelijke beginselen die ten grondslag liggen aan het IVRK, waaronder het non-discriminatie beginsel (art. 2), het uitgangspunt dat het belang van het kind een eerste overweging moet zijn (art. 3) en het recht op participatie (art. 12), onverkort van toepassing op deze route.

De *jeugdstrafrechtelijke route* naar de jongerenrechtbank is bedoeld voor incidenten op school die vragen om een herstelrechtelijke interventie, maar waarbij de benadeelde, de ouders en/of de school wel de noodzaak voelen om de politie daarvan op de hoogte te stellen. Door de politie te betrekken bij de afdoening van een strafbaar feit via de jongerenrechtbank komt de zaak in feite in het jeugdstrafrecht terecht en krijgt de procedure bij de jongerenrechtbank het karakter van een vorm van informele, buitengerechtelijke afdoening, zoals bedoeld in artikel 40 lid 3(b) IVRK ('*diversion*'). Dit brengt mee dat deze procedure aan bepaalde formele strafrechtelijke waarborgen moet voldoen, zoals toegang tot rechtsbijstand, proportionaliteit en '*checks and balances*' in de besluitvorming (bijvoorbeeld de spreiding van beslis- en uitvoeringsbevoegdheden en het bestaan van controlemechanismen). Deze kinderrechtelijke waarborgen zijn zodanig vervlochten met het formele jeugdstrafrecht, dat het moeilijk denkbaar is om deze waarborgen buiten het formele jeugdstrafrecht te kunnen garanderen. Het verdient dan ook serieuze overweging om in de werkwijze van de jongerenrechtbank op te nemen dat in dergelijke gevallen de formele jeugdstrafrechtelijke route wordt doorlopen, inhoudende dat de school, de benadeelde en/of de ouders aangifte doen, waarna de politie of de officier van justitie (na op ZSM te zijn geïnformeerd door de RvdK over eventuele zorgen rondom de jeugdige) kan beslissen om de zaak door te verwijzen naar de jongerenrechtbank, eventueel via Bureau Halt. Denkbaar is dat de jongerenrechtbank wordt gebruikt om concreet invulling te geven aan de Halt-afdoening. Een dergelijke constructie waarin Bureau Halt de invulling van de afdoening als het ware uitbesteed aan

[123] Hiermee wijkt dit voorstel af van de huidige werkwijze in de Handleiding en de afspraken die zijn vastgelegd in het convenant tussen de Pilot Jongerenrechtbanken en de politie, waarin staat dat de schoolcoördinator in geval van een (vermoedelijk) strafbaar feit contact opneemt met de politie.

de jongerenrechtbank heeft als voordeel dat de bestaande wettelijke basis, aanvullende regelgeving en werkprocessen van Halt dan de kaders vormen waarbinnen de jongerenrechtbank opereert. Hierdoor wordt de rechtspositie van jeugdige beschuldigden bij de jongerenrechtbank verstevigd en meer in lijn gebracht met de eisen die het kinderrechtenkader stelt aan '*diversion*' (vgl. par. 2.4 en 3.3.1). Als deze route naar de jongerenrechtbank wordt gevolgd, heeft de jongerenrechtbank als primaire doelstelling om een jeugdstrafzaak – evenals de Halt-afdoening – zoveel mogelijk buiten het formele jeugdstrafrecht af te doen en justitiële documentatie te voorkomen.

Door deze routes expliciet uit elkaar te trekken, ontstaat meer duidelijkheid over de status en doelen van de jongerenrechtbank en de verhouding tot het formele jeugdstrafrecht. Met deze oplossingsrichting wordt tegemoet gekomen aan zowel de behoefte aan informele procedures voor het afdoen van incidenten op school als aan de kinderrechtelijke noodzaak van (strafrechtelijke) waarborgen zodra de jongerenrechtbank echt als een alternatief voor jeugdstrafrechtelijke afdoening wordt gebruikt en de politie erbij wordt betrokken. In het voorgestelde model kan de *interne route* uitkomst bieden om de meerwaarde van de jongerenrechtbank voor informele conflictoplossing binnen de schoolgemeenschap en andere educatieve doeleinden zo optimaal mogelijk te benutten, zonder dat de procedure van de jongerenrechtbank en de route daar naartoe al te veel hoeft te worden geformaliseerd en met strikte strafrechtelijke rechtswaarborgen hoeft te worden omkleed. De *jeugdstrafrechtelijke* route biedt uitkomst in zaken die zich weliswaar lenen voor behandeling door jongerenrechtbank, maar waarbij de benadeelde, de ouders en/of de school melding (lees: aangifte) bij de politie wenselijk achten, doordat een route wordt geboden die buitengerechtelijke afdoening van jeugdstrafzaken via de jongerenrechtbank mogelijk maakt zonder de kinderrechtelijke eisen die daaraan worden gesteld te veronachtzamen.

Deze oplossingsrichting is meermaals (impliciet) naar voren gebracht tijdens interviews met professionals uit de jeugdstrafrechtspraktijk en biedt concrete aanknopingspunten voor aanscherping van de toekomstvisie van de jongerenrechtbank in het voortgezet onderwijs en eventueel daarbuiten. Een bijkomend argument om een duidelijk onderscheid te maken tussen de 'interne variant' en de 'jeugdstrafrechtelijke variant', is dat hiermee ook meer duidelijkheid wordt geschapen over de overheidsdomeinen (respectievelijk onderwijs en justitie) waarbinnen de jongerenrechtbank kan worden geplaatst. Dit kan belangrijke aanknopingspunten bieden voor bijvoorbeeld de financiering en andersoortige ondersteuning van een eventuele uitbreiding van de jongerenrechtbanken. Speciale aandacht daarbij zou moeten uitgaan naar bescherming van het rechtsgelijkheidsbeginsel (vgl. art. 2 IVRK). Met andere woorden: als de jongerenrechtbank een structurele inbedding krijgt in het justitieveld en/of in het voortgezet onderwijs, hoe kan dan worden gewaarborgd dat jongeren in Nederland een gelijke toegang hebben tot de jongerenrechtbank? Dit vraagt om bezinning op de uitbreidingsmogelijkheden van de jongerenrechtbank (vgl. hoofdstuk 6). In de onderstaande paragraaf 7.5.3 wordt hiervoor een aantal aanknopingspunten aangereikt.

7.5. Aandachtspunten voor de verdere ontwikkeling van de jongerenrechtbank

De pilot Jongerenrechtbank heeft sinds het vorige evaluatieonderzoek niet stilgestaan. Zoals in paragraaf 1.3 reeds is beschreven, heeft de pilot in de afgelopen twee jaar verschillende aanpassingen en aanvullingen doorgevoerd in haar werkwijze, waarmee tegemoet is gekomen aan verschillende aanbevelingen uit het eerdere onderzoek. Voorts is uit het onderhavige onderzoek naar voren gekomen dat de meeste respondenten die betrokken zijn bij de jongerenrechtbank (leerlingen en professionals) overwegend positief zijn over deze pilot. Tegelijkertijd is uit het onderzoek – naast de in de bovenstaande paragrafen (7.2-7.4) beschreven spanningen in de werkwijze en doelstellingen van de jongerenrechtbank – een aantal concrete aandachtspunten naar voren gekomen die kunnen worden gebruikt om de pilot Jongerenrechtbanken verder te versterken.

In deze slotparagraaf wordt een overzicht gegeven van concrete aandachtspunten voor de verdere ontwikkeling van de jongerenrechtbanken, zoals die voortvloeien uit de in de voorgaande hoofdstukken gepresenteerde bevindingen van het juridische en empirische onderzoek. Hierbij moet worden benadrukt dat met name de aandachtspunten die zijn gebaseerd op persoonlijke ervaringen

en opvattingen van individuele respondenten niet per se generaliseerbare knelpunten of kritiekpunten hoeven zijn en daarom in het onderstaande bewust geen 'aanbevelingen' worden genoemd. Deze aandachtspunten moeten worden beschouwd als signaleringen waarover de Stichting Jongerenrechtbanken zelf verder kan nadenken.

Allereerst worden de aandachtspunten met betrekking tot de jongerenrechtbank in de educatieve context besproken (par. 7.5.1). Vervolgens worden de aandachtspunten die betrekking hebben op de jongerenrechtbank in jeugdstrafrechtelijke context weergegeven (par. 7.5.2). Tot slot worden enkele aandachtspunten aangestipt met betrekking tot de mogelijke uitbreiding van de jongerenrechtbanken naar een groter aantal scholen of naar andere institutionele contexten.

7.5.1. Aandachtspunten betreffende de jongerenrechtbank in (school) maatschappelijke context

Op basis van de bevindingen met betrekking tot de jongerenrechtbank in de (school) maatschappelijke context kan een aantal aandachtspunten worden geformuleerd. De aandachtspunten worden per doelstelling van het pilotproject weergegeven.

Leerlingen nemen verantwoordelijkheid voor hun handelen en herstellen de schade zelf

- Gelet op het herstelrechtelijke karakter van de jongerenrechtbank zou de aanwezigheid van de benadeelde ter zitting zoveel mogelijk bevorderd moeten worden.
- Middels een afsluitend gesprek met de beschuldigde en benadeelde kan de zitting worden geëvalueerd en kunnen eventuele verbeterpunten aan het licht komen. Dit gesprek zou gevoerd kunnen worden door de leerlingen die als advocaat optraden.
- Snelle doorlooptijden zullen bijdragen aan het bevorderen van het herstel van de relatie tussen de betrokken partijen en aan de educatieve meerwaarde van de jongerenrechtbank.
- De school dient de uitvoering van de opgelegde herstelmaatregelen zorgvuldig te monitoren en – indien nodig – nazorg te bieden aan de betrokkenen.

Leerlingen leren het rechtssysteem en zijn deelnemers kennen

- Het voorafgaand en tijdens de zitting verschaffen van meer informatie over de zitting zelf, de aanwezigen ter zitting en hun rol, kan er mogelijk aan bijdragen dat beschuldigden en benadeelden meer leren over het rechtssysteem en zijn deelnemers.

Leerlingen leren sociale vaardigheden als het organiseren, presenteren, motiveren en beslissen

- Het is van belang dat de bij de zitting aanwezige projectbegeleider steeds de juiste balans tracht te vinden tussen het sturen van de leden van de jongerenrechtbank enerzijds, en het bieden van genoeg ruimte om de jongeren zelf tot een oplossing te laten komen anderzijds. Regelmatige intervisie tussen begeleiders van de jongerenrechtbanken van verschillende scholen kan hierbij van meerwaarde zijn.
- Het verdient aanbeveling om de betrokken jongeren regelmatig om feedback te vragen op zowel de training als op de wijze waarop de zittingen worden begeleid.

Leerlingen ontwikkelen betrokkenheid bij de gemeenschap waarin zij leven

- Steeds moet er voor worden gezorgd dat de samenstelling van de jongerenrechtbank een goede afspiegeling vormt van de schoolgemeenschap.
- Tijdens de interviews is de suggestie opgeworpen dat meer taken die momenteel door externen worden uitgevoerd, op den duur bij de interne begeleiders kunnen worden gelegd, omdat zij hun begeleiding mogelijk beter zouden kunnen afstemmen op de leerlingen en de school. Het is aan de Stichting Jongerenrechtbank om hier verder over na te denken en eventueel in gesprek te treden met scholen.
- De bekendheid van de jongerenrechtbank – en het doel en de uitvoering daarvan – onder leerlingen, docenten en afdelingsleiders lijkt nog verder te kunnen worden versterkt. Hierbij

kunnen jongeren een grote rol spelen (zie de suggesties in par. 5.5.3). Grotere bekendheid leidt mogelijk tot meer zaken en zorgt ervoor dat de partijen duidelijkere verwachtingen hebben van de behandeling van hun zaak door de jongerenrechtbank en hierdoor ook beter geïnformeerd een beslissing kunnen nemen over deelname aan de jongerenrechtbank.

7.5.2. Aandachtspunten betreffende de jongerenrechtbank in jeugdstrafrechtelijke context

Naar aanleiding van het onderzoek naar het relevante internationale en nationale juridische kader en de afgenomen interviews en observaties, kunnen verschillende aandachtspunten worden geformuleerd die betrekking hebben op de jongerenrechtbank in de jeugdstrafrechtelijke context. Deze aandachtspunten hebben betrekking op de geschiktheid van zaken, de herstelmaatregelen, de rol van de politie en de aandacht voor de eventuele onderliggende problematiek.

De geschiktheid van een zaak voor een behandeling door de jongerenrechtbank

- Het internationale juridische kader vraagt om duidelijk afgebakende criteria op basis waarvan wordt beoordeeld of een zaak zich leent voor een buitengerechtelijke afdoening (ofwel '*diversion*') via de jongerenrechtbank. Deze criteria moeten onder meer fungeren als waarborgen tegen ongelijkheden en discriminatie in de behandeling en beoordeling van zaken (vgl. art. 2 IVRK). De Handleiding bevat een ruim geformuleerde, niet-limitatieve opsomming van "kleine strafbare feiten" en laat veel ruimte voor de beoordeling door de scholen zelf, hetgeen ertoe leidt dat de zaken die door de jongerenrechtbank behandeld worden sterk uiteenlopen. Het vereiste dat de school in geval van een (vermoedelijk) strafbaar feit de politie consulteert voordat de zaak wordt afgedaan door de jongerenrechtbank, vergt bovendien van de schoolcoördinator dat hij in staat is om te beoordelen of een incident als een strafbaar feit is te kwalificeren, terwijl de Handleiding daar nauwelijks sturing bij geeft (wanneer is een incident bijvoorbeeld wat de Handleiding noemt "strafrechtelijk pestgedrag"?). De Handleiding verdient op dit punt aandacht.
- Het is vraag of de beslisbevoegdheid voor het verwijzen van zaken naar de jongerenrechtbank voldoende is afgebakend en gereguleerd, zoals de bevoegdheden van de politie, officier van justitie en Bureau Halt in het formele jeugdstrafrecht ook zijn afgebakend en gespreid en openstaan voor controle ('*checks and balances*'). Bovendien is het twijfelachtig of de personen die betrokken zijn bij deze beoordeling en beslissing – of deze beslissing 'controleren' – voldoende distantie hebben ten opzichte van de pilot Jongerenrechtbanken om als waarborg te kunnen fungeren voor de rechten en belangen van de beschuldigde (vgl. de rol die magistraten vervullen in het formele jeugdstrafrecht). Daarbij komt dat consultatie van een advocaat door de beschuldigde ook geen onderdeel uitmaakt van het werkproces van verwijzing van zaken naar de jongerenrechtbank. De rechtspositie van de beschuldigde bij de jongerenrechtbank voldoet hiermee niet aan de kinderrechtelijke eisen met betrekking tot 'diversion' (art. 40 lid 3(b) IVRK). Het voorstel in paragraaf 7.4 om een 'interne route' en de 'jeugdstrafrechtelijke route' te creëren, beoogt hiervoor een oplossing aan te reiken.
- Tijdens de interviews is naar voren gebracht dat leerlingen momenteel weinig inspraak hebben in het bepalen van de geschiktheid van een zaak voor een behandeling door de jongerenrechtbank. Dit zou volgens sommige respondenten niet stroken met het uitgangspunt van de jongerenrechtbank dat de jongeren incidenten zoveel mogelijk zelf oplossen. Deze signalering verdient overdenking door de Stichting Jongerenrechtbanken.

Herstelmaatregelen

- Het internationale juridische kader vereist voldoende waarborgen die de proportionaliteit van de behandeling van een zaak door de jongerenrechtbank en de daarbij op te leggen maatregelen moeten garanderen. Hierbij valt op dat het Trainingsprogramma weliswaar een

maximumduur verbindt aan bepaalde maatregelen, maar niet aan alle maatregelen. Ook lijkt de cumulatie van herstelmaatregelen niet te worden begrensd, terwijl er in de praktijk vaak meerdere maatregelen worden opgelegd. Het waarborgen van de proportionaliteit is dan ook een belangrijk aandachtspunt.

- Tijdens een interview is door een respondent van de RvdK de zorg geuit dat niet is gewaarborgd dat de herstelmaatregelen die worden opgelegd door de jongerenrechtbank voldoen aan de wetenschappelijk onderbouwde voorwaarden voor effectief ingrijpen (de *What Works*-beginselen). Het is de vraag of dit van de leden van de jongerenrechtbank kan worden verwacht. Niettemin kan overwogen worden om de *What Works*-beginselen een plaats te geven in het Trainingsprogramma.
- Tijdens de geobserveerde zittingen van de jongerenrechtbank werden herhaaldelijk herstelmaatregelen opgelegd, terwijl de beschuldigde en benadeelde tijdens de zitting hadden aangegeven dat de situatie reeds hersteld was en het opleggen van herstelmaatregelen wat hen betreft niet nodig was. Deze signalering geeft aanzet tot (her)bezinning op de vraag of de jongerenrechtbank gebonden zou moeten zijn aan hetgeen door de beschuldigde en benadeelde wordt aangedragen over wat nodig is voor het herstel van hun relatie of dat de jongerenrechtbank onafhankelijk herstelmaatregelen moet kunnen opleggen. Het ligt op de weg van Stichting Jongerenrechtbank om hierover een visie te ontwikkelen.

De rol van de politie

- De vraag of zaken die door de jongerenrechtbank worden behandeld bij de politie moeten worden geregistreerd, verdient aandacht. Het registreren van jongeren als beschuldigde zonder dat aangifte is gedaan, impliceert dat zij wel als beschuldigde in het registratiesysteem van de politie terechtkomen, maar niet over de rechten en waarborgen beschikken van een verdachte waartegen wel aangifte is gedaan en waarover hij op grond van het kinderrechtenkader (art. 40 lid 3(b) IVRK) zou moeten beschikken. Het voorstel in par. 7.4 beoogt hiervoor een oplossing aan te reiken (vgl. de 'jeugdstrafrechtelijke route').
- Meer specifiek vergt de registratie van de deelname als benadeelde aan de jongerenrechtbank vanuit internationaal kinderrechtenperspectief een kritische blik. De privacy van het minderjarige slachtoffer moet worden gewaarborgd en bovendien moet worden voorkomen dat hij aanvullende schade oploopt als gevolg van het proces.
- Uit de interviews is naar voren gekomen dat niet alle beschuldigen en benadeelden zich ervan bewust waren dat hun deelname aan een zaak bij de jongerenrechtbank door de politie is geregistreerd. Deze signalering betreft een belangrijk aandachtspunt voor de Stichting Jongerenrechtbanken en geeft aanleiding om de wijze waarop jongeren in de praktijk worden geïnformeerd over de politieregistraties nog eens kritisch tegen het licht te houden.
- De registraties van de deelnemers aan de jongerenrechtbank blijven in beginsel vijf jaar bewaard in het registratiesysteem van de politie. Op basis van het internationale kinderrechtenkader zou deze termijn moeten worden verkort tot maximaal één jaar.

Oog voor de eventuele onderliggende problematiek

- Er dient voldoende oog te zijn voor de onderliggende problematiek bij de jongeren die in aanraking komen met de jongerenrechtbank. Uit de interviews is gebleken dat de betrokkenheid van de zorgcoördinator bij de jongerenrechtbank per school kan verschillen en bij één school zelfs volledig afwezig was. Dit is een belangrijk aandachtspunt.
- Uit het kinderrechtenkader volgt dat in zaken waarin sprake is van een vorm van geweld, waardoor het minderjarige slachtoffer mogelijk fysieke of geestelijke schade heeft opgelopen, aandacht moet zijn voor de mogelijke behoefte van de minderjarige aan

professionele begeleiding. Ook om deze reden is de betrokkenheid van de zorgcoördinator – en dus bovengenoemd aandachtspunt – van belang.

7.5.3. Aandachtspunten betreffende de eventuele uitbreiding van de jongerenrechtbank

Tot slot wordt een vijftal aandachtspunten aangestipt met betrekking tot de mogelijke uitbreiding van de jongerenrechtbanken naar meerdere scholen of naar andere institutionele contexten.

Uitbreiding jongerenrechtbank naar meer scholen in Nederland

- Mocht de jongerenrechtbank worden uitgebreid naar meer (of zelfs alle) middelbare scholen in Nederland, dan is het van belang dat de kwaliteit van de jongerenrechtbank wordt gewaarborgd en dat er genoeg professionals beschikbaar zijn om de trainingen te geven en de jongeren te begeleiden.
- In het geval dat overwogen wordt om één jongerenrechtbank voor meerdere scholen in te stellen, moet goed worden onderzocht of de afstand tussen de jongerenrechtbank en de leerlingen en scholen niet te groot wordt en moet ervoor worden gezorgd dat de jongerenrechtbank voldoende verbonden blijft met de schoolgemeenschap(pen).
- Tijdens een interview is het idee geopperd om het mogelijk te maken dat het concept 'jongerenrechtbank' per school afgestemd kan worden, bijvoorbeeld door scholen de vrijheid te geven om verschillende trainingsprogramma's in te kopen. Met het oog op de rechtsgelijkheid (art. 2 IVRK) is het belangrijk dat de jongerenrechtbanken in beginsel hetzelfde functioneren. Niettemin is het denkbaar dat verschillende trainingsprogramma's worden ontwikkeld die inhoudelijk vrijwel identiek zijn, maar qua moeilijkheid en snelheid worden afgestemd op verschillende onderwijsniveaus, zodat maatwerk kan worden geleverd. Het is aan de Stichting Jongerenrechtbanken om over de wenselijkheid hiervan in overleg te treden met de scholen.

Introductie jongerenrechtbank in andere contexten (sport- of buurtverenigingen)

- Voor het introduceren van de jongerenrechtbank in andere contexten dan de school is het van belang dat onderzocht wordt op welke wijze de waarborgen die bij de jongerenrechtbank op de scholen gelden, ook bij bijvoorbeeld de sportvereniging of in andere contexten verzekerd kunnen worden. Hierbij moet onder andere oog zijn voor:
    - de educatieve en pedagogische aspecten van de jongerenrechtbank;
    - de waarborg van een goede opleiding van de leden van de jongerenrechtbank, en
    - de gevolgen van leeftijdsverschillen tussen jongeren, die bijvoorbeeld bij een sport- of buurtvereniging mogelijk groter zullen zijn dan op een school.
- Bij het introduceren van de jongerenrechtbank in andere contexten waar reeds andere systemen, zoals tuchtrechtspraak, bestaan, moet kritisch worden bekeken of de jongerenrechtbank van meerwaarde is.

8. Bronnenlijst

8.1. Literatuur

Azaaj e.a. 2018
I. Azaaj, F. Wolff Schoemaker & R. Thijssen, *Betrokken leerlingen over Jongerenrechtbanken; Een kwalitatieve verdieping onder leden, beschuldigden en benadeelden*, Motivaction 2018.

Boeije 2010
H. Boeije, *Analysis in qualitative research,* Los Angeles: Sage 2010.

Blaak 2012
S. Meuwese, M. Blaak & M. Kaandorp, *Handboek Internationaal Jeugdrecht. Een toelichting voor rechtspraktijk en jeugdbeleid op het Verdrag inzake de Rechten van het Kind en andere internationale regelgeving over de rechtspositie van minderjarigen*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2012.

Van den Brink 2018
Y.N. van den Brink, *Voorlopige hechtenis in het Nederlandse jeugdstrafrecht; Wet en praktijk in het licht van internationale en Europese kinder- en mensenrechten* (proefschrift Universiteit Leiden), Leiden 2018.

Bruning e.a. 2016
M. Bruning, T. Liefaard & P. Vlaardingerbroek*, Jeugdrecht en jeugdhulp*, Amsterdam: Reed Business Information 2016.

Handleiding Jongerenrechtbanken 2018
Jongerenrechtbanken, *Handleiding Jongerenrechtbanken; Een praktische leidraad voor de implementatie en organisatie van een Jongerenrechtbank,* Amsterdam 2018.

Königs & Ait Moha 2016
M. Königs & A. Ait Moha, *Normen en waarden onder jongeren naar aanleiding van de Jongerenrechtbanken,* Motivaction 2016, p. 4.

Liefaard & Van den Brink 2014
T. Liefaard & Y.N. van den Brink, 'Juveniles right to counsel during police interrogations: an interdisciplinary analysis of a youth specific approach with a particular focus on the Netherlands', *ELR* 2014/4.

Maesschalck 2016
J. Maesschalck, 'Methodologische kwaliteit in het kwalitatief onderzoek,' in: T. Decorte & D. Zaitch (red.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*, Den Haag/Leuven: Acco 2016.

Rap e.a.2016
S.E. Rap, K.G.A. Bolscher, D.S. Verkroost & E.M. Mijnarends, *Procesevaluatie van de pilot jongerenrechtbanken* (uitgevoerd in opdracht van de Stichting Jongerenrechtbanken Nederland), Leiden: Universiteit Leiden 2016 (https://www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/rechtsgeleerdheid/instituut-voor-privaatrecht/procesevaluatie-jongerenrechtbank_afd.jeugdrechtul_definitief.pdf).

Rap 2017
S.E. Rap, 'Het recht om gehoord te worden: General Comment No. 12 nader beschouwd,' *Jeugdrecht in praktijk* 2017(2).

Uit Beijerse 2017
J. uit Beijerse 2017, 'Jeugdstrafrecht Beginselen, wetgeving en praktijk,' Apeldoorn/Antwerpen: Maklu 2017.

Weijers 2014
I. Weijers, 'Grondslagen van jeugdstrafrecht', in: I. Weijers (red.), *Jeugdstrafrecht; In internationaal perspectief*, Den Haag: Boom Lemma uitgevers 2014.

8.2. Internationale documenten

VN-Kinderrechtencomité 1991
Committee on the Rights of the Child, General Guidelines regarding the Form and Content of Initial Reports to be submitted by States Parties Under Article 44(1)(a) of the Convention, CRC/C/5, 30 October 1991.

VN-Kinderrechtencomité 2001
Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 1 ; Article 291(1): the aims of education, CRC/GC/2001/1, 17 April 2001.

VN-Kinderrechtencomité 2003
Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 5; General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child, CRC/GC/2003/5, 27 November 2003.

VN-Kinderrechtencomité 2007
Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 10; Children's rights in juvenile justice, CRC/C/GC10, 25 April 2017.

UN High Commissioner for Human Rights 2013
United Nations High Commissioner for Human Rights, 'Access to justice for children, Report of the United nations High Commissioner for Human Rights', A/HRC/25/35, 16 December 2013.

8.3. Kamerstukken

Kamerstukken II 1992/93, 22855, 3.
Kamerstukken II 2011/12, 33000, VI.

Bijlage A Aanbevelingen eerste rapport

Aanmelding en selectie

1. Maak per school een volwassene verantwoordelijk voor de aanmelding van zaken aan de jongerenrechtbank. Het is hierbij van belang dat bekendheid wordt gegeven aan deze persoon en zijn rol. Daarnaast dient deze persoon contact te hebben met de jongerenrechtbank om de geschiktheid van mogelijke zaken te bespreken.

2. Zorg er op school voor dat iedereen bekend is met de jongerenrechtbank, door voorlichting te geven aan alle (nieuwe) leerlingen en hun ouders en alle medewerkers van de school, met als doel dat alle voor de jongerenrechtbank geschikte zaken ook voor de jongerenrechtbank komen.

3. Kom tot een eenduidige en concrete formulering wat betreft de zaken die geschikt zijn voor behandeling door de jongerenrechtbank en breng al deze zaken voor bij de jongerenrechtbank. Het is van belang dat zaken op een gelijke manier behandeld worden (rechtsgelijkheid) en daarom moeten de zaken die passen binnen het project jongerenrechtbank in beginsel ook door de jongerenrechtbank afgedaan worden.

Uitvoering volgens de Handleiding

4. Zorg er voor dat het Trainingsprogramma en het Draaiboek voor de zittingen minimaal eens per jaar een update krijgen, zodat aanpassingen aan de praktijk gedocumenteerd worden en consistent worden uitgevoerd.
5. Neem in het draaiboek een protocol op over wie welke rol aan kan bekleden in het geval de beschuldigde een (goede) bekende is van een van de leden van de jongerenrechtbank.

Rollen en aanwezigen

6. Zorg er voor dat de benadeelde of een vertegenwoordiger van de benadeelde aanwezig is tijdens de zitting en dat deze in de gelegenheid is zijn visie te geven, zodat daarmee het herstelrechtelijke karakter van de jongerenrechtbank beter vorm krijgt.

7. Zorg ervoor dat alle ouders van alle leerlingen op school voorgelicht worden over het bestaan van de jongerenrechtbank en wat het project betekent voor de leerlingen op school, in het bijzonder voor wat betreft leerlingen die als beschuldigde of benadeelde betrokken zijn bij een zaak.

8. Geef ouders persoonlijk uitleg over de jongerenrechtbank, indien hun kind als beschuldigde is aangemerkt. Leg in de Handleiding vast wie verantwoordelijk is voor het contact met ouders en wat er gecommuniceerd wordt naar ouders.

9. Geef ouders of een vertrouwenspersoon van de beschuldigde de mogelijkheid aanwezig te zijn tijdens de zitting.

Controle op herstelactiviteiten

10. Maak een volwassene verantwoordelijk voor het controleren van de uitvoering van de herstelmaatregel.

11. Zorg er voor dat de jongerenrechtbank een terugkoppeling krijgt wat betreft de uitvoering van de herstelmaatregel, zodat de jongerenrechtbank er van op de hoogte is wanneer de maatregel niet (voldoende) is uitgevoerd en de bevoegdheid krijgt daar een vervolg aan te geven.

Registratie door politie

12. Registreer alleen zaken bij de politie die een in het Wetboek van Strafrecht omschreven overtreding of misdrijf betreffen, waartegen aangifte gedaan kan worden door een slachtoffer (of een natuurlijk persoon).

13. Neem in de registratie op wie van beide partijen de beschuldigde en wie de benadeelde betreft.

Bijlage B Topiclijst

Instructies voor interviewer, afhankelijk van type respondent:

- Aan leerlingen (leden jongerenrechtbank, beschuldigden en benadeelden) zijn alleen de cursief gedrukte vragen gesteld.
- Aan de betrokken professionals op de scholen zijn alle vragen gesteld, met uitzondering van de vragen onder sub 6: van de vragen onder sub 6 worden zijn de cursief gedrukte vragen gesteld.
- Aan de ketenpartners die niet direct betrokken zijn bij de uitvoering van de pilot jongerenrechtbank zijn alleen de vragen onder 1a, 6, 7 en 8 gesteld. Aan politie zijn ook de vragen onder 2 over het registreren van zaken gesteld.
- De wijze waarop de vragen zijn gesteld zijn afgestemd op de respondent. In de interviews met leerlingen zijn de vragen bijvoorbeeld in kindvriendelijke taal gesteld.

1a. Openingsvragen

- Wat is uw functie?
- *Bent u betrokken bij de Jongerenrechtbank, en zo ja, op welke manier? Licht toe.*
    - *Sinds wanneer bent u betrokken bij de jongerenrechtbank?*
- *Kunt u kort omschrijven wat de jongerenrechtbank is?*

1b. Ervaringen met de jongerenrechtbank

→ Dit wordt de kapstok waar de interviewer bij de vragen onder 4 op terugkomt.

- *Wat is uw meest positieve ervaring met de jongerenrechtbank? Waarom? Wat heb je ervan geleerd?*
- *Heeft u ook een negatieve of minder positieve ervaring met de jongerenrechtbank gehad? Waarom was deze ervaring negatief of minder positief?*

2. Proces jongerenrechtbank

- Werving en training leden jongerenrechtbank:
    - Hoe worden leerlingen geworven? *Hoe ben je bij de jongerenrechtbank terecht gekomen?*
    - Wat zijn de doelen van de training. Voldoet de training volgens u aan deze doelen? (Welke elementen komen minder goed uit de verf? Hoe kan daaraan tegemoet gekomen worden?) *Hoe heb je de training ervaren en wat heb je eraan gehad?*
- Aanmelding zaken bij jongerenrechtbank:
    - *Hoe komt een zaak bij de jongerenrechtbank terecht? Door wie en hoe wordt dit bepaald?*
    - *Wanneer is een zaak volgens u geschikt voor behandeling door de jongerenrechtbank? En wanneer niet?*
- Zitting bij jongerenrechtbank:
    - Hoe wordt een zitting voorbereid? *Voelt je je voldoende voorbereid voor de zitting?*
    - Door wie en hoe wordt bepaald wie welke functie uitoefent?
    - *Wat vindt u van de wijze waarop de zittingen verlopen?*
- Afhandeling zaak: herstelmaatregelen
    - *Welke herstelmaatregelen zijn mogelijk? Zijn er grenzen voor wat betreft de maatregelen die kunnen worden opgelegd? (duur?, soort maatregel?)*
    - *Door wie en hoe wordt bepaald welke herstelmaatregelen worden opgelegd?*
    - *Wat is volgens u het doel van deze maatregelen? En worden deze doelen ook verwezenlijkt?*

    - *Hoe worden deze herstelmaatregelen ervaren door de beschuldigde en de benadeelde? (herstelgericht?, bestraffend?, genoegdoening?)*
- Uitvoering herstelmaatregelen
    - Wie is verantwoordelijk voor de uitvoering van de herstelmaatregelen? Hoe wordt op de uitvoering toegezien?
    - Wat gebeurt er als een herstelmaatregel niet naar behoren wordt uitgevoerd?
    - *Vindt er een terugkoppeling plaats over de uitvoering van de herstelmaatregel naar de jongerenrechtbank? (Zo ja, in welke gevallen? Op welke wijze? Kan dit beter?)*
- Registratie
    - *Worden de (uitkomsten van) zaken van de jongerenrechtbank geregistreerd?*
        - *Zo ja, waar, op welke wijze en voor hoelang? (Denk aan: registratiesystemen school?, Stichting Jongerenrechtbanken?, politie?)*
        - *Zo ja, wat gebeurt er met deze registraties? Wie kunnen deze inzien en wat kunnen de consequenties van deze registraties en het inzien zijn?*
- Verbeterpunten?
    - *Is er ruimte voor verbetering in het proces? (Zo ja, op welke punten? Hoe belangrijk is het dat verbeteringen worden doorgevoerd? Wat zou dit opleveren?)*

3. Rollen van betrokkenen jongerenrechtbank:

- *Welke rol(len) heeft u vervuld en hoe heeft u dat ervaren?*
- *Hoe zou u het vinden om als beschuldigde of benadeelde voor de jongerenrechtbank te verschijnen?*
- *Wat is de rol van de ouders in het kader van de jongerenrechtbank (geïnformeerd?, toestemming?, aanwezig bij zitting?)? Hoe zou deze rol er volgens u moeten uitzien?*

4. Behalen van de vier 'educatieve' doelstellingen pilot jongerenrechtbank:

Aan de hand van de antwoorden op de vragen onder 1b (de positieve en minder positieve/negatieve ervaring met de jongerenrechtbank) worden onder dit kopje de doelstellingen van het project bevraagd. Kom terug op de twee voorbeelden en behandel vervolgens de vier doelstellingen van het project (zie opsomming hieronder). Indien bepaalde doelstellingen (impliciet) aan de orde zijn gekomen in de reeds gedeelde positieve of negatieve ervaringen, wordt hierover doorgevraagd. Indien een doelstelling niet (impliciet) aan de orde is gekomen, dan wordt deze doelstelling alsnog aan de respondent voorgelegd.

Draagt de jongerenrechtbank volgens u bij aan:

- *Verantwoordelijkheid dragen en herstel schade door leerlingen zelf?*
- *Kennis vergroten van het rechtssysteem en zijn deelnemers?*
- *Sociale vaardigheden ontwikkelen (organiseren, presenteren, motiveren en beslissen)?*
- *Betrokkenheid bij de gemeenschap ontwikkelen?*

- *Is er ruimte voor verbetering als het gaat om het behalen van de doelstellingen van het project.*
- *Heeft de jongerenrechtbank een toegevoegde waarde, ten opzichte van bijvoorbeeld het reguliere curriculum, andere extra-curriculaire activiteiten of andere vormen van conflictoplossing binnen het onderwijs? (Denk aan: leren presenteren binnen regulier onderwijs?; kennis over rechtssysteem leren bij maatschappijleer?, etc.)*

5. Inbedding in school:

- Hoe ziet u plek/functie van de jongerenrechtbank binnen de school?

    - Vindt u dat de jongerenrechtbank voldoende bekend is onder leerlingen en docenten?
- *Hoe ziet u de positie van de jongerenrechtbank ten opzichte van het handelen van de directeur, docent of andere autoriteit in reactie op een overtreding binnen de school?*
- *Heeft de jongerenrechtbank volgens u een meerwaarde binnen de school? Licht toe.*

6. Positie ten opzichte van het formele jeugdstrafrecht:

- Hoe verhoudt de jongerenrechtbank zich volgens u tot het formele jeugdstrafrecht en wat vindt u daarvan? (Doorvragen: alternatief voor formele aangifte?, vervlechting met formele jeugdstrafrecht (bijv. rol politie)?; grondslagen en doelstellingen verenigbaar?)
- Beschouwt u de jongerenrechtbank in lichte zaken als een geschikt alternatief voor afdoening volgens het jeugdstrafrecht (ten opzichte van bijvoorbeeld HALT of OM-afdoening), bezien vanuit het perspectief van de beschuldigde, de benadeelde en de gemeenschap? Zo ja, wat is de toegevoegde waarde?
- *Wat weet u over de rol van de politie bij de jongerenrechtbank en wat vindt u daarvan? Wat zou volgens u de rol van de politie moeten zijn?*
    - Vervolgvraag aan de politie: Hoe wordt de samenwerking met de scholen en de stichting Jongerenrechtbanken ervaren?
- Leidt de jongerenrechtbank er volgens u toe dat jongeren minder snel of juist sneller in aanraking komen met de politie/justitie? (Jongerenrechtbank voorkomt formele aangifte *versus* door jongerenrechtbank informeert de school de politie over incidenten op school die voorheen intern werden afgehandeld?) Wat vindt u daarvan?
- Ziet u bij de jongerenrechtbank een rol weggelegd voor andere ketenpartners uit het formele jeugdstrafrecht: Bureau HALT, jeugdreclassering, Raad voor de Kinderbescherming, Slachtofferhulp, advocaat, officier van justitie, rechter? En zo ja welke? (Denk aan: verwijzen naar of adviseren over afdoening via jongerenrechtbank (bijv. op ZSM), incorporeren van besluitvormingsmodel jongerenrechtbank in interventies (bijv. HALT)).
- Is de jongerenrechtbank volgens u een besluitvormings- c.q. afdoeningsmodel dat ook ná een formele aangifte bij de politie mogelijk zou moeten zijn? Zo ja, hoe zou de jongerenrechtbank kunnen worden ingebed in het huidige jeugdstrafrecht?
- Als de jongerenrechtbank een formele plaats krijgt binnen het jeugdstrafrecht: met welke rechtswaarborgen moet de jongerenrechtbank dan minimaal zijn omkleed? (Denk aan: rechtsgelijkheid, voorzienbaarheid, verbod op willekeur, proportionaliteit, 'access to justice', 'checks and balances', procesrechten, etc.). Hoe zouden deze waarborgen vorm kunnen krijgen?

7. Concluderend/samenvattend: meerwaarde jongerenrechtbank?

- *Heeft de jongerenrechtbank volgens u meerwaarde? Licht toe?*
    - *Ten opzichte van het huidige formele jeugdstrafrecht?*
    - *Educatief: ten behoeve van het aanleren van kennis en vaardigheden?*
    - *Als vorm van conflictoplossing op school?*
    - ➔ *Waar – bij welke potentiële meerwaarde – ligt volgens u het accent of zou het accent moeten liggen?*
- *Zouden alle scholen een jongerenrechtbank moeten hebben?*
- *Zou de jongerenrechtbank volgens u ook in andere contexten moeten worden geïntroduceerd, bijvoorbeeld binnen gemeenten of sportverenigingen? Zo ja, hoe zou dit eruit moeten zien?*
- *Hoe ziet u de toekomst van de jongerenrechtbank?*

8. Slot

- *Zijn er positieve elementen, knelpunten of verbeterperspectieven met betrekking tot de jongerenrechtbank die nog niet aan de orde zijn geweest? Zo ja, welke?*
- *Heeft u nog vragen of onderwerpen gemist die u nog graag zou willen behandelen?*
- *Heeft u nog andere opmerkingen?*

Bijlage C Observatieformulier

<table>
<tr><td colspan="3">Observatieformulier Jongerenrechtbank
Universiteit Leiden</td><td>Namen observeerders</td></tr>
<tr><td colspan="4">Algemeen</td></tr>
<tr><td colspan="2">Datum zaak:</td><td colspan="2">Datum incident:</td></tr>
<tr><td>Start zitting:</td><td>Einde zitting:</td><td colspan="2">Naam school:</td></tr>
<tr><td colspan="4">Bijzonderheden:</td></tr>
<tr><td colspan="4">Wordt de geheimhoudingsverklaring door alle aanwezigen getekend: ja / nee / onbekend (specificeer wie wel en wie niet)</td></tr>
<tr><td colspan="4">Is de instemmingsverklaring door de <u>beschuldigde en een ouder</u> ondertekend: ja / nee / onbekend</td></tr>
<tr><td colspan="4">Is de instemmingsverklaring door de <u>benadeelde en een ouder</u> ondertekend: ja / nee / onbekend</td></tr>
<tr><td colspan="4">Gegevens beschuldigde</td></tr>
<tr><td>Leeftijd:</td><td>Geslacht: M / V</td><td colspan="2">Niveau en leerjaar:</td></tr>
<tr><td colspan="4">Omschrijving incident:</td></tr>
<tr><td colspan="4">Gegevens benadeelde</td></tr>
<tr><td>Leeftijd:</td><td>Geslacht: M / V</td><td colspan="2">Niveau en leerjaar:</td></tr>
</table>

Omschrijving benadeelde partij (medeleerling / externe partij / school):		
Aanwezigen		
	Aanwezig	**Reden voor afwezigheid**
Rechter 1		
Rechter 2		
Rechter 3		
Aanklager		
Advocaat beschuldigde		
Advocaat benadeelde		
Beschuldigde		
Benadeelde		
Getuige		
Begeleider(s)		
Ouder(s)		
Dragen de rechters/aanklager/ advocaten hun toga?	Ja / nee: (specificeer wie wel en wie niet)	
Uitleg		
Voorstellen van aanwezigen: JA / NEE / Gedeeltelijk Door wie?:		
Uitleg rol/functie aanwezigen: JA / NEE / Gedeeltelijk Door wie?:		
Uitleg verloop zitting: JA / NEE / Gedeeltelijk Door wie?:		

Gesprekstechnieken			
	Rechters	Aanklager	Advocaat
Tempo (laag – hoog)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Volume (zacht – hard)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Articulatie (onduidelijk – overdreven)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Intonatie (vriendelijk – streng)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Moeilijkheidsgraad (te makkelijk – te moeilijk)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Gebruik van jargon (niet – veel)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Gebruik van afkortingen (niet – veel)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Verduidelijking (niet – veel)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Begrip verdachte toetsen	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Inhoud			
- Maakt de beschuldigde gebruik van zwijgrecht: JA / NEE / Gedeeltelijk - Maakt de benadeelde gebruik van zwijgrecht: JA / NEE / Gedeeltelijk Eventuele toelichting:			-
	Rechters	Aanklager	Notities
Bespreking incident:	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Bespreking persoonlijke omstandigheden:			
• Thuissituatie	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
• School / opleiding	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
• Vrijetijdsbesteding	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
• Vrienden	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
• Toekomstplannen verdachte	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Gesprekstechnieken:			
• Doorvragen	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	

• Interesse tonen in verhaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
• Open vragen stellen	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
• Begrip tonen	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
• Complimenteren	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
• Aanmoedigen	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Houding:	Beschuldigde	Benadeelde	
• Nerveus	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
• Boos / Frustratie	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
• Laconiek / Onverschillig	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
• Verlegen	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
• Spraakzaam	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	
Afdoening			
- Maakt de beschuldigde gebruik van het laatste woord: JA / NEE - Inhoud laatste woord:			
- Uitspraak + opgelegde hersteltaken:			
- Motivering keuze hersteltaak: JA / NEE / Gedeeltelijk			
- Afspraken rondom uitvoering hersteltaken: - Beoogde datum voltooiing hersteltaken:			
- Reactie beschuldigde op de uitspraak:			

- Reactie benadeelde op de uitspraak:

Nabespreking

- Wordt de zitting nabesproken? JA / NEE

- Wie zijn er bij de nabespreking aanwezig?

Bijzonderheden:

Opstelling jongerenrechtbank

Schets een plattegrond van de opstelling van de jongerenrechtbank. Wie zit waar?

Script voor de zitting: vink aan wat er wordt besproken en maak waar nodig extra aantekeningen.[124]

4 De zitting

4.1 Rechters en aanklager namens de school en advocaten nemen plaats en zorgen dat ze een script (bijlage 4a en 4b en 4c) voor zich hebben.
In bijlage 5 staat een overzicht van mogelijke hersteltaken.

4.2 De begeleider leidt de beschuldigde met zijn advocaat en het slachtoffer/benadeelde met zijn advocaat binnen en eventueel publiek.

4.3 De voorzitter van de jongerenrechtbank heet iedereen welkom, legt uit welke zaak er aan de orde is met in het kort een uitleg van de procedure.

4.4 De voorzitter vraagt iedereen om vertrouwelijk om te gaan met wat er in de zitting wordt besproken.

4.5 De begeleider vraagt aanwezigen dit schriftelijk te bevestigen op een daartoe voorgedrukt formulier. Dat kan natuurlijk ook vooraf (bijlage 3).

4.6 De voorzitter vraagt naar de persoonsgegevens (naam adres woonplaats) van de beschuldigde en het slachtoffer/benadeelde.

4.7 De voorzitter legt uit dat een beschuldigde geen vragen hoeft te beantwoorden. Hij vraagt vervolgens aan beschuldigde en het slachtoffer/benadeelde of het klopt dat zij vrijwillig hebben besloten om hier te verschijnen en het gesprek aan te gaan over …….(korte opsomming van het feit).

4.8 De aanklager namens de school vertelt over welk feit het gaat en zet uiteen waarom de norm die zou zijn overtreden van belang is. Waar is die voor bedoeld, waar gaat het om. Wat is het belang dat aan de orde is? Waarom mag het niet?

4.9 De advocaat introduceert de beschuldigde.

4.10 De rechters stellen vragen aan de beschuldigde (zonder te oordelen)

A Over de feiten

1. Wat is er gebeurd?
2. Wat dacht je toen het gebeurde?
3. Wat vind je er nu van?
4. Wie is er getroffen of benadeeld door wat je hebt gedaan? Op welke manier?
5. Wat denk je dat je moet doen om dingen recht te zetten of te herstellen

B daarna over zijn persoonlijke omstandigheden.

De advocaat staat beschuldigde bij en mag helpen en aanvullen.

4.11 Hierna komen het slachtoffer/benadeelde en de advocaat van het slachtoffer/benadeelde aan het woord

1. Wat is er gebeurd?
2. Wat was je reactie toen het gebeurde?
3. Wat vind je er nu van?
4. Welke gevolgen heeft dit gebeuren voor jou en anderen gehad?
5. Wat is het moeilijkste/ergste voor jou?
6. Wat moet er volgens jou gebeuren om dingen recht te zetten en te herstellen?

[124] Dit script werd gebruikt ten tijde van het eerste onderzoek werd gehanteerd. Inmiddels is een nieuw script ontworpen (deze is opgenomen in het Trainingsprogramma 2017/2018). Bij het schrijven van het tweede onderzoeksrapport zijn de verzamelde gegevens ook steeds vergelijken met hetgeen in het nieuwe script staat vermeld.

4.12 De aanklager van de school krijgt de gelegenheid vragen te stellen.
De advocaat van de beschuldigde krijgt de gelegenheid vragen te stellen.
De advocaat van het slachtoffer/benadeelde krijgt de gelegenheid vragen te stellen.

4.13 De aanklager van de school doet een herstelvoorstel.
De advocaat van de beschuldigde doet een herstelvoorstel.
De advocaat van het slachtoffer/benadeelde doet een herstelvoorstel.

4.14 De beschuldigde krijgt het laatst het woord.

(4.15 Alleen van toepassing als er met een adviesraad wordt gewerkt:
De behandeling wordt beëindigd en de adviesraad trekt zich terug voor beraad.

4.16 Bij terugkomst in de zaal brengt een van hen namens de raad een advies uit aan de rechters over welke herstelactie zij in dit geval passend vinden. Dit wordt gemotiveerd en daarbij wordt ook verteld of het een unaniem advies was of niet.)

4.17 De rechters trekken zich terug voor beraad. Daar is een ruimte voor beschikbaar.

4.18 Zij komen terug in de zaal als zij het over de beslissing eens zijn geworden en de beslissing op schrift hebben gesteld. De voorzitter spreekt deze uit.
De voorzitter vraagt de beschuldigde of hij/zij het heeft begrepen.
De voorzitter laat partijen de schriftelijke beslissing tekenen.
De voorzitter deelt een //geprinte: printmogelijkheid aanwezig?// kopie uit aan de partijen. De beslissing kan ook later worden uitgedeeld.
(Alleen als er gewerkt wordt met een adviesraad: Als de rechters van het advies van de adviesraad afwijken motiveren zij dat)

4.19 De voorzitter bedankt alle aanwezigen en sluit de behandeling.

5. Afronding zaak

5.1 Eventuele spullen van de jongerenrechtbank worden opgeruimd in de kast.

5.2 Schriftelijke beslissing wordt samen met de andere formulieren opgeslagen in een map en aan de schoolleiding overhandigd voor archivering.

5.3 De begeleider maakt een afspraak met degene die herstelactiviteiten moet verrichten.

5.4 De jongerenrechtbank kan altijd vragen om een evaluatiegesprek met de begeleider.

5.5 De jongerenrechtbank kan via de begeleider altijd overleg vragen met de contactpersoon van de rechtbank, de advocatuur of het openbaar ministerie.

Bijlage D Registratieformulier

Registratieformulier Jongerenrechtbank **Universiteit Leiden**		
Algemeen		
Datum zaak:		Datum incident:
Start zitting:	Einde zitting:	Naam school:
Bijzonderheden:		
Gegevens beschuldigde		
Leeftijd:	Geslacht: M / V	Niveau en leerjaar:
Omschrijving incident:		
Gegevens benadeelde		
Leeftijd:	Geslacht: M / V	Niveau en leerjaar:
Omschrijving benadeelde partij (medeleerling / externe partij / school):		
Aanwezigen		
	Aanwezig	**Reden voor afwezigheid**
Rechter 1		
Rechter 2		
Rechter 3		
Aanklager		
Advocaat beschuldigde		
Advocaat benadeelde		
Beschuldigde		
Benadeelde		
Getuige		
Begeleider(s)		
Ouder(s)		

Anders:		

Afdoening
- Opgelegde hersteltaken:
-Afspraken rondom uitvoering hersteltaken:
-Beoogde datum voltooiing hersteltaken:
Opmerkingen
Eventuele opmerkingen:

Bijlage E Factsheet

Factsheet pilot Jongerenrechtbanken Amsterdam 2014-2018

Christelijke Scholengemeenschap Buitenveldert

Aantal jongerenrechters		
Jongerenrechtbank training 2014 – 2015	Lichting 1	12
Jongerenrechtbank training 2015 – 2016	Lichting 2	7
Jongerenrechtbank training 2016 – 2017	Lichting 3	9
Jongerenrechtbank training 2017 – 2018	Lichting 4	10
Totaal aantal getrainde jongerenrechters CSB		*38*

Aantal zaken	Echte zaken	Oefenzittingen	Totaal aantal zaken op jaarbasis
Schooljaar 2014-2015	1	0	1
Schooljaar 2015-2016	10	3	13
Schooljaar 2016-2017	4	2	6
Schooljaar 2017-2018	6	5	11

Totaal aantal zittingen (echte en oefenzittingen tezamen) gedurende de pilotperiode *31*

OPMERKING: er staat nog een "echte" zaak op de rol voor dit schooljaar, hetgeen nog niet in de cijfers is opgenomen.

St. Ignatiusgymnasium

Aantal jongerenrechters		
Jongerenrechtbank training 2014 – 2015	Lichting 1	14
Jongerenrechtbank training 2015 – 2016	Lichting 2	12
Jongerenrechtbank training 2016 – 2017	Lichting 3	0
Jongerenrechtbank training 2017 – 2018	Lichting 4	13
Totaal aantal getrainde jongerenrechters IG		*39*

OPMERKING: in het schooljaar 2016-2017 heeft geen werving van nieuwe leerlingen plaats-gevonden wegens een gebrek aan aantal zaken. Het Comenius Lyceum heeft dientengevolge mogen toetreden tot de pilot Jongerenrechtbanken Amsterdam.

Aantal zaken	Echte zaken	Oefenzittingen	Totaal aantal zaken op jaarbasis
Schooljaar 2014-2015	0	2	2
Schooljaar 2015-2016	2	5	7
Schooljaar 2016-2017	2	7	9
Schooljaar 2017-2018	2	3	5

Totaal aantal zittingen (echte en oefenzittingen tezamen) gedurende de pilotperiode *23*

Open schoolgemeenschap Bijlmer

Aantal jongerenrechters		
Jongerenrechtbank training 2014 – 2015	Lichting 1	11
Jongerenrechtbank training 2015 – 2016	Lichting 2	10
Jongerenrechtbank training 2016 – 2017	Lichting 3	10
Jongerenrechtbank training 2017 – 2018	Lichting 4	11
Totaal aantal getrainde jongerenrechters OSB		*42*

Aantal zaken	Echte zaken	Oefenzittingen	Totaal aantal zaken op jaarbasis
Schooljaar 2014-2015	1	1	2
Schooljaar 2015-2016	6	1	7
Schooljaar 2016-2017	2	6	8
Schooljaar 2017-2018	8	2	10
Totaal aantal zittingen (echte en oefenzittingen tezamen) gedurende de pilotperiode			*27*

Comenius Lyceum Amsterdam

Aantal jongerenrechters		
Jongerenrechtbank training 2014 – 2015	Lichting 1	0
Jongerenrechtbank training 2015 – 2016	Lichting 2	0
Jongerenrechtbank training 2016 – 2017	Lichting 1	14
Jongerenrechtbank training 2017 – 2018	Lichting 4	14
Totaal aantal getrainde jongerenrechters OSB		*28*

NB: het Comenius is later gestart aan de pilot vanaf schooljaar 2016-2017

Aantal zaken	Echte zaken	Oefenzittingen	Totaal aantal zaken op jaarbasis
Schooljaar 2014-2015	0	0	0
Schooljaar 2015-2016	0	0	0
Schooljaar 2016-2017	3	0	3
Schooljaar 2017-2018	7	0	7
Totaal aantal zittingen (echte en oefenzittingen tezamen) gedurende de pilotperiode			*10*

OPMERKING: er staat nog een "echte" zaak op de rol voor dit schooljaar, hetgeen nog niet in de cijfers is opgenomen.

ALGEMENE OPMERKING:

De aantallen zittingen zijn gecorrigeerd op basis van het gegeven dat een zaak die meerdere beschuldigden kent ten aanzien van een gepleegd feit, wordt aangemerkt als een zaak en niet als meerdere zaken ondanks het feit dat elke beschuldigde een "eigen" uitspraak heeft.